

НАУКОВА СПІЛЬНОТА

www.spilnota.net.ua

ДЕВ'ЯНОСТО П'ЯТІ ЕКОНОМІКО- ПРАВОВІ ДИСКУСІЇ

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

ISSN 2522-963X

Google Scholar

**Матеріали міжнародної науково-
практичної інтернет-конференції**

AKADEMIA NAUK STOSOWANYCH
WYŻSZA SZKOŁA ZARZĄDZANIA I ADMINISTRACJI
W OPOLE

27-28 березня 2025 р.

**Тернопіль, Україна – Ополе, Польща
2025**

Дев'яносто п'яті економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції (м. Львів, Україна, м. Ополе, Польща, 27-28 березня 2025 р.) / редкол. : О. Патряк та ін. ГО "Наукова спільнота", WSZIA w Opolu. Львів : ФО-П Шпак В.Б. 109 с. ISSN 2522-963X.

В збірнику опубліковані доповіді авторів з соціальних та гуманітарних наук, які оприлюднені на сайті www.spilnota.net.ua.

Оргкомітет:

ГО «Наукова спільнота»

Патряк Олександра Тарасівна, кандидат економічних наук, ЗУНУ;

Шевченко (Огінська) Анастасія Юрївна, кандидат економічних наук, директор ТОВ «Школа для майбутнього»;

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, ЗУНУ;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Назарчук Оксана Михайлівна, доктор філософії (Ph.D.), ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

Гомотюк Оксана Євгенівна, доктор історичних наук, професор, ЗУНУ;

Біловус Леся Іванівна, доктор історичних наук, кандидат філологічних наук, професор, ЗУНУ;

Ребуха Лілія Зіновіївна, доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, професор, ЗУНУ;

Недошитко Ірина Романівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Стефанишин Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Ухач Василь Зіновійович, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Яблонська Наталія Мирославівна, кандидат філологічних наук, старший викладач, ЗУНУ;

Савчук Надія Антонівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ

Рудакевич Оксана Мирославівна, кандидат філософських наук, ЗУНУ;

Русенко Святослав Ярославович, аспірант, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Адреса оргкомітету:
79016, м. Львів, а/с 1621
E-mail: spilnota.net.ua@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов'язковим.

ISSN 2522-963X

© ГО "Наукова спільнота" 2025

© Автори статей 2025

*Межебовський Михайло Олегович,
аспірант Ph.D, Дніпровський
національний університет
імені Олеся Гончара, м. Дніпро*

*Науковий керівник:
Джусов Олексій Анатолійович,
доктор економічних наук,
професор, Дніпровський
національний університет
імені Олеся Гончара, м. Дніпро*

МЕТОДИКИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5219/>

В умовах стрімкого розвитку науки та бізнесу інтеграція суворих дослідницьких методологій та цифрових інновацій набуває особливого значення. Експериментальні дослідження, що характеризуються структурованим підходом до перевірки гіпотез і виявлення причинно-наслідкових зв'язків, створюють основу для прийняття рішень на основі фактичних даних. Водночас цифрова трансформація змінює системи управління, впроваджуючи складні інструменти, такі як ERP-системи та технології цифрового маркетингу, які оптимізують процеси та підвищують конкурентоспроможність [1, с. 17]. Цей огляд має на меті дослідити теоретичні засади експериментальних досліджень та особливості їх застосування, а також трансформаційний вплив цифровізації на управління. Поєднуючи ці сфери, дискусія підкреслює, як експериментальні методології можуть бути використані для просування цифрових стратегій, створюючи синергетичний підхід, що сприяє інноваціям та адаптивності в цифровій економіці.

Класифікація

Експериментальне дослідження знаходиться у фундаменті наукового пошуку та призначено для встановлення причинно-наслідкових зв'язків за допомогою контрольованих умов. Його структурована структура забезпечує точність, об'єктивність і відтворюваність, що робить його незамінним у різних дисциплінах – від соціальних наук до бізнесу і

технологій. Ця методологія полягає в маніпулюванні незалежними змінними для спостереження за їхнім впливом на залежні змінні, пропонуючи таким чином практичні висновки.

Експериментальні дослідження поділяються на три типи, кожен з яких пристосований до конкретного контексту та обмежень:

1. **Передекспериментальний дизайн.** Передекспериментальний дизайн є фундаментальним і дослідницьким. Вони передбачають мінімальний контроль і відсутність рандомізації, зазвичай використовуються для виявлення закономірностей або збору попередніх даних. Наприклад, пост-тестування в одній групі може допомогти оцінити вплив нового методу навчання без порівняння з контрольною групою. Незважаючи на те, що вони є економічно ефективними і простими, вони схильні до упередженості.

2. **Квазі-експериментальний дизайн.** Квазі-експерименти заповнюють прогалину між розвідувальним і суворим дослідженням. Вони не використовують рандомізацію, часто через практичні обмеження, але включають порівняльні групи для підвищення достовірності. Квазіексперименти, поширені в освітніх та організаційних дослідженнях, дозволяють дослідникам оцінювати втручання в реальних умовах, вирішуючи при цьому етичні та логістичні проблеми.

3. **Справжній експериментальний дизайн.** Є золотим стандартом у дослідженнях. Завдяки випадковому розподілу, контрольним групам і маніпуляціям зі змінними вони забезпечують високу внутрішню валідність. Цей підхід є ключовим у таких галузях, як охорона здоров'я та поведінкові дослідження, де визначення причинно-наслідкових зв'язків має першорядне значення.

Застосування в науці та промисловості

Багатогранність експериментальних досліджень поширюється на різні сфери:

- **Соціальні науки:** Використовуються для вивчення людської поведінки, наприклад, для тестування комунікаційних стратегій у маркетингу або аналізу командної динаміки в організаційному середовищі.

- **Бізнес і маркетинг:** Оцінює ефективність нових продуктів, рекламних кампаній та стратегій залучення клієнтів за допомогою А/В-тестування.

- **Освіта:** Оцінює вплив інноваційних методів навчання на успішність студентів.

- **Технології та інновації:** Досліджує взаємодію користувачів з цифровими інструментами, такими як додатки чи програмне забезпечення, оптимізуючи функціональність та користувацький досвід.

Роль контролю та варіативності

Контроль над змінними є центральним елементом експериментального дослідження, який гарантує, що спостережувані ефекти можна віднести на рахунок втручання. Такі методи, як рандомізація та зіставлення, допомагають мінімізувати упередження та фактори, що заважають, і дають змогу дослідникам робити надійні висновки. Статистичний аналіз ще більше посилює достовірність результатів, сприяючи прийняттю обґрунтованих рішень.

Систематично класифікуючи і застосовуючи методології експериментальних досліджень, дослідники і практики можуть вирішувати складні завдання, сприяючи інноваціям і підвищенню ефективності в різних дисциплінах. Такий структурований підхід створює підґрунтя для вивчення його інтеграції з трансформаційною силою цифрових інструментів в системах управління.

Інтеграція експериментальних досліджень та цифрових інструментів

Конвергенція експериментальних досліджень і цифрових інструментів знаменує собою значний стрибок вперед у тому, як організації впроваджують інновації та адаптуються до швидкозмінного середовища. Ця інтеграція поєднує строгість гіпотетичних досліджень з динамічністю цифрових технологій, дозволяючи компаніям і дослідникам покращити процес прийняття рішень, оптимізувати процеси та сприяти інноваціям.

1. Посилення цифрової трансформації за допомогою експериментальних методів

Експериментальні дослідження пропонують надійну основу для перевірки впливу ініціатив з цифрової трансформації. Застосовуючи структуровані експерименти, компанії можуть визначити ефективність нових цифрових інструментів і стратегій, зменшити невизначеність і забезпечити розподіл ресурсів на основі фактичних даних.

- **A/B-тестування в цифровому маркетингу:** Експериментальний дизайн широко використовується в цифровому маркетингу для оцінки таких стратегій, як email-кампанії, цільові сторінки або реклама в соціальних мережах. Випадковим чином розподіляючи користувачів по різних групах і аналізуючи показники ефективності, компанії можуть визначити найбільш ефективні підходи для залучення своєї аудиторії.

- **Тестування ERP-систем:** Впровадження ERP-систем передбачає значні організаційні зміни. Експериментальні дослідження можуть

оцінити вплив таких систем на операційну ефективність, порівнюючи показники до і після впровадження в контрольованих групах.

2. Цифрові інструменти для експериментальних досліджень

Поява передових цифрових інструментів зробила революцію в експериментальних дослідженнях [2, с. 55], зробивши їх більш доступними і результативними. Ключові технології включають:

- **Великі дані та аналітика:** Цифрові платформи надають величезні обсяги даних, які дослідники можуть використовувати для проведення точних експериментів. Такі інструменти, як предиктивна аналітика і машинне навчання, дозволяють виявляти закономірності і тенденції, які спрямовують формулювання гіпотез [3].

- **Симуляція та моделювання:** Віртуальне моделювання дозволяє дослідникам тестувати сценарії в контрольованому цифровому середовищі. Наприклад, прогнозне моделювання може імітувати поведінку клієнтів за різних цінових стратегій, пропонуючи ідеї без ризику для реальних операцій.

- **Експерименти зі штучним інтелектом:** Штучний інтелект сприяє швидкій генерації та перевірці гіпотез. Інструменти штучного інтелекту, такі як обробка природної мови та аналіз настроїв, дозволяють організаціям експериментувати з відгуками клієнтів і динамічно адаптувати свої пропозиції.

3. Синергія даних та експериментальних рамок

Інтеграція експериментальних досліджень і цифрових інструментів є особливо потужною в середовищах, керованих даними [4, с. 85]. Поєднання структурованих експериментів з даними в реальному часі дозволяє організаціям:

- **Вдосконалювати цифрові кампанії:** Безперервно тестувати та оптимізувати стратегії цифрового маркетингу за допомогою ітеративних експериментів, заснованих на аналітиці поведінки користувачів.

- **Оптимізувати процеси:** Застосовуйте експериментальні методи для покращення автоматизації робочих процесів або оцінки впливу нових технологій на продуктивність працівників.

- **Персоналізуйте споживчий досвід:** Використовуйте експериментальні розробки для тестування алгоритмів персоналізації в електронній комерції або цифрових медіа, пристосовуючи досвід до індивідуальних уподобань.

Майбутні напрямки та висновки

Інтеграція експериментальних досліджень і цифрових інструментів має величезний потенціал, але водночас створює і певний ґрунт для проблем та дискусій навколо:

- Етичні міркування: Забезпечення конфіденційності та інформованої згоди в експериментах, керованих даними, має вирішальне значення, особливо в галузях, де обробляється конфіденційна інформація про клієнтів.

- Масштабованість: Впровадження експериментів у великомасштабних цифрових системах вимагає потужної інфраструктури та технічної експертизи.

- Адаптивність: Швидкий технологічний прогрес вимагає постійного оновлення дослідницьких методологій та інструментів.

У перспективі, поєднання експериментальних досліджень і цифрових інструментів може перевернути уявлення про те, як організації впроваджують інновації та управляють ними [5, с. 3]. З розвитком штучного інтелекту, Інтернету речей та блокчейну дослідники можуть розраховувати на ще більші можливості для експериментів та оптимізації складних цифрових екосистем. Ця синергія не лише покращує процес прийняття рішень, але й сприяє розвитку культури безперервного вдосконалення та стійкості в цифрову епоху.

Інтеграція методологій експериментальних досліджень з трансформаційною силою цифрових інструментів являє собою зміну парадигми в тому, як організації впроваджують інновації та управляють в цифрову епоху [6, с. 299]. Експериментальні дослідження з їхнім структурованим підходом до тестування та валідації забезпечують надійну основу для навігації в складнощах цифрової трансформації. Від перевірки впровадження ERP до оптимізації цифрових маркетингових кампаній за допомогою А/В-тестування – ця синергія уможливорює прийняття рішень на основі фактичних даних, які сприяють ефективності, інноваціям та конкурентним перевагам.

Використані джерела:

1. Європейський інвестиційний банк (2021). Цифровізація в Європі: 2020-2021. Докази з досліджень інвестицій. Брюссель: ЄІБ. URL: <https://www.eib.org/en/publications/digitalisation-in-europe-2020-2021> (дата звернення: 9 березня 2025 року).
2. Шафранова, К., Жуков, С., Кампов, Н. (2022). ТЕХНОЛОГІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ ТУРИЗМУ. Інвестиції: практика та досвід. № 19-20. С. 54-56. DOI: 10.32702/2306-6814.2022.19-20.54
3. Kopalle, P. K., Gangwar, M., Kaplan, A., Ramachandran, D., Reinartz, W. & Rindfleisch, A. (2022). ВИВЧЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ (ШІ) В МАРКЕТИНГУ ЧЕРЕЗ ГЛОБАЛЬНУ ПРИЗМУ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА МАЙБУТНІ ДОСЛІДНИЦЬКІ

МОЖЛИВОСТІ. Міжнародний журнал досліджень у сфері маркетингу. 39 (2). 522-540. DOI: 10.1016/j.ijresmar.2021.11.002

4. Окландер, М., Окландер, Т., Яшкіна, О., Педко, І., Чайковська, М. (2018). АНАЛІЗ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ У ЦИФРОВОМУ МАРКЕТИНГУ. Східно-Європейський журнал технологій підприємництва. № 5(95). С. 80-88. DOI: 10.15587/1729-4061.2018.143956

5. Бондаренко, В., & Омеляненко, О. (2024). ЦИФРОВИЙ МАРКЕТИНГ СЬОГОДЕННЯ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ. Економіка та суспільство, (67). DOI: 10.32782/2524-0072/2024-67-3

6. Апальков С. С., Бененсон О. О., Булатова О. В. та ін. Глобальна економіка: актуальні проблеми та вектори розвитку: Монографія. Дніпро: ПП «Ліра ЛТД». 2021. С. 299.

*Мотурнак Євген Володимирович,
аспірант PhD, Університет митної
справи та фінансів, м. Дніпро*

*Науковий керівник:
Гапєєва Ольга Миколаївна,
доктор економічних наук,
професор, Університет митної
справи та фінансів, м. Дніпро*

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ НЕЛІНІЙНОЇ ДИНАМІКИ ДЛЯ ОЦІНКИ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ У КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇН. СУЧАСНИЙ СТАН, ВИКЛИКИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5221/>

Актуальність дослідження

Актуальність застосування методів нелінійної динаміки для оцінки макроекономічних ризиків у контексті економічної безпеки країн є надзвичайно високою в сучасних умовах глобальної економічної нестабільності. Традиційні лінійні моделі часто не здатні адекватно відобразити складні взаємозв'язки та динаміку економічних систем, що обумовлює потребу у використанні більш гнучких та точних інструментів аналізу [2, с. 56]. Це особливо актуально в умовах зростаючої волатильності фінансових ринків, коливань курсів національних валют та загострення глобальних ризиків.

Сучасні дослідження та підходи

У науковій літературі останніх років спостерігається зростаючий інтерес до використання нелінійних моделей для аналізу економічних процесів. Зокрема, дослідження впливу економічної діяльності на навколишнє середовище та клімат показали ефективність застосування модифікованих моделей Нордхауса для аналізу та узгодження економічних та екологічних складових розвитку. Це свідчить про потенціал нелінійних моделей у врахуванні складних взаємозв'язків між різними секторами економіки та довкілля [3].

Крім того, розроблено комплекс економіко-математичних нелінійних імітаційних макромоделей на основі методів системної динаміки, які включають моделі ринку праці, тіньової заробітної плати та міграційних потоків. Ці моделі дозволяють адекватно описувати складні нелінійні процеси та досліджувати механізми формування попиту і пропозиції на ринку праці з урахуванням тіньової складової, а також оцінювати їх вплив на міграційні потоки та соціально-економічну стабільність [7].

Особливої уваги заслуговують дослідження ризиків, пов'язаних із коливанням курсів національних валют. Волатильність валютних курсів безпосередньо впливає на макроекономічну стабільність країн, торговельний баланс, рівень інфляції та конкурентоспроможність національної продукції. Використання методів нелінійної динаміки, зокрема фазового аналізу та реконструкції атракторів, дозволяє глибше зрозуміти природу валютних коливань і прогнозувати їхні наслідки для національних економік.

Дослідження динаміки макроекономічних показників за допомогою нелінійних методів, таких як аналіз хаосу, фрактальний аналіз та багатовимірна нелінійна регресія, відкриває можливість виявлення прихованих закономірностей та прогнозування критичних точок у розвитку економічних систем. Такі підходи дозволяють враховувати асиметричні шоки та нелінійні ефекти, що виникають під час економічних криз і нестабільностей [5, 6].

Основні питання для дослідження

Враховуючи вищезазначене, необхідні дослідження, які зможуть відповісти на такі ключові питання:

1. Як нелінійні моделі можуть покращити точність оцінки макроекономічних ризиків у порівнянні з традиційними лінійними підходами? Це питання передбачає порівняльний аналіз ефективності різних моделей у прогнозуванні економічних криз та нестабільностей.

2. Які специфічні методи нелінійної динаміки є найбільш придатними для аналізу економічної безпеки країн? Дослідження має на

меті ідентифікувати та адаптувати методи, що найкраще відображають складність та взаємозалежність економічних процесів.

3. Як інтеграція екологічних, соціальних та валютних факторів у нелінійні економічні моделі впливає на оцінку макроекономічних ризиків? Це питання стосується розробки моделей, які враховують вплив екологічних змін, соціальних трансформацій та валютної волатильності на економічну безпеку.

4. Яким чином результати моделювання можуть бути використані для розробки політик, спрямованих на зміцнення економічної безпеки? Дослідження має на меті визначити практичні рекомендації для урядових та міжнародних організацій щодо запобігання та мінімізації макроекономічних ризиків.

5. Які закономірності можна виявити в динаміці основних макроекономічних показників із використанням методів нелінійної динаміки? Питання полягає у вивченні характеру змін таких показників, як ВВП, інфляція, рівень безробіття та їх взаємозв'язку з глобальними економічними процесами.

Висновок

Застосування методів нелінійної динаміки в аналізі макроекономічних ризиків відкриває нові перспективи для глибшого розуміння складних економічних процесів та розробки ефективних стратегій забезпечення економічної безпеки країн. Дослідження динаміки макроекономічних показників та аналіз валютних коливань із застосуванням сучасних методів дозволяє підвищити якість прогнозування та посилити стійкість національних економік до глобальних викликів і нестабільностей.

Література:

1. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс] : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовт. 2013 р. № 1277. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>.
2. Харазішвілі Ю. М. Методологічні підходи до оцінки рівня економічної безпеки країни / Ю. М. Харазішвілі // Наука та наукознавство. – 2014. – № 4. – С. 44-58.
3. Меркулова, Т. В., & Томілович, О. В. (2019). Macroeconomic dynamic model with environmental factors (on the case of Ukraine). *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University Economic Series*, (95), 49-54.
4. Волощук Р. В. Огляд підходів до інтегрального оцінювання стану економічної безпеки держави / Р. В. Волощук // Індуктивне моделювання складних систем. – 2017. – Вип. 9. – С. 38-50.

5. Шарапов О. Д., Дербенцев В. Д., Семьонов Д. Є. Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2004. – 231 с. Харазішвілі Ю. М. Проблеми інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки держави / Ю. М. Харазішвілі, Є. В. Дронь // Банківська справа. – 2015. – № 1 (133). – С. 3-21.
6. Харазішвілі Ю. М. Системна безпека сталого розвитку: інструментарій оцінки, резерви та стратегічні сценарії реалізації: монографія / Ю. М. Харазішвілі. – Київ, 2019. – 304 с.
7. Sardavar S., Vakulenko E. Estimating and interpreting internal migration flows by accounting for network effects. Socio-Economic Planning Sciences. 2020. No. 69. P. 1-14.

***Савенко Микола Тарасович,
аспірант, Національний університет
«Києво-Могилянська академія»
ORCID: 0000-0002-8245-8378***

***Науковий керівник: Пріб Катерина,
доктор економічних наук, професор
кафедри маркетингу та управління
бізнесом, Національний університет
«Києво-Могилянська академія»***

ETSY: ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ВИХОДУ МАЛОГО БІЗНЕСУ НА ЗАКОРДОННІ РИНКИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5220/>

У сучасних умовах глобалізації та стрімкого розвитку цифрових технологій електронна комерція набуває все більшого значення для малого бізнесу. Платформи електронної комерції, такі як Etsy, стають потужними інструментами для представлення унікальних товарів на міжнародних ринках із мінімальними фінансовими витратами. Особливо актуальним цей напрямок є для українських підприємців, які мають значний потенціал у сфері виробництва виробів ручної роботи та авторських колекцій.

Електронна комерція надає можливість малому бізнесу здійснювати транскордонні операції без необхідності масштабних інвестицій у власну інфраструктуру. За даними досліджень компанії eMarketer, у 2018 році глобальний обсяг онлайн-продажів становив 2,8 трлн доларів США, що становило 11,9 % загального обсягу роздрібної торгівлі [1]. Сучасні дослідження підтверджують, що з кожним роком попит на товари в

інтернет-середовищі зростає, що свідчить про стабільний розвиток електронної комерції та зростання ролі маркетплейсів як основних каналів збуту [4].

Однією з головних переваг Etsy є його глобальна аудиторія, що налічує мільйони покупців та продавців по всьому світу. Платформа спеціалізується на унікальних та авторських виробах, що відповідає сучасним тенденціям відмови від масового споживацтва на користь нішових продуктів. Etsy забезпечує низькі витрати на старт, адже реєстрація магазину не вимагає значних вкладень, а також надає широкі можливості для маркетингової оптимізації завдяки інтегрованим інструментам SEO, рекламним кампаніям та аналітиці відвідуваності. За даними звітів за 2017 рік, загальний річний обсяг продажів платформи перевищував 2,5 млрд доларів США, що свідчить про її ефективність як інструменту для розширення експортного потенціалу підприємств [1].

Фінансові показники діяльності платформи демонструють стабільне зростання її ринкової ваги. За останні роки, попри виклики, пов'язані з обмеженим доступом до деяких платіжних систем в Україні, Etsy продовжує залучати нових продавців. Після офіційного повернення на український ринок у жовтні 2023 року, кількість нових магазинів зросла, що свідчить про високий інтерес серед українських майстрів та підприємців. До того ж, Etsy постійно впроваджує нові інструменти для просування товарів, що дозволяє оптимізувати витрати на рекламу. Серед операційних витрат варто відзначити [1]:

- Разовий платіж за реєстрацію магазину – 15 доларів США,
- Плата за кожний лістинг – 0,20 доларів США (з урахуванням податку – 0,24 доларів США),
- Комісія за транзакцію складає 6,5 % від суми продажу, а також додаткові збори PayPal – 2 % від суми платежу.

Ці фінансові показники свідчать про те, що загальна комісія за продаж одного товару може сягати 20–21 %, що вимагає від підприємців враховувати частину витрат при формуванні ціни.

Попри численні переваги, українські підприємці стикаються з рядом викликів при використанні Etsy для виходу на закордонні ринки. Існують труднощі з підключенням локальних платіжних систем до міжнародних сервісів, що змушує використовувати посередницькі платформи, які додають додаткові витрати та комісії. Логістичні питання, зокрема тривалі терміни доставки та високі транспортні витрати, можуть негативно впливати на конкурентоспроможність українських виробників. Високий рівень конкуренції на платформі вимагає постійного вдосконалення якості продукції та стратегії просування. У цьому контексті важливим є ретельний аналіз ринку, оцінка

конкурентного середовища та визначення унікальних переваг власної продукції [3].

Для ефективної експансії на міжнародні ринки українським підприємствам рекомендується проводити системний аналіз як внутрішніх можливостей, так і зовнішніх викликів. Зокрема, варто застосовувати SWOT-аналіз для визначення сильних та слабких сторін компанії, а також можливостей та загроз зовнішнього середовища. Розробка маркетингової стратегії повинна включати оптимізацію візуального представлення магазину, використання релевантних ключових слів та постійне оновлення контенту з урахуванням змін в алгоритмах пошукової видачі. Доцільно формувати партнерські відносини з логістичними компаніями для оптимізації доставки, а також активно використовувати аналітичні інструменти Etsy для моніторингу відвідуваності, конверсій та джерел трафіку. Такий підхід дозволить мінімізувати ризики та забезпечити стійке зростання продажів.

З огляду на стрімке зростання глобального онлайн-ринку, який, за прогнозами, до 2026 року може досягти обсягу понад 7,38 трлн доларів США [2], українські підприємства мають величезний потенціал для інтеграції у світову електронну економіку. Отримання статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу відкриває додаткові можливості для експорту через такі платформи, як Etsy. Інтеграція до Єдиного цифрового ринку ЄС сприятиме створенню сприятливих умов для транскордонної торгівлі, що дозволить українським виробникам адаптувати свої бізнес-моделі до вимог міжнародних стандартів якості та обслуговування.

Отже, платформа Etsy є ефективним інструментом для виходу малого бізнесу на закордонні ринки завдяки своїй глобальній аудиторії, низьким витратам на старт та широким можливостям маркетингової оптимізації. Фінансові показники та статистичні дані підтверджують високий потенціал Etsy як засобу масштабування бізнесу навіть в умовах жорсткої конкуренції та логістичних викликів. Проте успішна експансія на міжнародні ринки вимагає ретельного аналізу ринку, оптимізації внутрішніх процесів та адаптації до специфічних умов локальних ринків.

Використання сучасних цифрових інструментів та партнерських рішень з логістики сприятиме зниженню витрат і підвищенню конкурентоспроможності продукції. Для українського малого бізнесу платформа Etsy є перспективним майданчиком для розширення географії збуту та збільшення фінансових показників, що позитивно впливає на експортний потенціал країни.

Список використаних джерел:

1. Все що треба знати новачку про Etsy. URL: <https://goal-team.com.ua/vse-shho-treba-znaty-novachku-pro-etsy/> (дата звернення: 09.03.2025).
2. Доброскок Ю. Етапи виходу малого та середнього бізнесу на ринок США через міжнародну платформу електронної комерції Etsy. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-1_0-pages-68_72.pdf (дата звернення: 09.03.2025).
3. Мостова А. Перспективи розвитку українських інтернет-магазинів на європейському ринку. URL: https://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/40_2023/10.pdf (дата звернення: 09.03.2025).
4. Таптунова І., Казацька М. На шляху до єдиного цифрового ринку ЄС: електронна комерція. ГО «Український центр європейської політики». 2021. URL: https://ucerp.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/ucerp_report_e-commerce_31.05.2021.pdf (дата звернення: 07.03.2025)

*Суздальова Олена Сергіївна,
кандидат наук з державного
управління, доцент, доцент
кафедри менеджменту та
фінансів, Маріупольський
державний університет
ORCID: 0000-0001-7975-1349*

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ: ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ, МІЖНАРОДНА ДОПОМОГА, ПАРТНЕРСТВО З ПРИВАТНИМ СЕКТОРОМ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5224/>

Ефективність реалізації державної політики значною мірою залежить від належно сформованого фінансового механізму, ключовими компонентами якого виступають державний бюджет, міжнародна допомога та партнерство з приватним сектором. Державний бюджет як головний фінансовий інструмент країни забезпечує ресурсне забезпечення пріоритетних напрямів економічної та соціальної політики, визначаючи розподіл фінансових потоків відповідно до стратегічних цілей держави. Водночас, обмеженість бюджетних ресурсів та зростаючі фінансові потреби зумовлюють необхідність диверсифікації джерел фінансування, що призводить до активнішого залучення міжнародної допомоги.

Залучення міжнародної фінансової допомоги дозволяє не тільки компенсувати дефіцит бюджетних коштів, але й стимулювати впровадження сучасних управлінських та фінансових практик, підвищуючи прозорість та ефективність державних видатків. Водночас, міжнародні донори, надаючи ресурси, часто визначають чіткі умови їх використання, що позитивно впливає на посилення фінансової дисципліни, однак може обмежувати автономію національної фінансової політики. В таких умовах важливо підтримувати баланс між національними інтересами і вимогами донорів, зберігаючи ефективність і сталість залучення коштів.

Особливого значення набуває партнерство з приватним сектором, яке є перспективним напрямом посилення фінансових можливостей держави. Формування державно-приватних партнерств (ДПП) забезпечує не тільки залучення додаткових інвестиційних ресурсів, але й ефективніше управління проектами завдяки використанню приватного менеджменту та інноваційних технологій. Разом з тим, розвиток ДПП потребує створення сприятливого інституційного середовища, прозорих правових механізмів та чіткого розподілу ризиків між сторонами. Правильно структуроване партнерство з приватним сектором стає дієвим механізмом реалізації державних політик у сферах інфраструктури, охорони здоров'я, освіти та інших пріоритетних напрямках.

Отже, поєднання бюджетного фінансування, міжнародної допомоги та державно-приватного партнерства формує цілісну та ефективну фінансову основу для реалізації державної політики. Забезпечення синергії цих трьох компонентів дозволяє державі досягти сталого розвитку, оптимізувати використання фінансових ресурсів та максимально задовольнити суспільні потреби. Подальші дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на розробку ефективних механізмів інтеграції фінансових потоків різного походження для посилення їх соціально-економічного ефекту.

Література:

1. Міністерство економіки України. Сутність, ознаки та переваги механізму державно-приватного партнерства [Електронний ресурс] / Міністерство економіки України. – Режим доступу: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?id=196d3373-eb07-4834-a61e-b3608f28eb22&lang=uk-UA> (дата звернення: 24.03.2025).
2. Європейська комісія. Запитання і відповіді – Новий Механізм підтримки України [Електронний ресурс] / Європейська комісія. –

Режим доступу: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/uk/QANDA_23_3353 (дата звернення: 23.03.2025).

3. Ляшенко В. І. Фінансовий механізм державної політики сталого розвитку: сучасні виклики та шляхи удосконалення / В. І. Ляшенко, О. В. Титаренко // Фінансовий простір. – 2022. – № 4 (48). – С. 36-42.

4. Бойко А. О. Інтеграція фінансових інструментів державно-приватного партнерства в бюджетну систему України / А. О. Бойко // Інвестиції: практика та досвід. – 2023. – № 2. – С. 14-20.

***Федуняк Ігор Осипович,
кандидат економічних наук,
доцент, Відокремлений підрозділ
Національного університету
біоресурсів і природокористування
України «Бережанський
агротехнічний інститут»
ORCID: 0000-0002-8399-5167***

СУЧАСНИЙ СТАН НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5228/>

Втрата частини територій, вимушена міграція населення, ВПО які переїхали в західні області змінили структуру виробництва за час війни в Україні, що кардинально вплинуло на соціально-економічний розвиток держави, на її національну безпеку в цілому та на макроекономічні показники зокрема.

У 2023 р. вдалося започаткувати відновлювальні тенденції у галузях реального сектора, що стало можливим завдяки попиту на внутрішньому ринку, зокрема на продукцію для потреб ЗСУ та для інфраструктурного відновлення країни, поліпшенню забезпечення електроенергією споживачів, релокації виробництв, лібералізації зовнішньої торгівлі, диверсифікації шляхів експорту українських товарів.

Основними ресурсоутворюючими галузями, які зазнали значних втрат, стали такі як промисловість та аграрне виробництво.

Втрати у промисловості найбільше позначилися на падінні виробництва у базових галузях – коксу та продуктів нафтоперероблення, де виробництво за підсумками 2022 р. скоротилося на 66,6 %; неметалевої мінеральної продукції – на 64,8 %; металургії – на 62,4 %, хімічному комплексі – на 61,8 %. Але вже за підсумками 2023 р. промислове

виробництво зросло на 2,4 % порівняно з відповідним періодом 2022 р. Головним чинником відновлення виробництва у галузі стало зростання внутрішнього попиту, а саме зростання попиту на відновлювальне будівництво та потреби війни [1].

Війна вкрай негативно вплинула також на функціонування аграрної галузі України. Найбільших втрат зазнали сільгоспвиробники через знищення та пошкодження сільськогосподарської техніки (понад 4,65 млрд дол. США); втрати від знищення та крадіжки виробленої продукції оцінено у 1,87 млрд дол. США, від зруйнованих потужностей – у 1,33 млрд дол. США. [2].

У важких умовах війни українські аграрії продовжили працювати на забезпечення потреб населення у продуктах харчування. Збільшується виробництво зернових та зернобобових культур, адже на основі даних Мінагрополітики, станом на грудень 2023 р., аграрії намолотили 78,3 млн т, зокрема зернових та зернобобових культур намолочено 57,6 млн т, олійних культур – 20,7 млн т, зібрали 11,8 млн т цукрових буряків [3].

Найуразливішими до викликів війни стали господарства населення, де кількість тварин зменшується щомісяця. Аграрні підприємства виявилися стійкішими до викликів воєнного часу. Цьому сприяє зокрема й можливість релокації тваринницьких ферм у безпечніші місця, про що свідчить збільшення поголів'я в певних регіонах України.

Сучасний стан національної економіки потребує швидких передумов переходу до наукоємних ресурсо- та енергозберігаючих технологій, враховуючи низький рівень сучасного технологічного забезпечення, а за для його підвищення необхідно значну увагу приділяти розвитку промислового потенціалу країни та переробної галузі, що позитивно вплине на розвиток економічної безпеки з урахуванням наявних викликів та можливостей.

Література:

1. Матеріали промислового порталу. URL: <https://uprom.info/category/news/cars>.
2. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення. Березень 2023 р. URL: https://kse.ua/wpcontent/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report.pdf.
3. В Україні зібрано 78,3 млн тонн нового врожаю. URL: <https://minagro.gov.ua/news/v-ukrayini-zibrano-783-mlntonn-novogo-vrozhayu>.

*Шуба Олена Артурівна,
кандидат географічних наук,
доцент, Харківський
національний університет
імені В.Н. Каразіна*

*Самойлова Альона Андріївна,
студентка, Харківський
національний університет
імені В.Н. Каразіна*

ДО ПИТАННЯ ПРО СЕГМЕНТАЦІЮ СВІТОВОГО ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5216/>

Світовий фармацевтичний ринок щорічно зростає на 5-6%, тобто темпами вищими, ніж економіки багатьох країн, а фармацевтична галузь відноситься до галузей із високою доданою вартістю. Крім того, соціальна значущість галузі та зміни демографічної ситуації роблять розвиток фармацевтичної індустрії пріоритетним напрямком для більшості країн світу. Основні сегменти світового фармацевтичного ринку можна класифікувати за типом продукції, терапевтичними напрямками, кінцевими споживачами, а також регіонами.

1. Сегментація за типом продукції включає наступні сегменти [1]:

1). Сегмент оригінальних препаратів, до яких відносяться інноваційні ліки, розроблені фармацевтичними компаніями після тривалих досліджень і розробок (R&D). 2). Сегмент генериків, під якими розуміють біоеквівалентні копії оригінальних препаратів, які виробляються після завершення дії патенту. 3). Сегмент біопрепаратів, тобто створених на основі біотехнологій, такі як антитіла, вакцини, генно-інженерні препарати. 4). Сегмент ОТС-препаратів (безрецептурних), до яких відносяться всі препарати, які можна придбати без рецепта лікаря, включаючи знеболювальні, вітаміни, препарати від застуди тощо. 5). Сегмент активних фармацевтичних інгредієнтів (АФІ), тобто компоненти, які використовуються у виробництві ліків.

2. Сегментація за терапевтичними напрямками включає такі сегменти [1]:

1) Онкологія. 2). Кардіологія. 3). Інфекційні хвороби. 5). Рідкісні хвороби (орфанні препарати). 6). Неврологія.

3. Сегментація за кінцевими споживачами фармацевтичної продукції [1]:

1). Лікарні та клініки, які є основними покупцями рецептурних ліків, особливо для стаціонарного лікування. 2). Аптеки та фармацевтичні мережі, які є основними каналами для реалізації ОТС-препаратів (безрецептурних) та частини рецептурних ліків. 3). Онлайн-платформи та електронна комерція у фармацевтиці зросли завдяки пандемії COVID-19, що сприяло розвитку онлайн-аптек. 4). Урядові програми та державні закупівлі ліків для населення, зокрема для вакцинальних програм або лікування рідкісних хвороб.

4. Регіональна сегментація включає наступні сегменти: Північна Америка, Європа, Азіатсько-Тихоокеанський регіон, Латинська Америка та Африка [2].

Сучасними трендами у сегментації світового фармацевтичного ринку є наступні [3]: 1. Зростання персоналізованої медицини – препарати розробляються для індивідуальних пацієнтів. 2. Акцент на цифрових технологіях – телемедицина і цифрові системи розподілу. 3. Зелена фармацевтика – екологічно безпечне виробництво ліків.

Література:

1. Доровський О. В. Сегменти світового фармацевтичного ринку: тенденції і протиріччя. Бізнес Інформ. 2014. № 9. с. 14-34.
2. Шуба Олена Артурівна, Сагура Маргарита. До питання про тенденцію злиттів та поглинання компаній фармацевтичного сектору. «Світ наукових досліджень. Випуск 16»: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції, (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 16-17 лютого 2023 р.) / [редкол. : О. Патряк та ін.] ; ГО “Наукова спільнота”; WSSG w Przeworsku. – Тернопіль: ФО-П Шпак В. Б. – 416 с., с. 76-79.
3. Проданова, Л., Якушев, О., & Кравченко, Д. (2024). АНАЛІЗ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ: СВІТОВІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ТРЕНДИ. Науковий вісник Міжнародної асоціації науковців. Серія: економіка, управління, безпека, технології, 3 (2). <https://doi.org/10.56197/2786-5827/2024-3-2-8>.

*Гуменюк Юрій Ігорович,
аспірант факультету права та
міжнародних відносин Державного
некомерційного підприємства
«Державний університет
«Київський авіаційний інститут»*

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СУДДІВ У ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ: ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5229/>

Незалежність судової влади є фундаментальним принципом демократичного суспільства та верховенства права. Вона гарантує справедливий судовий розгляд, захист прав людини та ефективну систему стримувань і противаг. Однак, у країнах Латинської Америки цей принцип часто опиняється під загрозою через політичний тиск, корупцію та вплив організованої злочинності. Уряди нерідко використовують судову систему як інструмент для досягнення власних інтересів, що підриває її довіру серед громадян.

Важливість цієї теми зумовлена тим, що від рівня незалежності суддів залежить не лише ефективність правосуддя, а й стабільність демократичних інститутів у регіоні.

Основними міжнародними нормативно-правовими актами, що закріплюють принцип незалежності судової влади у країнах Латинської Америки є Основні принципи незалежності судових органів (ООН, 1985) та Американська конвенція з прав людини (ст. 8 і 25) [1,2].

Аналіз основних викликів та можливих шляхів їх подолання дозволить краще зрозуміти, які реформи необхідні для зміцнення судової влади та забезпечення її реальної автономії. Різні науковці досліджують цей стан і пропонують власні підходи до аналізу та вирішення проблем.

Зокрема, у статті «The Protection of Judicial Independence in Latin America» Кіт С. Розенн (Keith S. Rosenn) аналізує механізми захисту незалежності судової влади в регіоні та виклики, з якими стикаються судді [3, с. 1-35].

Аділа Фатхалла (Adila Fathallah) у дослідженні «Judicial Independence Focused on High Courts in Latin America» аналізує значення незалежності судової влади та методи її оцінки, зосереджуючись на верховних судах Латинської Америки [4].

Політичний вплив є однією з найбільших загроз для судової незалежності в Латинській Америці. У країнах, де виконавча та законодавча влада мають вагомий вплив на суддів, рішення судів можуть бути спрямовані для задоволення політичних інтересів. Наприклад, у Венесуелі суди часто приймають рішення, які підтримують уряд, що підриває їхню незалежність. Гретхен Хелмке (Gretchen Helmke) у своїй роботі «Judicial Manipulation in Latin America» аналізує, як політичні еліти маніпулюють судовою системою для досягнення своїх цілей. Вона вказує на приклади, коли суди стають інструментами політичного контролю [5].

Корупція в судовій системі є ще однією великою проблемою. Прийняття неправомірної вигоди або використання суддів для здійснення незаконних угод порушує принципи незалежності та справедливості. Корупція в судовій системі Латинської Америки призводить до серйозних наслідків: зниження довіри громадян до правосуддя, порушення прав людини, підрив верховенства права тощо. Судова система, яка не є незалежною та не здійснює справедливих рішень, ставить під сумнів самі основи правової держави.

Рейчел Боуен (Rachel Bowen), як головний дослідник проекту «Judicial Independence in Latin America» в Mershon Center вивчає вплив організованої злочинності на незалежність суддів у регіоні. У своїх дослідженнях, що стосуються впливу організованої злочинності на судову систему в Латинській Америці, підкреслює важливість забезпечення фізичної та правової безпеки для суддів для підтримки незалежності судової влади [6].

Проблема корупції, політичного впливу та недостатньої незалежності суддів є серйозною в багатьох країнах Латинської Америки. Проте, слід визнати, що останні десятиліття ряд країн вжили важливих реформ для покращення стану судової системи.

Крістіан Рієго (Cristián Riego), академічний директор Центру досліджень правосуддя в Америці, визначає Чилі, як приклад історії успіху судової реформи. Дослідник простежив три періоди в процесі реформ: перший – відновлення демократії в 1990 році та створення Ради мирових суддів; другий – активна діяльність уряду в період з 1995-2005 роки щодо розвитку кримінальних судів (значні інвестиції в судову інфраструктуру, включно з будівництвом нових, сучасних судів по всій країні, нових в'язниць і складної модернізації в технології); третій – період з 2005 року і до сучасності – розширення реформ правосуддя в

інші сфери: сімейні суди, суди у справах неповнолітніх, трудові суди та цивільні суди [7, с. 6-7].

Важливим етапом розвитку інституту незалежності суддів у Перу слід відзначити створення Спеціальної комісії з питань інтегральної реформи управління правосуддям, яка з 2003 року почала займатися питаннями створення антикорупційних судів для розслідування скоєних злочинів проти державного управління та для моніторингу урядової етики.

Однією з найбільш суттєвих судових реформ в Аргентині була зміна механізму призначення суддів, що мала на меті зменшення політичного тиску та підвищення прозорості в процесі відбору суддів. В Аргентині було створено Комісію з відбору суддів (Consejo de la Magistratura), що включала представників різних гілок влади, зокрема суддів, адвокатів, депутатів, сенаторів та представників громадянського суспільства. Метою цієї комісії є забезпечення більш об'єктивного та прозорого процесу відбору суддів, а також зменшення впливу політичних інтересів.

Незалежність суддів є необхідною умовою для забезпечення справедливості та верховенства права. Судові реформи в країнах Латинської Америки роблять важливі кроки до зміцнення цієї незалежності, але для досягнення повної автономії судової системи потрібні подальші зусилля у сферах політичної стабільності, боротьби з корупцією, покращення судових практик та підвищення професіоналізму суддів.

Зокрема, вважаємо доцільним зазначити наступні шляхи подолання проблеми незалежності суддів у країнах Латинської Америки:

- реформа судової системи щодо зміцнення незалежних органів (створення або зміцнення незалежних органів для відбору та нагляду за суддями; участь громадянського суспільства в процесі призначення суддів);
- забезпечення фінансової незалежності судової влади (фінансова автономія судів, підвищення рівня оплати праці суддів);
- покращення юридичної освіти та професіоналізму суддів (постійне підвищення кваліфікації суддів; програми з етики та боротьби з корупцією для суддів);
- зменшення політичного впливу на судову систему (обмеження політичного втручання у процес призначення суддів, запровадження прозорих і публічних механізмів відбору суддів);
- розвиток судової прозорості та доступності (впровадження електронного судочинства; відкриті засідання для громадськості та медіа);

- боротьба з корупцією та іншими формами зловживання (створення ефективних антикорупційних органів; розширення системи звітності та моніторингу);

- міжнародна співпраця та підтримка реформ (поглиблення співпраці з міжнародними організаціями; залучення міжнародних спостерігачів для моніторингу судових процесів).

Таким чином, можна зробити висновок, що належне забезпечення незалежності суддів у країнах Латинської Америки потребує комплексного підходу, який включає як реформу судової системи, так і боротьбу з корупцією, забезпечення фінансової та професійної автономії суддів, а також зміцнення демократичних інститутів. Тільки через системні зміни можна досягти реальної незалежності судової влади, що є основою для справедливості та розвитку правової держави.

Література:

1. Основні принципи незалежності судових органів: Резолюція 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_201
2. Американська конвенція з прав людини. Прийнята Міжамериканською конференцією з прав людини 22 листопада 1969 року. URL: https://www.oas.org/dil/treaties_b-32_american_convention_on_human_rights.pdf
3. Rosenn, Keith S.: The Protection of Judicial Independence in Latin America. The University of Miami Inter-American Law Review 19, no. 1 (1987): 1-35. URL: <http://www.jstor.org/stable/40176135>
4. Adila Fathallah. Judicial independence focused on high courts in Latin America. URL: https://researchrepository.wvu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1004&context=cap_theses
5. Gretchen Helmke. Judicial Manipulation in Latin America. URL: https://www.gretchenhelmke.com/uploads/7/0/3/2/70329843/judicial_manipulation_helmke.pdf
6. Rachel Bowen. Judicial Independence in Latin America. URL: https://binghamcentre.biicl.org/documents/50_judicial_independence_in_latin_america.pdf
7. Peter DeShazo, Juan Enrique Vargas. Judicial Reform in Latin America. An Assessment: 6-7. URL: https://biblioteca.cejamericas.org/bitstream/handle/2015/5190/JudicialReforminLatinAmericaENGLISH_CEJA.pdf?sequence=1&isAllowed=y

*Дудар Єлизавета Миколаївна,
студентка 2-го курсу магістратури
Навчально-наукового інституту
права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

*Науковий керівник:
Снідевич Олександр Станіславович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри юстиції
Навчально-наукового інституту
права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСІБ, ЩО ЗВЕРТАЮТЬСЯ ЗА ПОСВІДЧЕННЯМ ПРАВОЧИНІВ ЩОДО ВІДЧУЖЕННЯ НЕРУХОМОГО МАЙНА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5232/>

Одним із основних обов'язків нотаріуса є встановлення осіб, що звертаються до нього за вчиненням нотаріальних дій. Згідно з ч. 1 ст. 43 Закону України «Про нотаріат» (далі – це Закону), нотаріус зобов'язаний переконатися в особі, що звертається до нього за вчиненням нотаріальної дії. Ба більше, вчинення нотаріальної дії не допускається, якщо відсутні її учасники або їх уповноважені представники. Закон передбачає використання конкретних документів для встановлення особи, таких як паспорт громадянина України або інші документи, що посвідчують особу (національний паспорт іноземця або документ, що його замінює, посвідчення особи з інвалідністю чи учасника Другої світової війни, посвідчення, видане за місцем роботи фізичної особи) [1].

І. Лихолат стверджує, що встановлення особи полягає в трьох пов'язаних між собою діях. Зазначається, що нотаріус має встановити особу, яка звернулася до нього за вчиненням нотаріальних дій, згідно з визначеними законодавством документами, тобто констатувати певні факти: 1) ім'я, прізвище та по батькові особи, вік, стать, адресу реєстрації місця проживання тощо; 2) з'ясувати, чи може бути використаний саме цей документ, той документ, який подав громадянин, для вчинення визначеної нотаріальної дії; 3) упевнитися у відповідності вчинюваної

нотаріальної дії до обсягу цивільної дієздатності цього громадянина [2, с. 18].

Більш доцільною є точка зору І. С. Панченко, яка не має зауважень стосовно лише перших двох вище перелічених дій. Авторка констатує, що третя дія спрямована на перевірку відповідності вчинюваної нотаріальної дії до обсягу цивільної дієздатності цього громадянина, тому виходить за межі ст. 43 Закону. Відповідність вчинюваної нотаріальної дії обсягу цивільної дієздатності – дія нотаріуса в процесі вчинення провадження, яка вчиняється вже в межах визначення обсягу цивільної дієздатності фізичних осіб, що вчиняється відповідно до ст. 44 Закону [3, с. 99-100].

Відповідно до ч. 3 ст. 43 Закону, встановлюються певні обмеження, зокрема забороняється використовувати посвідчення водія, особи моряка, члена екіпажу, особи з інвалідністю чи учасника Другої світової війни, посвідчення, видане за місцем роботи фізичної особи під час укладення правочинів [1]. Це важливо для забезпечення належної правової ідентифікації та запобігання використанню підроблених документів.

Перевірка документів за Єдиним державним демографічним реєстром є важливою частиною ідентифікації. Нотаріус може перевірити документ на дійсність, якщо документи були оформлені із його застосуванням, що дає можливість швидше і точніше встановити особу [1].

Постає питання, як забезпечити належну ідентифікацію осіб, що звертаються за посвідченням правочинів щодо відчуження нерухомого майна, та які правові наслідки виникають у разі встановлення факту використання викрадених або підроблених документів.

Постанова Великої Палати Верховного Суду (далі – ВС) від 27 листопада 2024 року у справі № 204/8017/17 визначила, що договір купівлі-продажу нерухомого майна, укладений за участю особи, яка використовувала викрадені або підроблені документи, є неукладеним [4].

Ситуація виникла, коли власниця квартири, яка не проживала у ній, виявила, що її майно продали без її відома на підставі викрадених та підроблених документів. Власниця звернулася до суду, вимагаючи визнати договір недійсним, скасувати реєстрацію нового власника та повернути їй квартиру.

Суд попередніх інстанцій частково задовольнив позов, визнавши договір нікчемним. Проте Велика Палата ВС змінила підхід, зазначивши, що такий договір слід вважати неукладеним, оскільки основною умовою його чинності є виражене волевиявлення сторін (ст. 205 ЦК України). Відсутність підпису власника (або його підробка) не означає, що договір

є недійсним – він взагалі не створює правових наслідків. Суд також встановив, що власник майна, яке вибуло з його володіння на підставі неукладеного договору, має право витребувати його назад через виндикаційний позов (ст. 387, 388 ЦК України) без необхідності оспорювати сам договір [5].

Відсутність власноручного підпису сторони договору (або його підробка) означає, що не було досягнуто згоди сторін у передбаченій законом формі. Відповідно до ст. 215 ЦК України, недійсність правочину пов'язана з порушенням прав сторін, які висловили своє волевиявлення, що в даному випадку відсутнє [5].

Нотаріальне посвідчення договору саме по собі не створює дійсності правочину, якщо не виконані інші обов'язкові умови його укладення. Суд зазначив, що повернення нерухомості законному власнику не порушує права добросовісного набувача, якщо первинний договір був неукладеним. Добросовісний набувач не може зберегти право власності, якщо майно вибуло з володіння попереднього власника без його волі, оскільки в такому випадку відсутні правові підстави для збереження добросовісного володіння відповідно до ст. 388 ЦК України [5].

Принцип мирного володіння майном, закріплений у ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, стосується не лише кінцевого добросовісного набувача майна, а й первинного законного володільця, який маючи у власності майно, розраховує, що його право на мирне володіння майном буде захищене належним правовим регулюванням [6].

Для запобігання подібним випадкам та забезпечення належної ідентифікації осіб, які звертаються за посвідченням правочинів щодо відчуження нерухомого майна, пропонуємо використовувати такі інструменти:

1) Єдина державна електронна система е-нотаріату – створення централізованої платформи для перевірки нотаріальних дій. З огляду на оновлення законодавства, яке в найближчому майбутньому набере чинності, є позитивні показники, що вказують на модернізацію і поліпшення нотаріальної діяльності.

2) Використання біометричних даних – ідентифікація учасників нотаріального провадження за допомогою єдиної бази біометричних даних та біометричних сканерів (досить корисно в разі, якщо звертаються особи-близнюки).

3) Механізм швидкого анулювання шахрайських реєстрацій – оперативне скасування незаконних записів у держреєстрах.

Висновки. Таким чином, постанова Великої Палати ВС заклала важливий прецедент, що створює правові механізми для більш ефективного захисту прав осіб, майно яких було відчужене внаслідок шахрайських схем. Відчувається потреба в удосконаленні заходів ідентифікації осіб та нотаріальної практики для мінімізації ризиків незаконного відчуження майна. Попри те, що процедура встановлення особи є стандартною для нотаріуса, на практиці трапляються випадки помилок під час посвідчення правочинів. Необхідно також звернути увагу на важливість постійного вдосконалення технологій та правового регулювання, що стосуються перевірки документів, для зменшення можливості шахрайства. Це дозволить підвищити рівень довіри до нотаріату і забезпечить захист прав осіб у правовому полі.

Література:

1. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 № 3425-XII. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12> (дата звернення: 25.03.2025).
2. Лихолат І. Документи, за якими встановлюється особа: історія та сьогодення // *Нотаріат для Вас*. 2011. № 8. С. 8-18. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/eaf78611-d048-4f31-8575-f9af08ba304e/content>.
3. Панченко І. Встановлення нотаріусом України особи, яка звернулася за посвідченням договору відчуження нерухомого майна // *Jurnalul Juridic Național: Teorie și Practică*. – 2019. – № 5. – С. 99-103. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/99-103_18.pdf.
4. Велика Палата Верховного Суду. Нотаріально посвідчений договір купівлі-продажу нерухомого майна, який не був підписаний стороною договору (містить підпис сторонньої особи), є неукладеним. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1726167/> (дата звернення: 20.03.2025).
5. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Офіц. вид. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15> (дата звернення: 25.03.2025).
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнародний договір від 4 листопада 1950 р. (ратифіковано Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997). Офіц. вид. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#o1 (дата звернення: 25.03.2025).

*Задніченко Олег Михайлович,
начальник 1 відділу Центру судових і
спеціальних експертиз Українського
науково-дослідного інституту
спеціальної техніки та судових
експертиз Служби безпеки України,
м. Київ, Україна*

*Пашинська Ірина Володимирівна,
доктор філософії (081 «Право»),
судовий експерт, Центр судових і
спеціальних експертиз Українського
науково-дослідного інституту
спеціальної техніки та судових
експертиз Служби безпеки України,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0001-5573-4093*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5236/>

Судова експертиза є важливим інструментом розслідування правопорушень, особливо в умовах воєнного стану, коли зростає кількість кримінальних злочинів, пов'язаних з війною. Це включає не лише військові злочини, але й мародерство, диверсії, фінансові махінації, а також інші правопорушення, що виникають у результаті воєнних дій. Адаптація традиційних методів судової експертизи до нових викликів є важливим завданням правової системи держави, оскільки вона має забезпечити ефективність та достовірність результатів, незважаючи на складні умови воєнного часу. Зокрема, важливою є розробка нових методологічних підходів, які враховують специфіку злочинів, що виникають під час воєнних дій.

Теоретичні засади судової експертизи в умовах війни повинні ґрунтуватися на принципах криміналістики, судової медицини, трасології, економічних та технічних досліджень. Проте воєнний стан вимагає значної адаптації традиційних підходів, оскільки нові виклики потребують нових технологій і методів. Наприклад, судові експерти повинні працювати в умовах обмеженого доступу до доказової бази, що підвищує вимоги до достовірності та об'єктивності висновків. Це зумовлює

необхідність використання додаткових методів перевірки та документації результатів досліджень [1, с. 125].

Одним із ключових аспектів є принципи об'єктивності та достовірності, які стають ще важливішими під час проведення експертиз у період воєнного стану. Судові експерти повинні працювати в умовах обмеженого доступу до місць злочинів та документів, це вимагає підвищених вимог до оцінки достовірності результатів і використання більш точних методів дослідження. Крім того, сучасні технології, такі як цифрові інструменти, аерофотозйомка та супутникові знімки, дають можливість фіксувати сліди злочинів, руйнування та інші важливі факти, які раніше було складно зафіксувати через фізичну недоступність територій.

Враховуючи специфіку воєнних злочинів, важливим є застосування комплексного криміналістичного підходу. Це включає вивчення наслідків бойових дій, аналіз пошкоджень інфраструктури, оцінку використаних боєприпасів, слідів вибухових речовин та інших доказів. Для цього необхідна не лише криміналістична експертиза, але й застосування сучасних технологій, таких як супутникові дані та безпілотні літальні апарати, для документування пошкоджень і збору доказової інформації.

Важливим елементом є також використання міжнародного досвіду. Методики, розроблені ООН, Європейським Союзом та НАТО для розслідування воєнних злочинів, можуть бути адаптовані для застосування в національній судово-експертній практиці. Це дозволяє забезпечити відповідність міжнародним стандартам і підвищити ефективність розслідувань воєнних злочинів, що здійснюються в умовах війни [2, с. 63].

У процесі судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану судові експерти стикаються з кількома суттєвими проблемами, що ускладнюють проведення експертиз. Однією з основних є обмежений доступ до місць злочину. Воєнні дії ускладнюють можливість дістатися до місць, де відбулися злочини, через небезпеку для життя експертів та порушення нормальної інфраструктури. Це створює значні труднощі у фіксації доказів і проведенні необхідних досліджень.

Іншою серйозною проблемою є дефіцит технічних ресурсів. Руйнування інфраструктури та обмежений доступ до обладнання і лабораторій утруднюють виконання необхідних експертиз. Це також стосується відсутності доступу до баз даних та інших інструментів, що значно знижує ефективність роботи судових експертів.

Крім того, існує необхідність адаптації існуючих стандартів і методик судової експертизи до умов воєнного конфлікту. Багато традиційних підходів не враховують специфіку воєнних злочинів,

тому потрібно розробляти нові методи та адаптувати вже існуючі для забезпечення більш ефективного розслідування.

У зв'язку з цим методологія судових експертиз в умовах воєнного стану повинна включати нові підходи до збору доказів і їх аналізу. Це передбачає використання сучасних технологій для дослідження наслідків бойових дій. Наприклад, супутникові дані та безпілотні літальні апарати можуть бути використані для фіксації фактів руйнувань і збільшення точності досліджень пошкоджень інфраструктури [3, с. 91].

Окремо варто виділити судово-економічну експертизу, яка стає надзвичайно актуальною в умовах війни. Це включає в себе аналіз фінансових махінацій, корупційних схем і незаконного привласнення гуманітарної допомоги. Враховуючи масштаби фінансових злочинів, пов'язаних з війною, ці експертизи набувають великої ваги.

Іншим важливим напрямком є дактилоскопічні та трасологічні дослідження. Виявлення слідів осіб, причетних до військових злочинів, мародерства та інших правопорушень, допомагає не лише у встановленні ідентичності злочинців, але й у документуванні фактів порушень прав людини [3, с. 174].

Враховуючи вище викладене, методологія судової експертизи повинна бути адаптована до нових умов, щоб ефективно реагувати на виклики, які виникають через бойові дії. Використання новітніх технологій, таких як супутникові знімки, безпілотні літальні апарати і цифрові системи, значно покращують процес розслідування кримінальних правопорушень. Співпраця з міжнародними організаціями і адаптація їх методик дозволяють підвищити ефективність розслідувань воєнних злочинів в Україні. Перспективним напрямом є розвиток дистанційних методів проведення експертиз і вдосконалення застосування цифрових технологій у розслідуванні кримінальних правопорушень, що дозволить досягти більш високих результатів у роботі судових експертів в умовах воєнного стану.

Література:

1. Хмельницький В. І., Богданов Ю. А. Судова експертиза в умовах воєнного стану: міжнародний досвід і національна практика. К. : Наукова думка, 2021. 280 с.
2. Литвин С. В., Іванова М. А. Методика судово-економічної експертизи. Харків : Право, 2018. 216 с.
3. Бойко О. А., Ткаченко Н. М. Кримінальний процес: теорія і практика розслідування злочинів у воєнний час. К. : Алерта, 2020. 398 с.

*Карпенко Мілена Вадимівна,
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти, факультет
слідчої та детективної діяльності,
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого,*

*Науковий керівник:
Семеніхін Ігор Вікторович,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри прав людини
та юридичної методології,
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ЖЕРТВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОЇ І ЗАРУБІЖНИХ МОДЕЛЕЙ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5212/>

Проблема захисту потерпілих від домашнього насильства (далі – ДН) є надзвичайно важливою, оскільки інститут сім'ї є основою будь-якого суспільства, а відтак потребує особливого захисту і підтримки, у тому числі з боку держави. ДН та жорстоке поводження не лише руйнують сімейні стосунки, а й загалом сприяють зростанню рівня злочинності в суспільстві. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я кожна третя жінка хоча б раз у житті зазнає ДН. Індія, Мексика, Пакистан, Бразилія, Колумбія, Індонезія – країни, у яких відзначається високий рівень ДН [1]. В Україні ця проблема, на жаль, набуває особливої актуальності і гостроти у реаліях російсько-української війни. Із лютого 2022 року істотно збільшилась кількість зареєстрованих правоохоронними органами фактів ДН, кожного року їх фіксується кілька сотень тисяч. З урахуванням того, що це правопорушення має високий рівень латентності, реальні цифри і показники є набагато вищими. За висновками вітчизняних фахівців, існує пряма залежність між зростанням рівня ДН в Україні та поширенням такого явища, як посттравматичний стресовий розлад у військовослужбовців, у тому числі ветеранів. У 2019 року набули чинності зміни, внесені до Кримінального кодексу України, а саме доповнення його статтею 126-1 «Домашнє насильство». Держава в особі

Національної поліції та інших уповноважених органів взяла на себе зобов'язання розслідувати правопорушення, які пов'язані з ДН, захищати права його жертв.

Держава, а також інститути громадянського суспільства [узгоджено співпрацюючи між собою] повинні проводити виважену і послідовну політику в інформаційній, освітньо-культурній та інших сферах щодо формування у суспільстві нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у сімейних відносинах, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей і жінок, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються. Саме державні органи мають проводити комплексні заходи, спрямовані на захист потерпілих, притягнення правопорушників до відповідальності та запобігання новим випадкам ДН. У багатьох країнах робота з попередження протиправних дій є пріоритетним напрямом діяльності поліції, соціальних служб, психологів, освітян. Це зумовлено значною поширеністю відповідної проблеми та її серйозними наслідками для суспільства [2, с. 85; 3, с. 98]. У сучасних державах існують різні правові механізми превенції, боротьби із ДН і захисту потерпілих осіб. Вивчення й узагальнення зарубіжного досвіду є важливим і актуальним дослідницьким завданням з точки зору удосконалення вітчизняних моделей і підходів.

Наприклад, правовий захист жертв домашнього насильства в Індонезії включає застосування судових охоронних приписів, що є важливим інструментом запобігання повторним випадкам насильства. Судові органи, які видають такі приписи, можуть заборонити кривднику наближатися до жертви, контактувати із нею особисто, через посередників або за допомогою технічних засобів зв'язку. Також передбачена можливість тимчасового виведення постраждалих із небезпечних умов шляхом розміщення їх у спеціалізованих кризових центрах або притулках, де вони отримують тимчасове житло, юридичну та психологічну допомогу [4, с. 229]. Водночас результативність таких механізмів в умовах Індонезії не є високою, що пов'язано із недостатньою обізнаністю місцевого населення про свої права і правові можливості, браком ресурсів у правоохоронних органів та соціокультурними чинниками. Економічна залежність від батьків і чоловіків, страх осуду з боку суспільства змушують багатьох жінок, які найчастіше страждають від ДН, утримуватися від звернення до судових і правоохоронних органів. Саме тому, на думку індонезійців фахівців, вирішення проблеми ДН

потребує не лише удосконалення правових механізмів захисту, а й активної взаємодії державних інституцій із громадськими організаціями для підвищення рівня правової обізнаності громадян та забезпечення доступності допомоги потерпілим [2, с. 88]. У Бельгії важливим кроком у контексті удосконалення правового захисту жертв ДН стало запровадження у 2003 році механізму обмежувальних розпоряджень, які дозволяють судам накладати тимчасові заборони на кривдників. Так, суд може заборонити кривднику наближатися до жертви, контактувати з нею або перебувати в одному приміщенні [5, с. 114]. Такий механізм дозволяє оперативно реагувати на випадки ДН та забезпечувати негайний захист жертв. Його ефективність і корисність обумовлена можливістю швидкого застосування обмежувальних заходів, що дозволяє забезпечити особисту безпеку постраждалих до завершення офіційного розслідування у справі.

У Сербії важливим елементом правового регулювання у сфері протидії ДН і захисту його жертв є механізм тимчасових заборонних приписів, які можуть бути накладені на кривдників для негайного захисту потерпілих. Такі приписи передбачають обов'язкове виселення кривдника із приміщень спільного проживання, заборону наближатися до жертви чи контактувати з нею, а також інші обмежувальні заходи, спрямовані на запобігання повторним актам насильства. Це дозволяє зменшити ризик повторного вчинення насильства під час судового розгляду справи. Крім того, система захисту передбачає надання постраждалим медичної допомоги та психологічної підтримки. Значну роль у реалізації цих заходів відіграють органи соціального захисту, поліція та суди, які мають діяти узгоджено для ефективного захисту жертв. Водночас система потребує подальшого удосконалення, зокрема у питаннях міжвідомчої співпраці та забезпечення доступності допомоги постраждалим [6, с. 83]. У Німеччині важливим етапом реформування законодавства у сфері захисту жертв домашнього насильства стало ухвалення у 2002 році Закону «Про захист від насильства» (нім. – «Gewaltschutzgesetz») [7]. Цей акт запроваджує механізм, що дозволяє негайно виселяти кривдника із приміщень спільного проживання на десятиденний термін, що забезпечує оперативний захист жертв. Важливо, що ініціювати процедуру захисту можуть не лише постраждалі, а також інші особи, зокрема діти та офіційні представники потерпілих. Важливу роль у реалізації цього механізму відіграють соціальні служби, поліція та суди, які забезпечують контроль за дотриманням обмежувальних заходів. Досвід Німеччини підтверджує ефективність поєднання правових та соціальних механізмів

для запобігання випадкам ДН і захисту постраждалих осіб. Схожий механізм передбачений законодавством Франції, де у 2006 році прийнятий Закон «Про посилення попередження та покарання за насильство в сім'ї або щодо неповнолітніх».

В Україні правові засади запобігання та протидії ДН визначено Законом «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [8]. Держава гарантує комплексний підхід до захисту постраждалих, включаючи надання соціальної та правової допомоги, а також механізм швидкого реагування на випадки насильства. Одним із ключових його елементів є терміновий заборонний припис, винесення якого здійснюється у позасудовому порядку уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України. Цей припис виноситься строком до 10 діб і може містити такі заходи: зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи; заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи; заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою. У грудні 2024 року до Верховної Ради України подано законопроект № 12297 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення повноти імплементації положень міжнародного права з питань протидії домашньому та іншим видам насильства, у тому числі щодо дітей» [9]. У лютому 2025 року Комітет Верховної Ради з питань євроінтеграції підтримав цей законопроект, підтвердивши його відповідність міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері прав людини та праву ЄС, зокрема його відповідність положенням Стамбульської конвенції (Конвенція Ради Європи про запобігання насильству проти жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами) та Директиви (ЄС) 2024/1385. На наш погляд, прийняття цього законопроекту є актуальним і важливим, оскільки чинне законодавство містить недоліки, що ускладнюють ефективне розслідування та притягнення до відповідальності винних у домашньому насильстві та сексуальних злочинах. Основними нововведеннями цього законопроекту є вилучення ряду кримінальних правопорушень, зокрема домашнього насильства (ст. 126-1 КК України), згвалтування без обтяжувальних обставин (ч. 1 ст. 152 КК України) та сексуального насильства (ч. 1 ст. 153 КК України) зі справ приватного обвинувачення, що дозволить правоохоронним органам розпочинати провадження незалежно від заяви потерпілої особи. Це забезпечить належний рівень захисту жертв, особливо у випадках, коли потерпілі через страх або залежність від

кривдника не можуть самостійно звернутися за допомогою. Окрім того, законопроект передбачає заборону укладати угоди про примирення у кримінальному провадженні щодо кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством, або проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, у якому визнана потерпілою хоча б одна неповнолітня особа або особа, визнана в установленому законом порядку недієздатною чи обмежено дієздатною. Як видається, це корисна законодавча ініціатива з точки зору посилення захисту прав та інтересів дітей і недієздатних (обмежено дієздатних) потерпілих від насильства. У цілому такі зміни до законодавства сприятимуть приведенню національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів, посиленню правового захисту жертв ДН та створенню більш ефективної системи запобігання домашньому та сексуальному насильству в Україні.

Література:

1. Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines (Реагування на насильство партнерів та сексуальне насильство щодо жінок: клінічні та політичні рекомендації ВООЗ) URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241548595> (Дата звернення: 05.03.2025 р.)
2. Малиновська Т. Домашнє насильство: щодо змістовного наповнення терміну. *Наше право*. 2020. № 3. С. 85-91.
3. Гурковська К. Протидія домашньому насильству: міжнародний досвід. *Альманах міжнародного права*. 2020. № 24. С. 97-104.
4. Choirinnisa, S. Law and Society Approach on Legal Protection for Victims of Domestic Violence. *Semarang State University Undergraduate Law and Society Review*. 2022. Vol. 2. P. 227-248.
5. Легенька М. Зарубіжний досвід протидії насильству в сім'ї та можливості використання в Україні. *Право і безпека*. 2017. № 4 (67). С. 111-116.
6. Marković, I. Pravna zaštita žrtava nasilja u porodici u Republici Srpskoj. *TEMIDA*. 2019. Vol.11. P.2-24.
7. Gewaltschutzgesetz (2002). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/gewschg/BJNR351310001.html>
8. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#n6> (Дата звернення: 05.03.2025 р.)

9. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення повноти імплементації положень міжнародного права з питань протидії домашньому та іншим видам насильства, у тому числі щодо дітей: Проект Закону України (реєстр. № 12297 від 9 грудня 2024 року). URL: <https://itd.rada.gov.ua/BILLINFO/Bills/Card/45377> (Дата звернення: 05.03.2025 р.)

*Качан Тетяна Валеріївна,
аспірантка навчально-наукового
інституту права Державного
податкового університету*

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ У СПРАВАХ ПРО ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5214/>

З 24 лютого 2022 року триває повномасштабне військове вторгнення росії в Україну. Важливими умовами збереження суверенітету держави і відновлення її територіальної цілісності є належна збройна відсіч окупантам, забезпечення соціально-економічних основ і політичної стабільності в країні.

У цих умовах протидія корупції продовжує залишатися пріоритетним напрямом державної політики та спонукає до подальшого реформування органів кримінальної юстиції. В Україні реалізована низка рекомендацій міжнародних організацій щодо посилення правового, інституційного, фінансового і кадрового зміцнення антикорупційних структур, міжнародного співробітництва та покращення взаємодії з міжнародними організаціями з метою більш ефективної протидії корупції.

За даними Офісу Генерального прокурора України, протягом періоду з січня 2022 року до вересня 2024 року було зареєстровано понад 8 тисяч кримінальних проваджень за статтею 364 Кримінального кодексу України, яка стосується зловживання владою або службовим становищем [1].

Незважаючи на збільшення кількості розслідувань щодо зловживання владою або службовим становищем, ефективність їхнього завершення та притягнення винних до відповідальності залишається низькою. Це вказує на необхідність удосконалення механізмів

розслідування та судового розгляду таких справ для забезпечення невідворотності покарання та зміцнення довіри громадян до правоохоронної системи.

Одним із ключових аспектів розслідування службових кримінальних правопорушень є використання спеціальних знань, які забезпечують глибший аналіз доказів та ефективніше виявлення правопорушень. Використання спеціалістів із фінансового аудиту, криміналістичних експертів, спеціалістів у сфері інформаційних технологій та інших фахівців сприяє точності та об'єктивності розслідування таких кримінальних правопорушень.

На сьогодні проблемними аспектами використання спеціальних знань при розслідуванні зловживання владою або службовим становищем є: відсутність належної координації між слідчими та експертними установами, недостатня кількість кваліфікованих спеціалістів у сфері економічного аналізу та цифрової криміналістики, прогалини у законодавчому регулюванні використання експертних висновків [2].

Можливими напрямками вирішення цієї проблеми розширення міжнародного співробітництва у сфері боротьби з корупційними кримінальними правопорушеннями, використання новітніх технологій, зокрема штучного інтелекту, для аналізу великих обсягів фінансових даних, підвищення кваліфікації слідчих і прокурорів у сфері спеціальних знань.

Використання спеціальних знань є невід'ємною складовою розслідування зловживань владою та службовим становищем. Економічні, юридичні, криміналістичні та соціальні дослідження дозволяють підвищити ефективність правоохоронної діяльності, сприяючи всебічному аналізу та доказовості злочинів. Подальший розвиток спеціальних знань та їх інтеграція у практику правоохоронної діяльності є важливим кроком у реформуванні кримінальної юстиції та зміцненні антикорупційної політики України.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/>
2. Юсупов В. В. Особливості судових експертиз під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 536-540.

*Лещенко Андрій Вікторович,
аспірант Київського університету
інтелектуальної власності та права
Національного університету
«Одеська юридична академія»
ORCID 0009-0008-5983-5260*

*Науковий керівний:
Воробей Петро Адамович,
доктор юридичних наук, професор
кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики
Київського університету
інтелектуальної власності та права
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

НОВАЦІЇ КВАЛІФІКАЦІЇ КАТУВАНЬ В УКРАЇНІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5234/>

Однією з багатьох актуальних проблем для України, яка має не лише кримінально-правові, але і соціальні наслідки для усього суспільства, є проблема правильної кваліфікації катувань та кримінальної відповідальності за катування в кримінальному праві України. Ці питання є особливо актуальними після прийняття та внесення змін вітчизняним законодавцем до ст. 127 КК України в редакції Закону № 2812-IX від 01.12.2022, якою уведено в дію та встановлено нове визначення катування, яке також включає в себе встановлення спеціального суб'єкта катувань – представника держави. Сам ЗУ «Про внесення змін до КК України щодо удосконалення відповідальності за катування» вступив у дію 29 грудня 2022 року.

На думку Али Ширант, так історично склалось, що про катування у правоохоронній та пенітенціарній системі не дуже прийнято говорити, а випадки такого катування важко розслідувати. Слід зазначити, що катування можливе, коли одні мають перевагу за рахунок влади та/або зброї – а інші залишаються беззахисними. До групи ризику заподіювачів катування входять правоохоронці. Катування вчиняється, як правило, у місцях несвободи відносно засуджених осіб та/або осіб, затриманих за підозрою у вчиненні тяжких та/або особливо тяжких злочинів. Натомість, війна в Україні це явище значно масштабувала – на окупованих територіях російські військові, як правило, катували всіх, кого вважали підозрілими, а після деокупації наслідки катування стали очевидними,

що наразі зробило розслідування воєнних злочинів пріоритетом правоохоронної системи [1, с. 4].

За визначенням, яке міститься в статті 127 КК України, під катуванням розуміється будь-яке умисне діяння, спрямоване на заподіяння особі сильного фізичного болю чи морального страждання, вчинене з метою примусити її чи іншу особу вчинити дії, що суперечать їх волі, у тому числі отримати інформацію чи зізнання, або з метою покарати її чи іншу особу за дії, вчинені нею або іншою особою чи у вчиненні яких вона або інша особа підозрюється, або з метою залякування її або інших осіб.

У визначенні, яке міститься в статті 1 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10.12.1984 року термін "катування" (в оригіналі англ. torture, що більш точно перекладається як тортури) означає будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисне заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди.

В цей термін не включаються біль або страждання, що виникли внаслідок лише законних санкцій, невіддільні від цих санкцій чи спричиняються ними випадково.

За допомогою логічних операцій співставлення частини та цілого та змістовного порівняння цих термінів в КК України та Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10.12.1984 року дозволяє дійти висновку, що зміст «катування» в кримінальному праві України за суб'єктом злочину (загальний суб'єкт) є набагато ширшим за зміст терміну «тортури», яке більш точно передає зміст вчинення катувань спеціальним суб'єктом – державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні.

Відповідно до Стратегії протидії катуванням у системі кримінальної юстиції та затвердження плану заходів з її реалізації, яка була затверджена Розпорядженням КМУ від 28 жовтня 2021 р. № 1344-р, станом на вересень 2021 року з державного бюджету сплачено 1 471 609,93 (один мільйон чотириста сімдесят одна тисяча шістьсот дев'ять) Євро відшкодування у зв'язку з порушенням Україною положень статті 3 Конвенції у рішеннях Європейського суду у групі справ «Каверзін (заява № 23893/03),

Афанасьєв (заява № 38722/02) та Белоусов (заява № 4494/07) проти України».

При цьому у цій Стратегії зазначається, що з 2015 року зростає кількість звернень до медичних закладів у зв'язку із заподіянням працівниками правоохоронних органів тілесних ушкоджень; у 2015 році цей показник становив 1217 осіб, у 2016 році – 1666, у 2017 році – 2386 осіб. І це було ще до початку повномасштабного вторгнення, через яке наразі дуже підвищиться кількість фактичних випадків катувань на території України, які наразі навіть не розслідуються.

Але за офіційною статистикою притягнення до кримінальної відповідальності за катування в Україні за 2023 рік для усвідомлення реального стану цього аспекту кваліфікації катування, ми бачимо, що за увесь 2023 рік на всій території України за ст. 127 КК України загалом обліковано 94 кримінальні правопорушення за катування, з них повідомлення про підозру за вчинення катувань було вручені 53 рази, до суду направлені з обвинувальним актом 37 кримінальних проваджень, а станом на кінець грудня 2023 року у правоохоронних органах остаточне рішення не прийнято у 48 кримінальних провадженнях за цією статтею. Додатково аналіз статистики показав, що у 9 випадках кримінальне провадження за катування було закрито.

Для порівняння, за цими ж даними Офісу Генерального прокурора з січня по грудень 2023 року усього було зафіксовано 96 238 кримінальних правопорушень за різними статтями КК України, повідомлено про підозру у 50 858 випадках, до суду направлені з обвинувальними актами 49 110 кримінальних проваджень, закрито 76 524 кримінальних проваджень, остаточне рішення не прийнято у 46 187 кримінальних провадженнях [2, с. 1].

Таким чином, використовуючи нескладні математичні розрахунки, за статистичними даними за увесь 2023 рік відсоток відкритих облікованих кримінальних проваджень за катування за ст. 127 КК України (94) становить 0,09 відсотка у відношенні до загальної кількості зареєстрованих кримінальних проваджень в Україні (усього 96 238 кримінальних проваджень).

Аналіз статистики чітко показує, що фактично правоохоронні органи України майже повністю самоусунулися від розслідування катувань і реально катувань у 2023 році було вчинено набагато більше. Ніхто навіть не намагається і не бажає розслідувати ці злочини, внаслідок чого одним з аспектів проблеми покарання за катування є висока латентність, і такі кримінальні провадження майже ніколи не доходять до суду. Про яку реальну боротьбу з катуваннями можна говорити, коли за 2023 рік усі правоохоронні органи на всій території України направили до суду 37 обвинувальних актів за ст. 127 КК України.

Вважаємо хибною державну політику в Україні при кваліфікації катування у воєнний період часу, оскільки правоохоронці кваліфікують катування не за прямою статтею 127 КК України, яка безпосередньо встановлює відповідальність за катування, в тому числі і представників іноземних держав, а за ст. 438 КК України як порушення законів та звичаїв війни. Такі помилкові дії правоохоронних органів України і державна політика при кваліфікації катувань за ст. 438 КК України стали «негативною тенденцією», можуть значно ускладнити роботу правоохоронним органам та суддям у майбутньому, а також поставити під загрозу притягнення винних до кримінальної відповідальності за катування.

Література:

1. Ширант А. Проблеми захисту прав потерпілих від катування [Електронний ресурс] // Сайт Української Гельсінської спілки з прав людини. Режим доступу: <https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2023/07/Problemy-zakhystu-prav-poterpilykh-vid-katuvannia-natsionalnyy-vymir.pdf>.
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 року [Електронний ресурс] // Сайт «Офіс Генерального прокурора». Режим доступу: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

*Ніколенко Людмила Миколаївна,
доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
відділу господарсько-правових
досліджень проблем економічної
безпеки, Державна установа
«Інститут економіко-правових
досліджень імені В.К. Макутова
Національної академії наук України»*

РОЛЬ ESG-КРИТЕРІЇВ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5213/>

У сучасних умовах сталого розвитку важливе значення набуває впровадження ESG-критеріїв, які вже активно використовують не тільки в європейських країнах, а й і в Україні. Ці критерії не лише впливають на стратегію бізнесу, а й формують сучасні підходи до правового

регулювання інвестиційної сфери. ESG-критерії (Environmental, Social, Governance) є комплексним підходом до оцінки інвестиційних проєктів з точки зору екологічних, соціальних аспектів та якості корпоративного управління [1]. Вони сприяють зменшенню екологічного впливу підприємств, соціальній відповідальності (права працівників, рівність, інклюзивність), прозорості та етичності управління бізнесом. ESG-критерії суттєво змінюють підходи до інвестування, змушуючи підприємства адаптуватися до нових вимог сталого розвитку. Їхній вплив можна розділити на кілька ключових аспектів:

- фінансова привабливість та прибутковість. Підприємства, які активно впроваджують ESG-принципи, зазвичай мають нижчі фінансові ризики, вищу стійкість до економічних криз та покращені довгострокові перспективи. Це робить їх більш привабливими для інвесторів та фінансових установ, що зменшує вартість залучення капіталу;

- доступ до капіталу та кредитування. Багато міжнародних фінансових організацій, включаючи Світовий банк та Європейський інвестиційний банк, запровадили механізми сталого фінансування, надаючи перевагу проєктам із високими ESG-показниками. Також зростає кількість «зелених облігацій» та інструментів сталого інвестування;

- зменшення регуляторних ризиків. Дотримання ESG-стандартів дозволяє підприємствам уникати штрафів, санкцій та репутаційних втрат, пов'язаних із порушенням екологічних або соціальних норм. Наприклад, в ЄС запроваджується жорсткіший контроль за викидами вуглецю, що впливає на стратегії інвесторів;

- вплив на корпоративне управління. Інвестори дедалі більше звертають увагу на якість управління підприємством. Прозорість, етичне ведення бізнесу, дотримання антикорупційних практик – ключові фактори, що підвищують довіру інвесторів;

- попит з боку споживачів та суспільства. Суспільство все більше підтримує підприємства, які демонструють екологічну та соціальну відповідальність. Це впливає на їхню ринкову позицію та конкурентоспроможність, адже споживачі та партнери віддають перевагу брендам із позитивною ESG-репутацією [2].

Україна поступово адаптує своє законодавство до міжнародних вимог. До нормативних актів, що регулюють ESG-інвестування можна віднести нормативні акти пов'язані з: вимогами до фінансової звітності, що можуть включати ESG-фактори; механізмами оцінки впливу підприємств на довкілля [3]; вимогами до банків щодо врахування ESG-критеріїв при кредитуванні.

Попри це, все ще існує потреба у вдосконаленні правового регулювання, зокрема щодо ESG-звітності та відповідальності підприємств за дотримання сталих принципів. Це пов'язано з недостатньою законодавчою базою, відсутністю єдиної системи моніторингу ESG-звітності; низьким рівнем обізнаності інвесторів та бізнесу. Перспективи включають гармонізацію законодавства з нормами ЄС, розширення державно-приватного партнерства у сфері сталого фінансування та стимулювання ESG-інвестицій через податкові пільги.

Отже, на підставі зробленого аналізу, можна визначити, що ESG-критерії відіграють ключову роль у формуванні сталого інвестиційного середовища та потребують належного правового регулювання. Вони впливають на фінансову стійкість підприємств, доступ до інвестиційних ресурсів та репутацію підприємств. Гармонізація українського законодавства з міжнародними стандартами сприятиме залученню сталих інвестицій та підвищенню довіри міжнародних партнерів. Очікується, що майбутні зміни у законодавстві України будуть зосереджені на запровадженні обов'язкової ESG-звітності для підприємств, стимулюванні екологічно сталих проєктів через податкові пільги та інтеграції екологічних стандартів у регулювання ринків капіталу. Це, у свою чергу, може сприяти збільшенню обсягу іноземних інвестицій, посиленню конкурентоспроможності українських підприємств на глобальному ринку та прискоренню переходу до сталої економіки та розвитку відповідального бізнесу в Україні.

Література:

1. Principles for Responsible Investment (PRI). URL: <https://www.unpri.org/sustainability-issues>
2. What Is ESG Investing? By The Investopedia Team. URL: <https://www.investopedia.com/terms/e/environmental-social-and-governance-esg-criteria.asp>
3. Kolesnyk, T., Samborska, O., Talavyria, M., Nikolenko, L. Ensuring the sustainable development of the Ukrainian agrarian sector in conditions of globalization. Problems and Perspectives in Management. 2018. 16 (3). 245-258. doi: 10.21511/ppm.16(3).2018.20

*Пономарьов Андрій Валентинович,
слухач інституту Стратегічних
комунікацій Національного
університету оборони України*

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НАРКОТИЧНИМИ ЗАСОБАМИ І ПСИХОТРОПНИМИ РЕЧОВИНАМИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5240/>

Законодавством держави передбачена адміністративна відповідальність військовослужбовців Збройних Сил України за вчинення правопорушень, пов'язаних з наркотичними засобами і психотропними речовинами. Адміністративно-правовий спосіб охорони здоров'я військовослужбовців Збройних Сил України, як і інших громадян держави, здійснюється в межах статей, передбачених главою 5 «Адміністративні правопорушення в галузі охорони праці і здоров'я населення» особливої частини Кодексу України про адміністративні правопорушення [1] (далі – КУпАП).

Адміністративна відповідальність за незаконні дії з наркотичними засобами і психотропними речовинами є одним з ефективних засобів профілактики правопорушень у цій сфері. Під адміністративною відповідальністю за незаконний обіг наркотиків слід розуміти специфічне реагування держави на адміністративне правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Воно полягає у застосуванні органом або посадовою особою адміністративної юрисдикції передбаченого законом стягнення до порушника [2, с. 81].

Адміністративній відповідальності підлягають військовослужбовці Збройних Сил України, які вчинили правопорушення, передбачені ст. ст. 44, 44-1, 106-1, 106-2, 130, 172-20 КУпАП. Зокрема, за незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах (ст. 44 КУпАП), ухилення від медичного огляду чи медичного обстеження (ст. 44-1 КУпАП), керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції (ст. 130 КУпАП), розпивання алкогольних, слабоалкогольних напоїв або вживання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів (ст. 172-20 КУпАП).

КУпАП передбачено право на складання протоколів про адміністративні правопорушення, пов'язані з наркотиками. Так, згідно ст. 255 КУпАП протоколи за вчинення адміністративних правопорушень, передбачених ст. ст. 44, 44-1, 106-1, 106-2, 130, 172-20 КУпАП, мають право складати уповноважені на те посадові особи: органів внутрішніх справ (Національної поліції) – ч. 1 ст. 44, ст. ст. 44-1, 44-3, ч. 1 ст. 106-1, ст. 106-2, 130; органів управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (про правопорушення, вчинені військовослужбовцями, військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів, а також працівниками Збройних Сил України під час виконання ними службових обов'язків, – ст. ст. 44, 172-20; інспектор з безпеки на морському та річковому транспорті – ч. 3 і 4 ст. 130; посадові особи військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (про правопорушення, вчинені військовослужбовцями, військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів – ч. 1 і 2 ст. 130, а також про всі порушення правил дорожнього руху, вчинені особами (крім військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів), які керують транспортними засобами Збройних Сил України та інших військових формувань); прокурор – ст. 172-20; командири (начальники) військових частин (установ, закладів), командири підрозділів, які уповноважені на те командирами (начальниками) військових частин (установ, закладів) – ст. 172-20.

Порядок оформлення в Збройних Силах України матеріалів про військові адміністративні правопорушення Інструкція зі складання протоколів та оформлення матеріалів про військові адміністративні правопорушення (наказ Міністерства оборони України № 329 від 23.10.2021) (далі – Інструкція зі складання протоколів [3]).

Інструкція за складання протоколів встановлює механізм складання протоколів про військові адміністративні правопорушення щодо військовослужбовців Збройних Сил України та Державної спеціальної служби транспорту, військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів (далі – військовозобов'язані) у Збройних Силах України та Державній спеціальній службі транспорту, які вчинили військові адміністративні правопорушення, передбачені главою 13-Б «Військові адміністративні правопорушення» КУпАП, надсилання до районних, районних у місті, міських, міськрайонних судів протоколів та інших матеріалів про військові адміністративні правопорушення, а також порядок їх обліку в органах військового управління, військових частинах, військових навчальних закладах та установах Збройних Сил України,

органах управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, органі управління, військових частинах та установах Державної спеціальної служби транспорту.

Також Інструкція зі складання протоколів передбачає, що збирання, узагальнення, аналіз та облік інформації про військові адміністративні правопорушення здійснюється відповідно до вимог Інструкції з надання доповідей і донесень про події, кримінальні правопорушення, військові адміністративні правопорушення та адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, порушення військової дисципліни та їх облік у Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та Державній спеціальній службі транспорту (наказ Міністерства оборони України від 29.11.2018 № 604) [4].

Кримінальна відповідальність військовослужбовців Збройних Сил України за вчинення правопорушень, пов'язаних з наркотичними засобами і психотропними речовинами здійснюється в межах, передбачених розділом XIII особливої частини Кримінального кодексу України [5] – «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення».

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. Офіц. веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 23.03.2025).
2. Профілактика вживання психоактивних речовин військовослужбовцями Національної гвардії України: практ. посібник / Я. В. Мацегора, О. С. Колесніченко, І. І. Приходько та ін. Харків: НА НГУ, 2021. 184 с.
3. Інструкція зі складання протоколів та оформлення матеріалів про військові адміністративні правопорушення: наказ Міністерства оборони України від 23.10.2021 № 329. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14.12.2021 за № 1622/37244. Офіц. веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1622-21#Text> (дата звернення: 04.03.2025).
4. Інструкції з надання доповідей і донесень про події, кримінальні правопорушення, військові адміністративні правопорушення та адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, порушення військової дисципліни та їх облік у Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та Державній спеціальній службі транспорту, затвердженої наказом Міністерства оборони України: наказ Міністерства оборони України від 29.11.2018 № 604. Зареєстровано в Міністерстві

юстиції України 20.12.2018 за № 1451/32903. Офіц. веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1451-18#Text> (дата звернення: 04.03.2025).

5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. Офіц. веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print> (дата звернення: 23.03.2025).

*Пономарьов Андрій Валентинович,
слухач інституту Стратегічних
комунікацій Національного
університету оборони України*

ОКРЕМІ ЧИННИКИ НАРКОТИЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ КОЛЕКТИВІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5239/>

Вкрай тривожні тенденції розвитку наркоситуації в Україні та світі в цілому, поширюються і на збройні сили нашої держави. Криміногенний вплив «зовнішнього» середовища миттєво позначається на структурі та динаміці наркотизації військовослужбовців.

Результати соціальних та медичних досліджень доводять, що надмірне навантаження, і особливо нерве навантаження, знижує поріг опірності військовослужбовця небезпечним формам зняття напруги, однією з яких є зловживання наркотичними засобами та психотропними речовинами. Перебування у стані перманентної перенапруги обумовлює формування мотивації до споживання психоактивних речовин, що сприяють, з одного боку, підвищенню фізичної та розумової працездатності, мобілізації психофізіологічних ресурсів, угамування голоду і спраги в періоди активних бойових дій, а з іншого – зняття зайвої психоемоційної напруги, усунення больового синдрому в періоди відпочинку, лікування. Відповідно, у першому випадку, зазвичай, інтенсифікується немедичне споживання стимулюючих наркотичних засобів чи психотропних речовин, у другому – депресантів, анальгетиків.

У воєнний час використання психоактивних речовин у низці випадків буває життєво необхідним, наприклад, застосування наркотичних анальгезуючих засобів при болю, шоці, з метою уникнення летального результату внаслідок важких розладів життєво важливих функцій. Проте, варто зазначити, що кордон між медичним споживанням та зловживанням, законним та незаконним обігом лікарських наркотичних препаратів є досить «прозорим» і нерідко порушується навіть у мирний

час. Війни ж надають для прориву цього кордону оптимальні умови, каталізують процес наркотизації військовослужбовців.

На думку народного депутата України, секретаря оборонного комітету Верховної Ради Романа Костенка, проблема з вживанням наркотиків солдатами виходить із реалій українського суспільства. Можливі випадки зловживання медичними наркотичними засобами буторфанолом і налбуфіном. Препарати застосовуються для знеболювання, а за силою, ефектом і тривалістю дії близькі до морфіну. Їх дають солдатам в аптечках, пояснює Костенко [1].

Результати соціальних та медичних досліджень доводять, що надмірне навантаження, і особливо нерве навантаження, знижує поріг опірності військовослужбовця небезпечним формам зняття напруги, однією з яких є зловживання наркотичними засобами та психотропними речовинами. Перебування у стані перманентної перенапруги обумовлює формування мотивації до споживання психоактивних речовин, що сприяють, з одного боку, підвищенню фізичної та розумової працездатності, мобілізації психофізіологічних ресурсів, угамування голоду і спраги в періоди активних бойових дій, а з іншого – зняття зайвої психоемоційної напруги, усунення больового синдрому в періоди відпочинку, лікування. Відповідно, у першому випадку, зазвичай, інтенсифікується немедичне споживання стимулюючих наркотичних засобів чи психотропних речовин, у другому – депресантів, анальгетиків.

«У військових у зоні бойових дій гідна зарплата і проблеми в грошах немає. Далеко не на всіх пунктах «Нової пошти» стоять правоохоронці, які перевіряли б вантажі. Кожен військовий стикається зі страхом, гіперстресом, великою відповідальністю і браком інформації. Дехто просто «не вивозить» службу, адже їх не змінюють довгий час. У моєму підрозділі ставлення до наркотиків чітке – це зло, що знижує ефективність на полі бою». Проблема несистемного вживання наркотиків є майже в кожному бойовому підрозділі і головний чинник її поширення – легка доступність і ціна товару», зазначає в бесіді з кореспондентом інтернет-видання «Фокус» офіцер 67-ї окремої механізованої бригади, військовий психолог Андрій Козінчук [1].

Не можна не згадати про невелику групу військовослужбовців, вживання якими наркотичних засобів (лікарських препаратів) веде до нівелювання пильності та обережності. Самовільний вплив на свій організм, на свою психіку перестає для таких військовослужбовців бути забороненим. Це веде до формування того фону, коли стає більш природним вживання лікарських засобів не лише за медичними показаннями, а й з метою наркотизації військовослужбовця.

Дослідження свідчать, що багато військовослужбовців, що пройшли війну, навіть, якщо не зіткнулися з наркотиками під час бойових дій, нерідко потрапляють до групи «ризик» вже після повернення до цивільного життя.

Наркотизація військових колективів відбувається не лише згідно з відомою формулою «попит породжує пропозицію», а й відповідно до нової – «попит, породжений пропозицією». Ця специфіка проявляється, зокрема, у тому, що наркотизація бойових підрозділів зумовлюється екстремальними умовами, мотивацією до немедичного споживання психоактивних речовин, існуванням можливості задоволення потреби, тобто доступністю наркотичних засобів та психотропних речовин [2, с. 31].

Зазначимо також, що канали надходження до військових колективів наркотичних засобів, які використовуються для немедичного споживання, далеко не завжди пов'язані з джерелами нелегального нарковиробництва. Наркотичні засоби та психотропні речовини надходять до незаконного обігу також зі сфери медичної діяльності, де вони використовуються на законних підставах. Тому безумовно, ще одним фактором який впливає на наркотизацію військовослужбовців, є порушення встановлених правил обліку, зберігання, відпуску та списання наркотичних засобів та психотропних речовин у військових підрозділах та лікувальних закладах збройних сил.

Крім розкрадань наркотичних засобів та психотропних речовин, вчиняємих у медичних установах Збройних Сил України, відомі також факти самовільного розкриття військовослужбовцями індивідуальних аптечок і споживання табельних лікарських засобів під час, перед початком чи після бойових дій. Подібні порушення практично не піддаються контролю, здійснюють певний негативний внесок у розвиток наркоситуації у військовому колективі, що зумовлює необхідність їх враховування у профілактичній роботі щодо наркотизації військовослужбовців які є учасниками збройних конфліктів.

Варто зробити ще й такий висновок – заходи щодо формування попиту на наркотичні засоби та просування їх у військовому середовищі, крім збагачення, можуть переслідувати й іншу мету. У ході окремих збройних конфліктів виявлялися окремі факти безоплатної передачі наркотичних засобів або їх поширення за зниженими цінами. Така «допомога», що організується та фінансується протиборчою стороною, є ні що інше, як своєрідний засіб прямого підриву боєздатності з боку супротивника.

Щоб ефективно протидіяти поширенню наркотичних засобів у військових колективах Збройних Сил України, необхідно встановити джерела, що породжують дане антисоціальне явище, простежити генезис,

виявити форми існування, а вже потім, на основі знань про закономірності виникнення і розвитку цього явища, розробляти комплексні заходи щодо запобігання наркотизації.

Література:

1. Савін Т. Наркотики в лавах ЗСУ. Велика зарплата і доступність речовин підкуповують військових – експерти. Фокус: інтернет-видання від 31.08.2023. URL: <https://focus.ua/uk/eksklyuzivny/589436-narkotiki-v-lavah-zsu-velika-zarplata-i-dostupnist-rechovin-pidkupovuyut-viyskovih-eksperti> (дата звернення: 05.03.2025).
2. Наркозлочинність: кримінологічна характеристика та запобігання: наук.-практ. посіб. / А. А. Бова, В. І. Женунтій, А. П. Закалюк, О. Г. Кулик, П. П. Михайленко; М-во освіти і науки України. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 296 с.

*Саввонуло Костянтин В'ячеславович
здобувач вищої освіти третього
(освітньо-наукового) рівня
Навчально-наукового
інституту права Державного
податкового університету*

*Науковий керівник:
Аністратенко Юлія Ігорівна,
доктор юридичних наук,
професор, професор кафедри
фінансового та податкового
права, Навчально-науковий
інститут права, Державний
податковий університет*

МЕХАНІЗМ ТА СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5241/>

Перш за все слід звернути увагу на необхідність розрізняти концепцію «національної фінансової безпеки». Це характеризує динамічний розвиток фінансової системи та гарантує, що фінансова безпека держави є низкою організаційних та юридичних відносин. Забезпечення національної фінансової безпеки ґрунтується на механізмах

забезпечення фінансової ідентифікації, що підлягає національній фінансової безпеки, системи підтримки систем організаційної ідентифікації.

Механізми фінансової безпеки повинні бути реалізовані на основі розробки відповідних наукових теорій, концепцій, стратегій та тактик, впровадження відповідної грошово-кредитної політики, визначення об'єктів, наявності необхідних пристроїв безпеки (теми), визначення та визначення інтересів, систематизації загроз, використання засобів та використання безпеки.

Фінансова безпека досягається за допомогою ретельної грошово-кредитної політики, дотримання політичної, економічної, соціальної, інформації та доктрин, концепцій, стратегій та програм у прийнятті фінансового сектору.

Концепція фінансової безпеки повинна включати пріоритетні цілі та цілі для досягнення безпеки, методів та методів.

Це належним чином відображає роль фінансів у соціально-економічному розвитку країни.

Його зміст призначений для координації національних заходів у секторі безпеки на окремих громадянах, економічних органах, промисловості, сектору та громадянських рівнях.

Без раціональної концепції фінансової безпеки неможливо очікувати ефективного соціально-економічного розвитку нації.

Стратегії фінансової безпеки повинні зосередитись на інтеграції та розробці позитивних процесів та розробці та послідовному впровадженні заходів для подолання негативних тенденцій у галузі фінансових відносин.

Необхідно визначити прямі цілі цієї стратегії та механізми її впровадження.

Державні стратегії фінансової безпеки та всебічної державної фінансової політики змінюються у тісних відносинах.

Необхідно враховувати, що фінансова безпека не є статичною (на певну ситуацію впливає певні обставини, що утворюються на певних етапах соціально-економічного та політичного розвитку суспільства), а механізм фінансової безпеки включає такі елементи:

- обчислення допустимих меж для фінансових та соціально-економічних показників (показників) порогового значення;
- національна діяльність з виявлення та запобігання внутрішніх та зовнішніх загроз фінансової безпеки.

Тому побудова механізму фінансової безпеки вимагає визначення стандартних вимог.

Однак у бізнес-літературі ще немає теоретичного складного розвитку.

Тому основа формування стандартних вимог до систем фінансової безпеки може бути здійснена за допомогою методів обчислення економічної безпеки в Україні для дотримання підходу до визначення стандартів та інтегрованого індексу економічної безпеки.

Ця технологія має на меті визначити економічну безпеку як ключовий компонент національної безпеки та перелік ключових показників економічної безпеки, оптимальності, порогів та обмежувальних цінностей, а також як обчислити інтегрований індекс економічної безпеки.

Методологія ґрунтується на всебічному аналізі показників економічної безпеки, що визначають потенційні загрози економічній безпеці України, і використовується Українським міністерством економіки для оцінки інтегрованої оцінки економічної безпеки в бізнесі та конкретній діяльності.

Також може бути використана для моніторингу конкретних елементів економічної безпеки для отримання відповідних аналізів, зокрема адміністративних рішень щодо аналізу, запобігання та нейтралізації реалістичних та потенційних загроз фінансово національному інтересу.

Проблеми та системи механізмів забезпечення фінансової безпеки включають вивчення наступних ключових елементів: об'єкти, бізнес, прибуток, загрози, захист.

З огляду на юридичну основу та концептуальний підхід до характеру фінансової безпеки, можна визначити, що мета фінансової безпеки держави - зв'язатися з фінансовою системою.

З практичної точки зору всі заходи щодо забезпечення цілей фінансової безпеки повинні бути зосереджені на конкретних об'єктах, таких як права, свободи, інтереси та пріоритети людей та громадян, соціальні цінності держави, суверенітет та територіальну цілісність

Суб'єктами забезпечення фінансової безпеки держави є: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Національний банк України, суди загальної юрисдикції, прокуратура України, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України, громадяни України та їх об'єднання.

Комплексний концептуальний підхід до дослідження поняття фінансової безпеки потребує окреслення пріоритетних національних

інтересів та основних загроз національним фінансовим інтересам, а відтак, фінансовій безпеці України.

Пріоритетами національних інтересів України в економічній сфері є:

- створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення постійного зростання рівня життя і добробуту населення;
- інтеграція України в європейський політичний, економічний, правовий простір; розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами світу в інтересах України.

Таким чином, концептуальне забезпечення економічної безпеки передбачає поєднання критеріїв підвищення добробуту нації і кожного громадянина та становлення в Україні конкурентоспроможної національної економіки, яка була б органічно включена у глобальні економічні процеси та посідала б в них гідне місце. Відтак поєднання цілей підтримки макроекономічної стабільності, економічного зростання та забезпечення соціальної спрямованості економічного розвитку – це пріоритетні національні економічні інтереси України в економічній сфері та головні вектори стратегії економічної політики.

Пріоритетними національними інтересами у фінансовій сфері є:

- посилення взаємозв'язку фінансово-бюджетної політики та основних напрямів соціально-економічного розвитку держави й адміністративно-територіальних одиниць;
- забезпечення бюджетної дієздатності держави;
- забезпечення монетарної та валютно-курсової стабільності;
- зміцнення банківської системи, збільшення національних заощаджень із одночасним підвищенням рівня монетизації та капіталізації української економіки;
- зміцнення національного інвестиційного потенціалу та підвищення інноваційної активності вітчизняних підприємств;
- реформування фінансового ринку та забезпечення незалежності національної економіки від кон'юнктури міжнародних фінансових ринків;
- мінімізація впливу світових фінансових криз на фінансову систему України;
- детінізація економіки та залучення некримінальних капіталів в інвестиційні процеси.

Створення дієвої системи фінансової безпеки передбачає чітке визначення джерел потенційної загрози у тій чи іншій сфері, а також наявних і необхідних ресурсів для їх нейтралізації.

Література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. 1996, № 30.
2. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України, схвалена Постановою Верховної Ради України від 16 січня 1997 р. № 3/97-ВР.
3. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 5 березня 1998 р. № 183/98-ВР.

*Світлєючий Артем Олегович,
студент II року навчання II
(магістерського) рівня вищої освіти,
Навчально-науковий інститут
права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

САМОЗАХИСТ В ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИНАХ: ПОНЯТТЯ, МЕХАНІЗМ, СПОСОБИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5211/>

Варто почати з того, що у більшості випадків захист порушених прав осіб відбувається у судовому порядку. На противагу цьому, самозахист є менш поширеним. Втім, не варто вважати неюрисдикційну форму захисту неважливою або неактуальною. Адже, по-перше, лише варіативний вибір форми захисту дозволяє якомога краще захистити права та інтереси індивіда в конкретній ситуації, за конкретних обставин; а по-друге, самозахист у порівнянні з захистом у судовому порядку має деякі особливості: наприклад, дієвість та оперативність у захисті прав без звертання до суду чи до інших органів державної влади, що є значними перевагами у сучасному динамічному правовому середовищі.

Першочергово, право на самозахист закріплено у Конституції України. Так, у ст. 55 Конституції України, окрім закріплення гарантій судового захисту, зазначається, зокрема, що кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань [1]. Позасудові способи не виключають і не заважають чи утруднюють судовий спосіб захисту порушених прав і свобод [2]. Деталізацію права на самозахист у подальшому знаходимо вже у нормативно-правових актах галузевого законодавства.

У ч. 1 ст. 19 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) вказано, що особа має право на самозахист свого цивільного права та права іншої особи від порушень і протиправних посягань. А також, що самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства [3].

Попри надане законодавцем визначення, у цивілістичній доктрині поняття самозахисту може розглядатися у широкому та вузькому значенні. Самозахист цивільних прав у широкому значенні розглядається як будь-які самотійні дії особи, пов'язані з захистом своїх прав від порушення. В цьому випадку може йтися про подання позову до суду чи скарг до інших юрисдикційних органів як дії в порядку самотійного захисту права. У вузькому ж розумінні, самозахист розглядається як дії особи, спрямовані на припинення порушення та ліквідацію його наслідків без звернення до суду, тобто шляхом активних дій, що повністю замінюють судову процедуру. Саме другий підхід відображає правову природу самозахисту [4, с. 30].

Відсутня згода науковців і щодо змісту самозахисту. Так, зустрічаються позиції стосовно того, що самозахист може існувати лише у позадоговірних відносинах, у формі дій фактичного характеру. На противагу, цьому існують й інші погляди, відповідно до яких реалізація самозахисту допускається як і за законом, так і за договором (як і у позадоговірних, так і у договірних відносинах), у формі дій юридичного характеру. Варто погодитися з останнім з зазначених підходів, адже ч. 2 вже зазначеної ст. 19 ЦК України прямо закріплює, що способи самозахисту можуть обиратися самою особою чи встановлюватися договором або актами цивільного законодавства [3]. Хоча, ця стаття подає лише загальні положення стосовно самозахисту, не регламентуючи його механізму і способів ні у договірних відносинах, ні загалом.

Стосовно підстави, з якої виникає право на самозахист, необхідно вказати, що у ст. 19 ЦК України воно не окреслене, а єдине доктринальне бачення стосовно цього також є відсутнім. Це пов'язане з науковими дискусіями стосовно розмежування понять «охорона» та «захист». Не заглиблюючись детально у це питання, все ж вважаємо за необхідне підставу виникнення права на самозахист визначити як порушення права, так і реальну загрозу його порушення (у договірних відносинах це невиконання або неналежне виконання зобов'язання).

Щодо механізму реалізації самозахисту, то, як вже зазначалося, ЦК України не деталізує механізм (механізми) реалізації самозахисту та не надає їх чіткого переліку. При цьому механізм з юридичної точки

зору потрібно розуміти як певну послідовність, алгоритм дій, в даному випадку – певну послідовність дій, за допомогою яких особа самостійно матиме змогу захистити власні права та інтереси.

З аналізу положення вже згаданої статті 19 ЦК України можливо окреслити лише узагальнений механізм реалізації самозахисту. Зокрема, порушення права чи реальна загроза його порушення одним суб'єктом виступають поштовхом до здійснення самозахисту особою, чії права або інтереси порушено або існує загроза їх порушення. Внаслідок чого ця особа вживає певні захисні заходи, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства. Інші нормативно-правові акти цивільного законодавства також це питання не регулюють.

Відсутність чіткого та детального механізму реалізації самозахисту у законодавстві зумовило появу у доктрині авторських підходів з цього питання. Так, пропонується механізм самозахисту поділити на певні етапи (складові): 1) ведення переговорів з контрагентом-порушником та надання йому часу для усунення недоліків (превентивна складова); 2) повідомлення кредитором боржника про застосування першим способів самозахисту (сигнальна складова); 3) обрання особою необхідного способу самозахисту (основна змістовна складова) [4, с. 73-85]. Запропонований підхід видається автору роботи доволі логічним та обґрунтованим, адже відповідає положенням чинного законодавства та спирається на саму природу договірних відносин, починаючи від можливості контрагентів вести між собою переговори стосовно виконання договірних зобов'язань, що може бути попереднім етапом застосування способів самозахисту.

Якщо вести мову про способи самозахисту, то варто зазначити, що перелік (як вичерпний, так і невичерпний) таких способів у ЦК України відсутній. Звичайно, першочергово, можемо звернутися до ст. 16 ЦК України, ч. 2 якої закріплює невичерпний перелік способів захисту цивільних прав та інтересів.

Може скластися враження, що у ч. 2 ст. 16 ЦК України йдеться саме про способи, що можуть застосовуватися лише судом, адже ст. 16 називається «захист цивільних прав та інтересів судом», проте це не відповідає дійсності, адже захист цивільних прав може здійснюватися як у юрисдикційній та юрисдикційній формах, а вибір способу захисту залежить не стільки від форми захисту, скільки від специфіки права, що захищається [5, с. 115].

Деякі з запропонованих у ч. 2 ст. 16 ЦК України способів захисту можуть використовуватися при здійсненні особою самозахисту. Зокрема, до таких способів належать: припинення дії, яка порушує

право, відновлення становища, яке існувало до порушення, зміна правовідношення, припинення правовідношення, відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди [4, с. 88-89]. В рамках названих способів можливо здійснити конкретні юридичні дії. Наприклад, ст. 615 ЦК України передбачає можливість односторонньої відмови від зобов'язання. Так одностороння відмова від зобов'язання у повному обсязі припиняє правовідношення, а одностороння відмова частково – змінює правовідношення.

Окремо від цього, до способів самозахисту також можемо включити й інші групи способів, що передбачені законодавством, але не названі як способи захисту цивільних прав та інтересів. Наприклад, йдеться про реалізацію кредитором мір цивільно-правової відповідальності, видів забезпечення виконання зобов'язань; заходи оперативного впливу. До останньої групи належать: одностороння зміна умов договору, одностороння відмова від договору, зупинення виконання зобов'язання, виконання зобов'язання за рахунок боржника, вимога про дострокове виконання зобов'язання боржником, притримання тощо [4, с. 90-100].

Підсумовуючи вище описане, можливо дійти висновку, що самозахист є важливою формою захисту цивільних прав та інтересів у договірних відносинах. Втім, самозахисту як такому присвячено лише одну статтю у ЦК України – статтю 19, яка лише в загальних рисах описує поняття цієї правової конструкції. Разом з тим, поза увагою законодавця залишилися такі елементи самозахисту як механізм та способи його реалізації, що значним чином ускладнює його практичне застосування. У зв'язку з цим, підкреслюємо необхідність доповнення статті 19 ЦК України чітким механізмом реалізації самозахисту, крім цього необхідно окреслити хоча б основні способи самозахисту чи групи цих способів, при цьому необов'язково, щоб цей перелік був вичерпним; окремо від надання певного переліку, можливо було б зробити уточнення, що особою можуть застосовуватися й інші, непоіменовані способи самозахисту. Більш детальна правова регламентація самозахисту здатна позитивно вплинути на його реалізацію задля кращого захисту суб'єктами цивільних правовідносин своїх прав та інтересів.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Конституція України. Науково-практичний коментар станом на 20 травня 2018 р. Берназюк Я. О., Бірюкова А. Г., Буглак Ю. О, за заг. ред. Чижмаря К. І., Лавриновича О. В. Професіонал, 2018, 296 с.

3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №40-44, ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Покровська А. О. Самозахист у договірних відносинах: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.03. Харків, 2023. 230 с.
5. Боднар Т. В. Деякі проблеми захисту цивільних прав у договірних зобов'язаннях. Університетські наукові записки. 2007. № 2. С. 113-118.

***Філіпчук Олександр Георгійович,
аспірант навчально-наукового
інституту права Державного
податкового університету***

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ У ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИННОСТІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5215/>

Участь України у міжнародній системі запобігання злочинності під час воєнного стану є важливим елементом забезпечення безпеки, правопорядку та дотримання міжнародних норм у складних умовах збройного конфлікту. Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями та правозахисними інституціями з метою протидії воєнним злочинам, кіберзлочинності, тероризму, торгівлі людьми, корупції та іншим видам міжнародної злочинності.

Сучасний світ стикається з викликами, пов'язаними з інтернаціоналізацією злочинності, що робить необхідним посилення міжнародного співробітництва у цій сфері. В умовах воєнного стану для України ця проблема стає ще більш актуальною, оскільки підвищуються ризики нелегальної торгівлі зброєю, людськими ресурсами, а також загрози тероризму та кіберзлочинності. У зв'язку з цим, ефективне міжнародне співробітництво є ключовим інструментом у забезпеченні національної безпеки.

Варто зазначити, що міжнародна система запобігання злочинності є сукупністю міжнародних норм, інституцій та механізмів, спрямованих на запобігання, розслідування та покарання кримінальних правопорушень, які мають транскордонний або глобальний характер. Вона базується на міжнародних угодах, співпраці між державами, діяльності міжнародних організацій та гармонізації національних правових систем [2].

До її системи входять міжнародні нормативно-правові акти, міжнародні правоохоронні органи та інституції, налагоджена співпраця держав та міжнародні механізми, а також запобіжні заходи та профілактика злочинності.

Основними напрямками міжнародного співробітництва України у сфері запобігання злочинності є:

Протидія міжнародним кримінальним правопорушенням

Визнання державами особливої небезпеки міжнародних кримінальних правопорушень і необхідності спільних заходів для їх попередження є важливим напрямком міжнародного співробітництва. До таких кримінально протиправних діянь належать: військові злочини (відповідно до Женевських конвенцій 1949 р. і Додаткових протоколів до них 1977 р.); злочини проти людяності (Конвенція про запобігання злочину геноциду і покарання за нього 1948 р.).

Україна активно співпрацює з Міжнародним кримінальним судом для притягнення до відповідальності осіб, винних у військових злочинах, що вчиняються під час збройної агресії.

Боротьба з транснаціональною організованою злочинністю

Масштаби міжнародної злочинності зростають, що вимагає від України активізації співпраці з іншими державами та міжнародними структурами у таких сферах: боротьба з тероризмом; запобігання відмиванню коштів; протидія незаконному наркобізнесу; боротьба з торгівлею людьми та нелегальною міграцією.

Взаємодія з міжнародними правоохоронними органами

Одним із важливих аспектів міжнародного співробітництва є спільна робота правоохоронних органів різних держав. Україна взаємодіє з: Інтерполом (для обміну оперативною інформацією та розшуку злочинців); Європолем (у рамках спільних розслідувань та обміну інформацією щодо транснаціональних злочинних угруповань); Групою з фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (FATF) для запобігання фінансуванню тероризму та відмиванню доходів від кримінально протиправної діяльності діяльності [1].

Хоча Україна активно долучається до міжнародної системи запобігання злочинності, існує низка проблем, які ускладнюють ефективність такої співпраці: недостатній рівень адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів; проблеми у сфері обміну

інформацією між правоохоронними органами різних держав; відсутність єдиного механізму правової допомоги у кримінальних справах [2].

У зв'язку з цим, перспективи покращення міжнародної співпраці включають: активну участь у розробці міжнародних стандартів боротьби зі злочинністю; посилення інтеграції з європейськими структурами безпеки; розширення двосторонніх угод з країнами-партнерами щодо боротьби з організованою злочинністю.

Список використаних джерел:

1. Вітюк Д. Л. Міжнародна співпраця у сфері запобігання злочинності на сучасному етапі. 2020. *Юридична наука*. №10 (112). С. 100-107.
2. Філянїна Л. А. Міжнародний досвід запобігання і боротьби з організованою злочинністю. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. №6. С. 434-436.

*Гуцул Роман Тарасович,
аспірант Тернопільського
національного педагогічного
університету імені
Володимира Гнатюка*

ОЦІНЮВАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ФУТБОЛІСТІВ-ПІДЛІТКІВ НА ЕТАПІ ПОЧАТКОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5233/>

Футбол має певну специфіку, здійснюючи певний вплив на функціональні можливості організму. Заняття футболом при правильній організації педагогічного процесу – могутній засіб зміцнення здоров'я, підвищення працездатності та росту спортивної майстерності молоді. Гра у футбол для початківців вимагає всебічної підготовки, що обумовлено часто змінюваними ігровими ситуаціями, пов'язаними з різноманітними динамічними індивідуальними та колективними діями [1].

Футбол виконує переважно динамічну роботу перемінної інтенсивності – веде безупинну боротьбу за м'яч із великим напруженням протягом тривалого часу, застосовуючи всілякі рухи, ходьбу, біг різної інтенсивності з різкими зупинками, поворотами і стрімким прискоренням, стрибки, удари по м'ячу, силові прийоми.

Початкова підготовка – перший етап, на якому розпочинається спортивна діяльність. Дидактична мета цього етапу підготовки – створення оптимальних можливостей для розвитку рухових якостей, підвищення рівня підготовленості організму, що на пізніших етапах сприятиме адаптації при виконанні інтенсивних завдань спеціального характеру [2].

У процесу занять футболом виробляються складні й різноманітні рухові навички, виникають і удосконалюються умовно-рефлекторні зв'язки між корою головного мозку, руховим апаратом і внутрішніми органами, покращується координація, прискорюється реакція, підвищується загальний рівень фізичної підготовленості, технічної майстерності. Це дає можливість футболістам переносити під час гри велике навантаження, швидко та правильно реагувати на зміну обставин. Гра у футбол сприяє і фізичному загартуванню, підвищенню опірності організму та розширенню адаптаційних можливостей.

Система зовнішнього дихання відіграє важливу роль в забезпеченні біоенергетики і збереженні гомеостазу організму дітей і підлітків при

м'язовій роботі. Для віку 13-16 років характерний нерівномірний розвиток органів дихання, що виражається в збільшенні їх розмірів і якостей, що підвищує функціональні можливості організму. Фізіологічним засобом розвитку функціональних можливостей зовнішнього дихання і всієї системи постачання киснем фізичне навантаження. Для повної характеристики функціонального стану системи дихання юних спортсменів потрібно враховувати їх спортивну спеціалізацію, і що дуже важливо, характер і об'єм рухової активності.

Заняття спортом при їх раціональній організації позитивно впливають на стан серцево-судинної системи. Становлення кардіо і гемодинаміки школярів з віком відбувається гетерохронно. Дані досліджень серцево-судинної системи, отримані різними дослідниками на дітях одного і того самого віку в одні і ті самі роки, значно відрізняються між собою. Не достатньо вивчене і питання впливу фізичних навантажень на вікову динаміку системи кровообігу школярів, зокрема, при занятті футболом в умовах спортивного інтернату. Це дає підстави вважати, що з метою оптимізації процесу функціональної підготовки є актуальним дослідження, систематизація та узагальнення даних по зазначеній проблемі [4].

Дослідженнями останніх років встановлено, що фізична працездатність є показником фізичного (соматичного) здоров'я організму дітей та підлітків. Рівень фізичної працездатності організму є детермінований як біологічними, так і соціальними факторами, провідна роль серед них належить фізичному вихованню [2, 8]. Проте, комплексного вивчення фізичної працездатності і факторів, що її регламентують, як інтегрального кількісного показника здоров'я і адаптаційного потенціалу організму у юних футболістів не проводилось.

Одним з найважливіших показників серцевої діяльності є артеріальний пульс. У момент викидання крові розширюється початкова частина судинного русла; це явище через еластичність стінок артерій поширюється як хвиля коливань вздовж всієї артеріальної системи. Коливання ці названо пульсовими. При оцінці артеріального пульсу відмічаємо його частоту. За частотою пульсу визначаємо кількість серцевих скорочень за 1 хв.

Вимірювання артеріального тиску крові здійснюється непрямим (манжетним) методом Короткова, який заснований на вловленні звукових явищ (судинних тонів) на плечовій артерії нижче місця її стиснення. При вимірюванні тиску будемо визначати такі величини: максимальний (систоличний) тиск – це величина артеріального тиску крові під час систоли шлуночків; мінімальний (діастолічний) тиск – рівень тиску під час діастолі.; пульсовий тиск – визначається за різницею між систолічним і діастолічним тиском [4].

Всі отримані нами результати ми будемо обробляти методами варіаційної статистики, з використанням комп'ютера при допомозі MS Excel. Одним із безперервних розподілів, якому належить одна з основних ролей в математичній статистиці, є нормальний, або гауссовий розподіл.

Під час розробки нормативів комплексного оцінювання функціонального розвитку футболістів 13-16 років ми користувались процентиллями: 10 процентиль низький рівень розвитку (1 бал), 25 процентиль рівень розвитку нижче середнього (2 бали), 50 процентиль процентиль середній рівень розвитку (3 бали), 75 процентиль рівень розвитку вище середнього (4 бали).

Література:

1. Віхров К. Л. Футбол у школі : навчально-методичний посібник. – К.: Комбі ЛТД, 2004. – 256 с.
2. Костюкевич В. М. Теоретико-методичні основи контролю у фізичному вихованні та спорті: монографія / В. М. Костюкевич, Є. П. Врублевський; ред. В. М. Костюкевич. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця: Планер, 2017. – 217 с.
3. Романюк В. Вікова динаміка фізичної працездатності юних футболістів / В. Романюк // Фізична культура, спорт та здоров'я: матеріали у міжн. нар. наук. конф. студентів та аспірантів. – К.: ХДАФК, 2003. – С. 44.
4. Сергієнко Л. П. Тестування рухових здібностей школярів / Л. П. Сергієнко. – К.: Олімпійська література, 2001. – 430 с.

*Харченко Інна Іванівна,
доктор педагогічних наук, професор
кафедри державно-правових
дисциплін та українознавства,
Сумський національний
аграрний університет*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5226/>

Викладання української мови в сучасних умовах є важливою складовою частиною освітнього процесу, що сприяє не тільки засвоєнню мовних норм, а й формуванню комунікативних та когнітивних навичок у студентів. Професійне володіння мовою є необхідною умовою для

успішної кар'єри в різних сферах, від науки до бізнесу та культури. Зважаючи на цю потребу, сучасні методики викладання української мови та академічного письма орієнтовані на інтеграцію традиційних підходів із новітніми технологіями, що дозволяє ефективно розвивати мовні навички здобувачів освіти і готувати їх до реальних комунікаційних ситуацій.

Однак, попри ефективність традиційних методів викладання, змінюваний освітній контекст вимагає впровадження новітніх підходів до методики викладання української мови та академічного письма. Важливим елементом є інтеграція сучасних освітніх технологій, таких як інтерактивні методи навчання, рольові ігри, ігрові технології, проєктне навчання, а також синхронне та асинхронне навчання. Ці підходи дозволяють більш гнучко та ефективно підходити до викладання мовних дисциплін, враховуючи потреби сучасних студентів [1, с. 202].

Одним із таких ефективних підходів є інтерактивні методи навчання, які включають використання онлайн-платформ для створення тестів та вправ з української мови. Студенти можуть отримувати миттєвий зворотний зв'язок та одночасно взаємодіяти з навчальним матеріалом. Наприклад, платформи, що дозволяють студентам проходити тестування з граматики або лексики, надають індивідуальні рекомендації щодо помилок, а також дають можливість брати участь у групових обговореннях мови через інтерактивні форми.

Використання рольових ігор на заняттях з української мови та академічного письма передбачає симуляцію ситуацій, що вимагають застосування мовних навичок у практичних комунікаційних контекстах. Наприклад, студенти можуть розігрувати ситуацію складання листа до державної установи або проведення ділової зустрічі, де потрібно використати офіційну термінологію та дотримуватися належного стилю спілкування. Це не тільки допомагає удосконалювати мовні навички, а й готує студентів до реальних умов використання мови в професійному середовищі.

Застосування ігрових технологій для закріплення лексичних одиниць, граматичних конструкцій і розвитку усного мовлення є ще одним потужним інструментом. Студентам пропонуються інтерактивні мовні ігри, наприклад, створення асоціативних рядів слів або проходження мовних вікторин, що стимулює когнітивне сприйняття мови та робить освітній процес цікавішим. Проєктне навчання також займає важливе місце в освітньому процесі, дозволяючи здобувачам освіти реалізовувати практичні завдання, такі як написання есе чи підготовка мультимедійних презентацій, що дозволяє інтегрувати теоретичні знання в практичні навички мовного спілкування.

Синхронне та асинхронне навчання значно розширюють можливості вивчення української мови. Синхронне навчання включає реальні онлайн-уроки, під час яких викладачі можуть проводити активні мовні тренінги та обговорення, а асинхронне навчання надає можливість самостійно опрацьовувати матеріали, переглядати відео або виконувати онлайн-завдання, що дозволяє індивідуально підходити до освітнього процесу, зокрема у вивченні складних мовних аспектів.

Водночас академічне письмо є важливою складовою частиною освітнього процесу у вищій освіті, сприяючи формуванню критичного мислення та здатності до наукової комунікації. Володіння високим рівнем академічного письма є необхідним для успішної професійної діяльності, особливо у сфері досліджень та наукових публікацій. Зважаючи на зміни в освітньому середовищі, важливо інтегрувати новітні методики та інструменти для розвитку навичок академічного письма серед студентів.

Так, інноваційні підходи до навчання академічного письма в закладах вищої освіти стають все більш актуальними, оскільки вони сприяють розвитку критичного мислення та здатності до самостійної наукової роботи. В умовах глобалізації та цифровізації освіти важливо інтегрувати новітні методики, що не тільки підвищують якість письмових робіт, а й готують студентів до участі в міжнародних наукових комунікаціях.

Теоретична основа сучасної академічної комунікативної підготовки студента ґрунтується на теорії конструктивізму, згідно з якою мовлення виконує дві основні функції: соціальну та навчальну. Це дає основу для когнітивно-діяльнісного та соціокультурного підходів до навчання академічного письма. Когнітивно-діяльнісний підхід підкреслює важливість активного, свідомого навчання, а соціокультурний підхід акцентує увагу на соціалізації особистості у відповідні дискурси спільноти [2, с. 224].

Застосування інтегрованих видів діяльності в навчанні академічного письма сприяє всебічному розвитку різноманітних навичок і вмінь у майбутніх спеціалістів, таких як освоєння освітніх і спеціалізованих термінів, обговорення принципів академічної доброчесності та суміжних понять (академічна культура, етика, письмові жанри тощо), робота з текстами різних стилів, розвиток культури мовлення, написання резюме, мотиваційних листів, анотацій, тез, есе та інших документів, які важливі для академічної мобільності студентів і їх участі в грантових проєктах [3, с. 96-97].

Для розвитку вмінь роботи з різними типами академічних текстів можна організувати практичні заняття, де студенти створюють анотації до наукових статей або розробляють текстові фрагменти з використанням

наукової термінології. Завдання на написання резюме чи мотиваційного листа можуть бути частиною підсумкової роботи, що також демонструє практичну корисність отриманих знань для майбутньої академічної мобільності. Це буде підтримувати інтеграцію між академічними дисциплінами та допоможе студентам освоїти важливі документи для участі в грантових проєктах.

Таким чином, у сучасних умовах викладання української мови та академічного письма є важливою частиною освітнього процесу, що сприяє розвитку мовних навичок, критичного мислення та наукової комунікації студентів. Інноваційні методи, такі як інтерактивне навчання, рольові ігри, проєктне навчання та синхронне та асинхронне навчання, дозволяють ефективно інтегрувати теоретичні знання з практичними навичками. Використання новітніх технологій та інтегрованих методик у навчанні академічного письма забезпечує підготовку студентів до участі в міжнародних наукових комунікаціях та розвитку професійних компетентностей. Тому сучасні методи викладання української мови та академічного письма значно підвищують якість освіти, сприяючи розвитку студентів та їх готовності до професійної діяльності.

Література:

1. Гомон А., Терещенко Л., Чеботарьова С. Інноваційні підходи до методики навчання української мови. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 71, том 1. С. 198-203.
2. Козолуп М., Комар Р. Навчання академічного письма у вищій школі: теоретико-методологічні засади. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 29, том 2. С. 220-225.
3. Серебрянська І. «Основи академічного письма» в закладах вищої освіти: міждисциплінарне спрямування. *Educological discourse*. 2021. № 32 (1). С. 87-100.

*Степанов Юрій Олександрович,
магістрант історичного
факультету, Київський національний
університет імені Тараса Шевченка*

ПРОРОСІЙСЬКІ РЕЛІГІЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ ЯК ІНСТРУМЕНТ «РУССКОГО МІРА» (1991-2014)

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5225/>

Релігійні організації завжди відігравали важливу роль у формуванні суспільної думки та ідентичності, особливо в Україні, де релігія тісно переплетена з національною історією та політикою. Після здобуття Україною незалежності, певні релігійні структури стали одним із ключових інструментів зовнішнього впливу з боку Росії. Це пов'язано з тим, що релігія, як соціальний інститут, має значний потенціал впливу на свідомість громадян, на формування їхніх поглядів, на політичні процеси.

Російська православна церква була тісно пов'язана з імперською владою і відтак стала потужним інструментом русифікації неросійських народів. Після більшовицького перевороту 1917 року радянська влада взяла курс на побудову атеїстичного суспільства, що призвело до жорстких репресій проти релігійних інституцій. Проте, з часом, особливо під час та після Другої світової війни, радянська держава почала використовувати релігійні організації як інструмент впливу на суспільство, що дозволило їй зберігати контроль над релігійним життям та використовувати його для досягнення політичних цілей.

Після здобуття незалежності в Україні релігійні організації отримали свободу діяльності. Однак, деякі з них залишилися під впливом Російської православної церкви (РПЦ), що мало політичні наслідки. У сучасний період РПЦ відігравала і продовжує відігравати значну роль у просуванні проросійської ідеології, особливо в контексті російсько-української війни. РПЦ підтримує політику Кремля та легітимізує його дії на міжнародній арені. До прикладу, РПЦ активно підтримувала анексію Криму Росією у 2014 році та виправдовувала дії російського уряду, використовуючи релігійні та історичні наративи [1, с. 32].

З 1991 року Українська Православна Церква (УПЦ, до травня 2022 року – УПЦ МП) залишалася в канонічній єдності з Московським Патріархатом. УПЦ отримала статус самокерованої церкви з правами

широкої автономії, проте зберігала адміністративні та духовні зв'язки з РПЦ. Протягом 1991-2014 рр. УПЦ МП була найбільшою православною конфесією в Україні, маючи значний вплив на релігійне життя країни. Через УПЦ МП здійснювався вплив на формування проросійських настроїв серед вірян в усіх регіонах України. До прикладу, під час російсько-української війни певні представники УПЦ відкрито підтримували дії Росії, поширюючи проросійську риторику [3, с. 38].

Деякі релігійні організації, зокрема ті, що були афілійовані з РПЦ, активно пропагували ідеї «руського міра». Це включало підтримку політики Кремля та виправдання агресивних дій Росії проти України.

Проросійські релігійні структури намагалися підривати авторитет Православної Церкви України (ПЦУ), ставлячи під сумнів її канонічність та легітимність. Зокрема, після надання Томосу про автокефалію ПЦУ у 2019 році, представники УПЦ МП неодноразово заявляли про «неканонічність» української церкви, намагаючись зберегти вплив серед вірян та перешкодити переходу громад до ПЦУ [2].

Релігійні організації з проросійською орієнтацією використовували освітні та культурні ініціативи для поширення своїх ідей та зміцнення впливу на місцеве населення. Так, у деяких регіонах України діяли недільні школи та культурні центри під егідою УПЦ МП, де навчальні програми містили елементи проросійської пропаганди, формуючи у дітей та молоді позитивний образ Росії та її політики [1, с. 14].

До 2014 року проросійські релігійні організації в Україні, зокрема УПЦ МП, отримували значну фінансову підтримку з Росії через різні канали, включаючи бізнес-структури та благодійні організації. Це фінансування мало на меті зміцнення впливу Росії на українське суспільство через релігійні інституції, що стало частиною ширшої стратегії «руського міра».

Російські бізнес-структури, особливо ті, що мали зв'язки з енергетичним та промисловим секторами, активно підтримували УПЦ МП. До прикладу, російські компанії, такі як «Газпром», фінансували будівництво та реставрацію храмів на території України. Це дозволяло їм не лише впливати на релігійну сферу, але й створювати мережу лояльних організацій, які підтримували російську політику [2].

Старообрядці, які виникли внаслідок розколу в РПЦ у XVII столітті, також присутні на території України. Хоча їхні громади не є чисельними, вони зберігають тісні культурні та релігійні зв'язки з Росією. До прикладу, у Херсонській та Запорізькій областях, де історично проживали старообрядці, частина їхніх представників підтримувала анексію Криму Росією та виступала на підтримку сепаратистських рухів на сході України [3, с. 9]. Окрім УПЦ МП та старообрядців, в Україні діяли й інші релігійні групи, які мали проросійську орієнтацію. Деякі з них були пов'язані з

російськими релігійними організаціями або отримували від них підтримку. Ці групи використовувалися як інструменти «м'якої сили» для просування російських інтересів в Україні. До них можна віднести радикальний псевдорелігійний рух «Біле братство», неоп'ятидесятницькі релігійні угруповання, зокрема «Посольство Боже» Сандея Аделаджі, релігійну організацію КОБ («Концепция общественной безопасности»), релігійне об'єднання догналівців тощо. Усі ці організації зберігали тісні зв'язки з Росією та сприяли поширенню проросійських настроїв. Їх діяльність у 1990-2010-х роках впливала на релігійне та суспільно-політичне життя країни, створюючи додаткові виклики для національної безпеки України. До прикладу, організація «Біле братство», пропагуючи апокаліптичні ідеї та підриваючи традиційні духовні цінності, не лише впливала на релігійне життя країни, а й створювала суспільно-політичну напругу, що ставило під загрозу суверенітет України в період її становлення як незалежної держави.

Наведені приклади демонструють, як подібні угруповання використовують різні методи впливу на українське суспільство. Ця діяльність мала і має деструктивні наслідки для національної безпеки та єдності країни.

Отже, релігійні організації з проросійською орієнтацією в Україні здійснювали і продовжують здійснювати деструктивний вплив на суспільство через різні механізми:

1. Поширення проросійської ідеології в українському суспільстві.
2. Дискредитацію національної церкви України, звинувачення її у нелегітимності.
3. Поширення ідеології «руського міра» через освітні та культурні проекти.

Релігійні організації, що підтримували російську ідеологію або фінансувались і курувались російськими спецслужбами виступили інструментом політичного впливу для розхитування українського суспільства. Російська держава підтримувала такі організації, в тому числі через прямі фінансові вливання та інші механізми. Це усе сприяло розпалюванню сепаратизму та дестабілізації ситуації в Україні.

Місію істориків у дослідженні викликів, що стоять перед українським суспільством, важко переоцінити. Історики створюють науковий бекграунд проблематики вивчення релігійних організацій як інструменту впливу на українське суспільство. Актуальним і необхідним є подальше дослідження цієї теми у переломленні проблеми національної безпеки.

Література:

1. Здіорук С. І., Токман В. В. Державно-церковні та суспільно-релігійні відносини в умовах війни Росії проти України: аналіт. доп. Київ: Нац. ін-т стратег. дослідж., 2023. 36 с.
2. Релігійно-інформаційна служба України. Релігія як один з основних чинників у війні Росії проти України: підсумки круглого столу – РІСУ. *Релігійно-інформаційна служба України*. URL: https://risu.ua/religiya-yak-odin-z-osnovnih-chinnikiv-u-vijni-rosiyi-proti-ukrayini_n135209.
3. Релігія і війна: сучасний український контекст : колект. монографія / ред.: Г. Кулагіна-Стадніченко, О. Недавнія. Київ : Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, 2024. 94 с.

*Чижев Василь Степанович,
аспірант кафедри історії України,
археології та спеціальних
галузей історичних наук,
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

*Науковий керівник:
Старка Володимир Васильович,
доктор історичних наук, професор,
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОГО ПАРАФІЯЛЬНОГО ДУХОВЕНСТВА СХІДНОЇ ГАЛИЧНИНИ У 1920-1930 РОКАХ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5238/>

Національний вибір галичан без сучасної національної самосвідомості міг справити серйозний вплив на кількісне співвідношення польського і українського населення та греко-католицького парафіяльного духовенства Східної Галичини і, відповідно визначити національну приналежність цієї території у майбутньому. Український та польський національні рухи рівною мірою претендували на цих людей, котрі

могли зберігати відданість традиційній донаціональній самосвідомості або піддатися впливу польської чи української пропаганди.

Специфіка змішаного польсько-українського прикордоння, віддаленість сільського і містечкового населення від великих міських центрів з їхніми розвиненими націоналістичними спільнотами, подібність українських і польських галицьких діалектів, приналежність греко-католицької церкви і польської католицької церкви до єдиної всесвітньої католицької церкви, традиційна близькість галицьких українських селян з польськими селянами-мазурами як частини єдиного селянського соціуму, антипатії до міста, панів, шляхти і в деяких випадках до євреїв, а також збереження традиційних патерналістських зв'язків між родами крупної землевласницької аристократії Галичини з потомками своїх колишніх кріпосних у багатьох випадках призводили до появи у галицьких селян імунітету до будь-якої національної ідеології.

Як і раніше, у 1920-1930-ті рр. були поширені традиційні терміни самовизначення, такі як «тутейші», «місцеві», «католики», «греко-католики», «русини», «руські», «мазури», нерідкими були випадки, коли опитуваним взагалі було складно якось назвати себе. Зокрема, як доповідав вищому начальству повітовий комендант у Тернополі, греко-католицький священик Петро Івахов у селі Заруд'ї у січні 1939 р. закликав своїх парафіян називатися не русинами, а українцями, і переконував їх, що бути греко-католиком – це те саме, що бути українцем. Це безпосередньо засвідчує, що в парафії П. Івахова навіть напередодні входження Західної України до складу Української РСР у парафіян ще було поширене русинське національне самовизначення і приналежність до греко-католицької церкви могла не обов'язково ототожнюватися з приналежністю до української нації.

Близькість греко-католицької і католицької церков у Східній Галичині у 1920-1930-ті рр. свідчить той факт, що католицькі і греко-католицькі священики могли висповідувати один одного, як це було у селі Угринів на Перемишльщині. Між католицькими і греко-католицькими священиками могли існувати і просто дружні стосунки, засновані на особистій симпатії, дружбі з дитинства і спільному навчанні. Стосунки між греко-католицькою і католицькою церквами в конкретній місцевості визначалися значною мірою моральною, етичною та національною позицією священиків, від яких залежало, чи намагатися сіяти міжнаціональну ворожнечу і поділяти католицьку церкву на польську католицьку і українську греко-католицьку. Греко-католики і католики могли відвідувати богослужіння в обох церквах, разом будувати

і використовувати каплиці, а також спільно влаштовувати урочисті зустрічі як католицьких, так і греко-католицьких єпископів. Для сільських мешканців не здавалося дивним, що дітей католиків навчав Закону Божому греко-католицький священник, або що польські школярі відвідували урочисті богослужіння в церкві на честь національних свят Польщі. Про незавершеність процесів національного самовизначення у Східній Галичині у 1920-1930-ті рр. навіть серед відносно свідомої частини русинського або українського населення також свідчить існування москвофільського руху, який, як і раніше в АвстроУгорщині, висував тезу про приналежність галицьких русинів (українців) до триєдиного народу, що складається з великоросів, малоросів та білорусів.

Незавершеність процесів формування сучасної національної самосвідомості була властива не лише традиційному селянству в Галичині, але також і представникам політичних, соціальних і станових кіл, котрі повинні були б сприяти національному самовизначенню своєї етнічної групи. Радикальне втручання держави до устійнених соціальних, релігійних та економічних відносин у традиційному суспільстві цього регіону могло призвести до вкрай негативних результатів, і державна адміністрація Польщі не припустилася цієї помилки. У сусідній Волині, наприклад, саме спроба польської держави активно втрутитися до підвалини життя традиційного суспільства шляхом примусового переведення українських селян з православ'я до католицизму у другій половині 1930-х рр. стала однією з причин кривавої етнічної чистки під час Другої світової війни. Пізніше, у другій половині 1940-х рр., саме національна, економічна, політична і соціальна політика Радянського Союзу перетворила у переважній більшості аполітичну селянську громаду Західної України на базу українського антирадянського збройного опору.

Література:

1. Гентош Л. Католицька церква та становлення української державності (1917-1923 рр.) // Другий міжнародний конгрес україністів. Львів, 22-28 серпня 1993 р. Доповіді і повідомлення. – Львів, 1994. – С. 20-21.
2. Дудяк О. Динаміка чисельності польського населення Східної Галичини в першій третині ХХ ст. (За матеріалами переписів 1910, 1921 і 1931 рр.) // Вісник Львівського Університету. Серія історична. – Львів, 2000. Вип. 35-36. – С. 286-295.
3. Зайцев О. «Орієнтація на схід» в українському національно-державницькому таборі Галичини (1920ті рр.). // Четвертий міжнародний

конгрес українців. Одеса, 26-29 серпня 1999 р. Доповіді та повідомлення. Історія. Частина II. XX століття. – Одеса-Київ-Львів, 2000. – С. 499-505.
4. Портнов А. Наука у вигнанні: Наукова і освітня діяльність української еміграції в міжвоєнній Польщі (1919-1939). – Харків, 2008.

*Широколава Михайло
Володимирович,
викладач кафедри історії,
археології та гуманітарних наук
Комунального закладу «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
ORCID: 0000-0002-2214-3323*

ФОРМИ І ВИДИ УЧАСТІ В ГРОМАДСЬКОМУ РУСІ ЗА ПОЧАТКОВУ НАРОДНУ ОСВІТУ В ХАРКІВСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5230/>

Великі реформи в Російській імперії мали велике значення для українських земель, які на той момент були під владою Санкт-Петербурга. Реформи були непослідовними, частковими і навіть поширювались далеко не на всю підросійську частину України. Так, земська реформа була поширена на Правобережну Україну лише у 1911 році.

Тим не менш, саме реформи 60-х – 70-х років створили умови для розвитку громадського руху за початкову народну освіту. Саме широка громадська ініціатива відіграла провідну роль у становленні та розвитку мережі початкових навчальних закладів для народу.

Представники громадськості майже одразу після Маніфесту 19 лютого 1861 року підняли питання про запровадження загальної початкової освіти в імперії. Проте уряд оголосив витрати на запровадження початкової освіти непомірними для державного бюджету і відмовився надалі обговорювати це питання. Ініціатива в розбудові початкової народної освіти остаточно перейшла до громадськості.

Харківська губернія була одним з регіонів, де громадський рух за початкову народну освіту проявляв високий рівень активності і досяг суттєвих успіхів у своїй діяльності. Цей рух набув всестанового характеру, кожен, хто бажав допомогти розвитку початкової народної

освіти, знаходив форми реалізації свого бажання відповідно до своїх статків і можливостей.

Велике значення для розвитку початкової освіти мала Земська реформа 1864 року. Саме земства стали провідними установами, які дбали про створення народних навчальних закладів. Уряд, створюючи земства, намагався обмежити їхню освітню діяльність – витрати на освіту були віднесені до «необов'язкових», земства не мали права втручатись у навчальний процес, розробляти програми, контролювати виховну діяльність. Проте земства, користуючись існуючим можливостями, спрямовували свою зусилля на вирішення конкретних завдань – надавали місцевим громадам фінансову допомогу, відкривали початкові навчальні заклади, опікувались кадровим забезпеченням народної освіти та рівнем професійної підготовки вчителів.

У 1902-1903 навчальному році на утримання початкових училищ Харківщини було витрачено 748,9 тисяч рублів. З них 383 тисячі (51%) надали земства, 108 тисяч (14%) – сільські громади, 100 тисяч (13%) – міські громади і лише 46 тисяч (6%) отримали від держави [8, с. 153]. Як можна визначити, за рівнем витрат на потреби початкової народної освіти земства та місцеві громади Харківської губернії посідали провідні позиції.

Також громадська ініціатива в розбудові початкової народної освіти проявлялась у формі попечительства. Інститут попечителів навчальних закладів був створений «Положенням про початкові училища» 1864 року. Повноваження попечителів були значними, що не відповідало інтересам уряду і тому у 1871 році була видана інструкція, яка обмежувала коло кандидатів у попечителі не лише за моральними якостями, але й за обсягом «матеріальної підтримки школам» [7, с. 155.]. Попри це попечителі відігравали важливу роль в діяльності початкових навчальних закладів. На 1912 р. в Харківському повіті особливо активною діяльністю відзначилась довічна попечителька Веселовського училища Н. Філонова, попечитель Орешенського училища купець О. Жмудський, попечителька одразу двох початкових училищ (Гіївського та Коротичанського) княгиня О. Святополк-Мирська, попечитель Основ'янського училища А. Квітка та інші [5, с. 124]. Окрім офіційних попечителів певну допомогу початковим навчальним закладам надавали приватні особи. Відомо, що у Харківському повіті від приватних осіб надходили кошти на утримання училищ, на опалення взимку, перераховувались суми від 150 до 200 рублів без конкретного призначення [5, с. 123].

Участь у громадському русі за початкову народну освіту в Харківській губернії брали такі артисти, як А. Рубінштейн і

Ф. Шаляпін. Частину зборів від своїх концертів вони перераховували на користь Харківського товариства розповсюдження в народі грамоти. А. І. Кірпічніков, Д. М. Овсяніков-Куликовський, П. Д. Хрущов, І. Г. Оргіомський, В. Я. Данилевський та інші науковці виступали з лекціями, а частину зароблених лекціями коштів передавали на потреби вище вказаного Товариства [6, с. 188].

Представники харківської професури активно працювали в органах місцевого самоврядування, відстоюючи інтереси простого народу в сфері освіти. Так професор Харківського університету Єгор Степанович Гордієнко будучи гласним (депутатом) Харківських повітових зборів активно відстоював необхідність розвитку народної освіти. На одному із засідань зборів він зазначив: «Знання є сила, і наука є монета дзвінка» [3, с. 59]. Саме Є. С. Гордієнко, будучи на той момент головою земських зборів, добився схвалення проекту статуту Товариства поширення в народі грамотності харківським губернатором і порушив клопотання про затвердження статуту Міністерством внутрішніх справ [4, с. 26].

Також в громадському русі за початкову народну освіту активну участь брали професори М. Алексеєнко, який у 1898 році був одночасно головою міських зборів і ректором Харківського університету, М. Сумцов, багаторічний голова училищної комісії Міської Думи Харкова, О. Шимков, І. Зарубін, Д. Багалій і багато інших [2, с. 6].

Влітку 1900 року головою Міської Думи став професор фізики О. Погорілко. Він глибоко розумів проблеми міста. О. Погорілко очолював міське самоврядування Харкова на протязі 12 років, до своєї смерті, користуючись незаперечним авторитетом міської громади. Глибоко усвідомлюючи важливість просвітницької діяльності новий Міський Голова доклав немало зусиль для вирішення проблем початкової народної освіти в Харкові [9, с. 4-5].

Важливою для громадського руху за початкову народну освіту була підтримка з боку харківського купецтва. Оскільки губернський центр був важливим промисловим і торговим центром Наддніпрянської України представники цього стану досягли значних матеріальних статків і суттєвого громадського впливу. Саме купецтву Харкова належать основні досягнення у благодійницькій діяльності. Наведемо декілька прикладів допомоги харківського купецтва розбудові початкової народної освіти.

У 1874 році харківський купець С. А. Клеменов подарував місту побудоване його коштом шкільне приміщення із земельною ділянкою. До цієї пожертви він додав прохання відкрити у подарованому приміщенні школу і дати цій школі ім'я його покійної доньки, яка «гаряче співчувала справі народної освіти». Міська управа прийняла пожертву і у подарованому приміщенні було відкрите 3-є міське початкове училище. Сам Клеменов став його почесним попечителем і залишив за заповітом 3000 рублів недоторканого капіталу на придбання за відсотки з нього взуття та одягу дітям, що потребують, на свята Різдва та Великодня. Інший представник харківського купецтва, М. І. Ільїн, заповів міському самоврядуванню Харкова 25 тис. рубів, обумовивши мету пожертви – Міська управа має відкрити жіноче початкове училище з навчанням рукоділля. Відкриття училища відбулось 9 вересня 1890 року. З пожертвованих коштів 12 000 рублів було витрачено на побудову приміщення, а відсотки з інших 13 000 витрачались на утримання училища. Благодійництвом в сфері початкової освіти також відзначився купець І. А. Сергєєв. Він за власні кошти побудував приміщення для школи з двома класними кімнатами та квартирою для вчителя. Даруючи приміщення місту в 1900 році він подав прохання перевести в нього приватне початкове училище вчительки Є. Є. Ткаченко, яке до цього працювало у приміщенні доглядача Кирило-Мефодієвського цвинтаря. Прохання задовольнили, навчальний заклад перейшов у відання Міської думи і отримав назву «6-те початкове училище». І. А. Сергєєв став попечителем училища. Його зусиллями училище розширили до трьох відділень, а кількість учнів у 1903 році досягла 160 чоловік [1, с. 731-734].

Ф. С. Карпов у 1869 році пожертвував Товариству Грамоти земельну ділянку для побудови 1-ї школи і щороку виділяв 150 рублів на її потреби. У 1891 році він надав Товариству недоторканий капітал в сумі 10 тис. рублів, відсотки з якого мали йти на утримання цієї школи. Також Ф. С. Карпов заповів Товариству Грамоти 187 тис. рублів [6, с. 188].

Отже, громадський рух за початкову народну освіту в Харківській губернії був самобутнім і цікавим явищем з історичної точки зору. Саме активній позиції учасників цього руху Харківщина завдячує досить високому, як на той час, рівню розвитку народної освіти. Шляхетна мета руху, добровільність участі і готовність представників різних станів до взаємодії були важливими віхами на шляху до формування громадянського суспільства.

Література:

1. Багалей Д. И., Миллер Д. П. История города Харькова за 250 лет его существования 1655-1905: у 2 т. Харьков: Изд. Харьковского городского общественного управления; Паровая тип. и лит. М. Зильберберг и С-вья, 1905-1912. Т.2. IV, 973 с.
2. Головка О. Справа народної освіти в діяльності харківського міського самоврядування. Збірник харківського історико-філологічного товариства. Харків: Око, 1994. С. 3-10.
3. Гордеенко Е. С. О положении сельского хозяйства и земства в Харьковской губернии. Харьков: Тип. Губернского правления, 1885. 65 с.
4. Коломієць Т. В. Харківське товариство поширення в народі грамотності (1869-1920 рр.). Харків: Фірма «Консум», 1998. 190 с.
5. Колоней Д. До питання про громадську та приватну ініціативи в галузі початкової освіти Харківського повіту у другій половині XIX – на початку XX ст. Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Збірник наукових праць. Харків: Бізнес Інформ, 2000. С. 120-125.
6. Корниенко В. Н. Благотворительность в сфере образования: Харьковская губерния во второй половине XIX в. Вчені записки ХГІ «НУА». 1999. Т. 5. С. 184-190.
7. Корниенко В. Н. Попечительство в сфере образования в Харьковской губернии: к вопросу о деятельности попечительских советов. Вчені записки ХГІ «НУА». 2002. Т. 8. С. 150-157.
8. Кравченко Т. М. Діяльність місцевого самоврядування на Харківщині в справі розвитку початкової освіти (друга половина XIX – початок XX ст.). Збірник наукових праць. Серія: Історія та географія. Вип. 1. Харків: Колегіум, 1997. С. 144-155.
9. Сумцов. Н. Ф. А. К. Погорелко : [некролог]. Харьков : Тип. «Печатное дело», 1913. 8 с.

*Козеняшев Євген Альбертович,
старший викладач кафедри
оркестрових інструментів,
Харківська державна
академія культури*

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ ДУХОВИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЯК ДЖЕРЕЛО ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТОТОЖНОСТІ ВИКОНАВЦЯ-ДУХОВИКА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5231/>

Мистецтво гри на духових інструментах складається з великої кількості різноманітних психофізичних дій людини для перетворення струменя повітря у музичний образ. Формування високопрофесійних виконавців – завдання завжди актуальне, і кожний період розвитку суспільства втілює актуальні цілі та завдання. Сучасне виконавство розширюється не тільки рахунком все більш різноманітного репертуару, але і завдяки новим дослідженням у галузі музичної акустики та інструментарію. Знання про походження і розмаїття українського народного інструментарію мають допомогти створенню музичного фундаменту, на якому буде базуватися подальший розвиток музиканта і, таким чином, сприяти виконанню одного з завдань сучасної музичної педагогіки – вихованню музиканта, який володіє усім арсеналом останніх досягнень теорії та практики виконавства.

Музична культура українського народу являє собою багатогранний, глибоко змістовний та різноманітний за напрямками шар загальної художньої культури суспільства. Народний інструментарій, як органічна складова частина народної творчості, разом з нею зазнав широкого розвинення і розмаїття. На Україні широко побутують такі народні інструменти як скрипка, цимбали, бандура, кобза, гармоніка, труба, коза тощо.

Найстародавнішим і одним з найпоширенішим серед народу музичним інструментом є *сопілка* та її різновиди. Їй належить велика роль в становленні й розвитку народної інструментальної музики.

Історія виконавського мистецтва на сопілці рахує кілька століть і сьогодні переживає хвилю підйому популярності, підвищення зацікавленості виконавців та набуває нових якостей та змісту. Прототипами сучасної сопілки були різноманітні духові інструменти, які колись називали дудками, ріжками, піпелями, сопелями тощо. Всі вони різнилися за способами звукодобування. На сопілці звук утворюється за допомогою свистка. На території України була знайдена унікальна пам'ятка культури – кістяна дудка епохи палеоліту. Тобто зроблена приблизно 20 тисяч років тому. До найдавніших письмових згадок про сопілку належать записи візантійського історика Феофілакта Симокатта (IV ст.), арабського мандрівника Аль-Масуді (V ст.) та арабського географа Ібн-Даста (X ст.). Народні майстри – сопілкарі намагалися розширити можливості інструменту шляхом збільшення чи зменшення кількості отворів та, на свій смак, підстроювали звукоряд. Все залежало від нахилів і уподобань виконавця. Так виникли сопілки із гуцульським, полтавським, поліським, закарпатським та іншими строями.

Зараз ми маємо в наслідок від попередніх поколінь та діяльності сучасних майстрів велику сопілкову «родину»: сопілка діатонічна – прима, альт, тенор і бас, зубівка, денцівка, дводенцівка або жоломига, флюяра велика та мала тощо.

Особливу увагу привертають інструменти з багатьма голосниками, таких, наприклад, як *кувікли* (або флейта Пана) – інструменти, що складаються з трьох-чотирьох трубок різної довжини, з'єднані між собою у рівній площині.

Флейта Пана присутня майже на кожному континенті. Це багато цівкові флейти, що складаються з кількох очеретяних, кістяних, бамбукових, або металевих дудок (порожнистих трубок різної довжини, які по черзі зменшуються. Вони закриті од низу, але верхівки відкриті, та можуть бути розміщені у кілька рядів. Народний майстер з Полтавщини І. І. Козаченко створив свій різновид флейти Пана, поєднуючи вісімнадцять цівок, найдовша з яких відтворює сопілку-бас з нотою ре першої октави, а решта інших – це цівки з нотою ми, фа, соль, ля, сі, до тощо. Таким чином, багатоцівкова денцівка є новим різновидом флейти Пана, яку автор використовує у своїй концертно-виконавській діяльності на різноманітних концертних майданчиках України для виконання творів Скорика, Лисенка, Скорульського тощо.

Варган, або щелепна арфа, є відомий у всьому світі. Він має багато назв залежно від культури і регіону. Існує багато оповідань та стародавніх

артефактів, які свідчать, що варган має довгу і розвинуту історію, яка пов'язана з історією наших предків. Діапазон українського варгана – *дримби* – може давати діапазон двох октав. Найчастіше він використовується в гуцульському музичному побуті. Існує її різновид – карпатська дримба, яка має нижчий від гуцульської дримби стрій. Крім того, карпатська дримба має свій різновид подвійна дримба, яка характеризується більш складною технікою звукобудування.

Часто варгани асоціюються виключно зі стародавньою народною традицією. Але сучасна музична культура все частіше обертається до своїх джерел, щоб відшукати свою неповторну тотожність. І в сучасній музичній практиці композитори і виконавці (в основному народного стилю і стилю рок) звертаються до цього характерного інструменту в пошуках неповторного звучання. В Україні варган знайшов своє місце в композиціях гуртів Чур, HASPYD, ДримбаДаДзига.

Ріжок – дуже розповсюджений український духовий інструмент ще з періоду стародавніх слов'ян. Він складається з дерев'яної цівки, у якій розтрубом слугує ріг тварини, голосник робиться з очеретяної трубки з пищиком, інколи з подвійною тростиною. Різновидом ріжка є жалійка, яка більш елітна за звучанням та вишукана за будовою. Зараз також виготовляють півхроматичні ріжки.

Слово «*окарина*» перекладається з італійської гусенятко. Вона являє собою глобулярну флейту, що виготовляється з кераміки, дерева, кістки, рога, пластику. Вона має від 6 до 12 отворів. Форма окарини сферична зі свистковим приладом. Існують більш складні різновиди окарини – подвійної чи потрійної структури, де є 2 чи 3 відносно свисткових пристроїв. Родина окарин дуже велика. Є інструменти великих розмірів з розвиненою системою клапанів. Вони об'єднуються в оркестри (хори) окарин, які нараховують до 30 виконавців.

Жоломига (лволенцівка, півтораленцівка) – ці інструменти являють собою подвійні сопілки (флейти), що з'єднані між собою. Подвійна флейта – під цим терміном розуміють і двоголосні духові інструменти, і спосіб гри з використанням двох інструментів одним виконавцем. Вони мають дві цівки однакової довжини, де в отвори свистків встановлюються чопики-денця, які мають спільний губник. Часто виготовляються з одного шматка деревини. Вони є відомі ще під назвами дубельцівка, джоломига.

Література:

1. Гуменюк А. І. Дримба // Українські народні музичні інструменти. – К.: Наукова думка, 1967. – 243 с.
2. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст. – К. 1993.
3. Історія української культури. У п'яти томах. – Том 4, кн.2: Українська культура другої половини ХІХ століття / Редакційна колегія тому, кн.2: Скрипник Г. А. – головний ред.та ін. – К.: Наукова думка, 2005.
4. Романовський В. З історії розвитку духових оркестрів в Україні ХVІІ-ХІХ століть. – К. 2001.
5. Хоткевич Г. Музичні інструменти Українського народу. – Х. 1930.
6. Черкаський Л. М. Дримба (варган) // Українські народні музичні інструменти. – К.: Техніка, 2003. – 264 с.
7. Черкаський Л. М. Українські народні музичні інструменти. – Навчальний посібник. – К.: ДАККіМ, 2005. – 264 с.
8. Шреєр-Ткаченко О. Я. Історія української музики. Частина перша. Розвиток української музичної культури від найдавніших часів до середини ХІХ ст. / О. Я. Шреєр-Ткаченко. – К.: Музична Україна, 1980.

*Комзюк Анатолій Володимирович,
аспірант кафедри української
мови та компаративістики,
Черкаського національного
університету імені Б. Хмельницького
ORCID: 0009-0006-0957-7705*

*Науковий керівник:
Комзюк Володимир Трохимович,
доктор юридичних наук, доцент,
Черкаського національного
університету імені Б. Хмельницького*

ТЕМА ВІЙНИ НА СХОДІ УКРАЇНИ І ЛЮДЕЙ НА ВІЙНІ В КНИЗІ «ВОВЧЕ» КОСТЯНТИНА ЧАБАЛИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5218/>

Для України і українців (хоча і не для всіх) загарбницька війна росії по знищенню всього українського стала реальністю ще з 2014 року. Як зазначає Л. В. Романенко, «війна, якщо вона далеко, сприймається як щось буденне, несуттєве для тебе, твоєї родини. Однак коли вона приходить у твій дім, ти не можеш повірити, що це відбувається саме з тобою, адже так не може бути... Це завжди біль, страждання, кров, сльози та водночас подвиг, усвідомлення себе частиною народу, Батьківщини» [1, с. 118]. Як показує історія літератури, війна – це не лише біль, жах, руйнування та смерть, а ще й потужний каталізатор для розвитку літератури. Сьогоднішня російсько-українська війна не стала винятком. На сучасному видавничому ринку спостерігається серйозне пожвавлення такої літератури: протягом останніх років вийшла друком досить велика кількість різноманітних видань про події на Сході країни, серед яких важливе місце займають і твори від наших військових [2]. Як зазначають дослідники, «про гібридну війну росії проти України було написано багато віршів, знято декілька фільмів та написано безліч книжок. За опис і осмислення цієї війни беруться журналісти, волонтери та письменники. Деякі з них побували на передовій, інші – пропустили події через власну уяву» [3]. Як слушно вказують науковці, «один з найкращих способів дізнатися про війну - прочитати книгу. Особливо написану людьми, що

бачили воєнні дії на власні очі. Така література є нашою сучасною зброєю, адже в ній історичну хроніку й переживання людини важко підробити» [4].

Саме до таких книг відноситься «Вовче» Костянтина Чабали («Вікінга») – викладача, науковця, воїна, учасника антитерористичної операції на Сході України. Як пояснив К. Чабала у розмові з Радіо Свобода, у книжці мова йде про бачення війни та переживання героя, який боронить Україну, як це робив і автор книжки, потрапивши на передову [5].

Книга К. Чабали «Вовче», як коментує сам автор, «це книга про війну, про людей на війні, про характери. Про життя одного ВОПа з тисячі. Книга художня, а характери справжні. Я писав не документально, а художньо... За художньою літературою можна заховати якісь речі, які не хотілося б озвучувати в документальному режимі. Тому зробив характери, які так чи інакше відповідали дійсності» [6]. У Музеї визвольних змагань Прикарпатського краю на презентації книг, написаних бійцями АТО, К. Чабала розповів, що його проза не стільки про війну, як про людей на війні. «Там нема героїзації чи чогось поганого. Там звичайні люди, вони не помітні тут, бо звичайні, як ми з вами, але вони потрапили в такі обставини. Книга художня і не має реальних прототипів», – сказав Костянтин Чабала [7].

Книга складається з повісті «Вовче» та восьми оповідань: «Додому», «Гугл», «Поле», «Передбачення», «Тренування», «Друзі», «Ранок» і «Нічне чергування». Як пише в передмові до книги сам автор, «ця книжка – про війну і про людей, які стикнулися з війною. Про те, що було і що могло бути. Ви можете впізнати себе, або когось із друзів серед героїв «Вовче», чи одного з оповідань, які входять до книги. І ніколи не можна впевнено сказати, чи цей конкретний шматок вигаданий, чи записаний з чийогось «тут і зараз». Бо війна – вона дуже різноманітна і різнопланова. Все, що можна, то спробувати зафіксувати якісь миттєвості» [8, с. 4].

Ми вважаємо, що кожен, хто цікавиться тематикою війни в українській літературі, має прочитати книгу «Вовче» як одну з кращих малих прозових творів, вона дає можливість читачам побачити і співвідчувати те, що переживають воїни під час бойових дій на Сході, а також тоді, коли повертаються додому, і в ній багато такого, чого звичайна людина, яка не була в зоні воєнних дій, не знає, не розуміє, не помічає, не усвідомлює. В даній статті не ставиться за мету переповісти зміст книги, бо це нічого не дасть, книгу потрібно читати, і тоді читач отримає великий спектр різних емоцій, переживаючи разом з героями

бої, обстріли, атаки, їх кохання, перемоги і втрати побратимів. Аналізу повісті «Вовче» присвятила своє дослідження Я. І. Кулінська, яка вважає, що «попри те, що «Вовче» належить до воєнної літератури й розповідає про життя військовиків, вона не належить до жанру нон-фікшн літератури (еклектика щоденникових записів, фейсбучних нотаток, віршів чи не пов'язаних між собою епізодів). Книжка К. Чабали має цілісну і завершену побудову з динамічним розгортанням головної сюжетної лінії (фронт, бої, обстріли, атаки, сюди вмонтовуються й історії самого Вовка, Вітьки Бульдозера, Мишка-водія) із бічною (кохання Жори і Олі), з головними (сержант Сергій Вовченко за позивним «Вовк, «Жора» – Олексій Риженко) і другорядними героями (Женя Шевчук, Сашко Суворов, Ходор, Іван Михайлович, Степанович, Золотий, Оля)» [9, с. 36]. На думку цієї ж авторки, є всі підстави зарахувати «Вовче» до батального жанру, оскільки у книжці не просто відображене армійське життя на фронті, а й подано чимало батальних сцен (ворожих обстрілів і наступів, оборона українських позицій), де дивним чином поєдналися жорсткий реалізм і романтизм, суворість і юнацька наївність [9, с. 37].

Що стосується збірки оповідань в книзі, то на думку її автора, «це миттєвості цієї війни – подекуди героїчні, часом душевні, інколи сумні, а загалом – прості і чесні» [8, с. 4].

Література:

1. Романенко Л. В. Сучасна війна у творчості українських письменників і спогадах учасників. Закарпатські філологічні студії. 2018. Випуск 4. Том 1. С. 117-121.
2. Олександр Мимрук. Від окопів до мелодрами: якою буває українська воєнна проза. URL: <https://chytomo.com/vid-okopiv-do-melodramy-iakoiu-buvaie-ukrainska-voien-na-proza/>
3. Неоголошена війна. Щоденник пам'яті (книги про АТО). URL: <https://chutalnuku.blogspot.com/2016/06/blog-post.html>
4. Ганна Скоріна та Марина Рябченко: ветеранська література – це правда про війну та можливість подивитися на своє життя під іншим кутом. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/01/11/ganna-skorina-ta-maryna-ryabchenko-veteranska-literatura-cze-pravda-pro-vijnu-ta-mozhlyvist-podyvyty-sya-na-svoje-zhyttya-pid-inshy>
5. Костянтин Чабала: «Я близько року добивався, щоб мене взяли до армії». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/taras-chabala-armija-vijna/29561725.html>

6. Костянтин Чабала: «Моя книга про війну, про людей на війні, про характери». URL: <https://journalist.today/kostia-chabala-moia-knyha-pro-viin-u-pro-liudei-na-viini-pro-kharaktery/>
7. «Нас валять, а ми пишемо, що їмо згущенку», – у Франківську презентували книги бійців про війну. URL: <https://report.if.ua/kultura/nas-valyat-pyshemo-shcho-yimo-zgushchenku-u-frankivsku-prezentuvaly-knygy-bijciv-pro-vijnu-foto/>
8. Костянтин Чабала. Вовче. Київ, 2020. 176 с.
9. Кулінська Я.І. Тема війни на Сході України в сучасній малій прозі (на матеріалі книжок «Рокада» Г. Цимбалюка, «Вовче» К. Чабали, «Літо-АТО» Олафа Клеменса та ін.). Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2020. Том 31 (70). № 4. Ч. 4. С. 35-41.

*Хомусько Дар'я Сергіївна,
магістрантка,
Донбаський державний
педагогічний університет*

*Тендітна Надія Миколаївна,
кандидат філологічних наук,
Донбаський державний
педагогічний університет
ORCID: 0000-0002-2001-5379*

РІЗНОВИДИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5217/>

О. Деркачова інклюзивну літературу визначає як література про та для людей з інвалідністю, що актуалізує проблеми, пов'язані з інвалідністю, допомагає створювати дружній інклюзивний простір [3, с. 253]. В сучасній українській літературі є чимало творів на тему інклюзії, які беруть свій початок ще від «Маленького горбаня» С. Черкасенка. Це, наприклад, «Метелики у крижаних панцирах» О. Радушинської; «140 децибелів тиші» А. Бачинського, «Особливий» Д. Корній; «Дві бабуськи в незвичайній школі, або Скарб у візку» Л. Ніцой; «Сіль для моря або Білий кит» А. Нікуліної, «Авіа, пташиний диспетчер» О. Луцевської.

С. Карначова та С. Шаров в інклюзії, представленій сучасною українською літературою, виділяють три основні напрямки: літературу, яка розповідає про осіб, які мають інвалідність; літературу, яка спрямована на сприйняття особистісної різноманітності; літературу для дітей з особливими потребами [5, с. 74]. Не зважаючи на те, що інклюзивну літературу О. Деркачова класифікує відповідно до вікових особливостей читача: література для найменших, література для дітей і підлітків, література для дорослих, у кожній із зазначених категорій незмінними залишаються ключові питання, які вимагають уваги та вирішення. Адже важливою в інклюзивній літературі є проблема порозуміння дітей із особливими потребами зі своїми однолітками, дослідження причин звернення до цієї теми не тільки письменників, але й сучасного читача, формування толерантного суспільства, здатного зрозуміти тих, хто живе поряд із нами з інвалідністю, а також варіантність способів прилаштування героїв різних вікових категорій до суспільства після отримання інвалідності. Бо ключовими моментами у таких творах донедавна були: відчуття неповноцінності, відчуженість, відраза, байдужість, неготовність соціуму до сприйняття, а тим паче діалогу з такими героями. Тому письменники прагнуть навчити своїх героїв перемогти внутрішні комплекси, навчити цінувати те, що мають і поділитися власним досвідом із іншими.

Сьогодні, у творах, які висвітлюють питання інклюзії, автори все частіше представляють їх не як бажання пожаліти головного героя, поспівчувати його особистісному горю, а намагаються зрозуміти їх із позиції допомоги у соціалізації в суспільстві. Твори, в яких герої мають певні вади (не можуть повноцінно ходити, бачити, чути), сприймаються вже не як трагедія, горе, а цікава жива життєва історія перемоги. Саме з цієї позиції, вважають фахівці, і можна відчувати всі внутрішні протиріччя та відчуття героя. Т. Шарова підсумовує: «письменники стали звертати увагу на людей з обмеженими можливостями, не засуджуючи їх вади, а допомагаючи їм знайти себе у суспільстві за допомогою різноманітних художніх елементів» [10, с. 86]. О. Деркачова також вважає, що також такі твори є необхідною складовою сучасного суспільства, якщо воно хоче існувати на засадах емпатії, розуміння та толерантності [3, с. 261]. Тим паче, що тривалий час суспільство взагалі ігнорувало в літературі тематику людей з інвалідністю.

Н. Головченко вважає, що інклюзивна література здатна виконувати «просвітницьку і виховну функції щодо формування атмосфери толерантності в українському суспільстві» [2]. О. Осмоловська зауважує, що така література «орієнтована на реалізацію дотримання прав осіб

з інвалідністю та формування позитивного сприйняття інвалідності та особистої різноманітності» [8, с. 28]. Про важливу роль інклюзивної літератури як важливої складової сучасного освітнього процесу та формування читацьких інтересів, читаємо також і в працях О. Титунь, С. Ушневич. Підручник О. Деркачової та С. Ушневич «Література та інклюзія» допомагає розкрити світ дитини з інвалідністю на прикладах художніх творів [4]. Так, тему життя та смерті в інклюзивній літературі, автори розглядають у творах К. Бабкіної «Гарбузовий рік» та «Шапочка і кит»; тему дружби – у творах О. Осмолівської «Сонце в озері твоєму», «Пригоди Даші й Тіні». А також розглядають питання булінгу, протистояння у підлітковому соціумі, дитину з інвалідністю очима іншої дитини.

Н. Мрінська вважає, що турбота людини про саму себе є врівноважувальним фактором у тій ситуації, в якій та отримала інвалідність, а розумний егоїзм дозволить їй трансформуватися у новій змінений реальності [6, с. 67]. Так, Анна, яку зустріла Ліза біля моря в інвалідному візочку, вирішує усамітнитися не тільки від коханого хлопця, який і став причиною її інвалідності, але й від власних батьків, щоби не бути тягарем. І хоча Анна хвора на онкологію і доживає свої останні дні, вона допомагає Лізі усвідомити свою унікальність і неповторність, намагається застерегти її від тієї помилки, якої припустилася колись сама.

Л. Ніцой у творі порушує проблему прилаштування школи та учнів із інвалідністю для повноцінного навчання: для «... учні оточили Олежку. Досить сачкувати! Ти вже коли на уроки прийдеш? Та прийду якимось! – віджартовувався хлопець. Та як же він по сходах їздитиме? І ліфта в нас немає! Ет! Нескладуха для тих, хто у візках! А ми йому пропелер до крісла примаїструємо, буде з поверху на поверх, як Карлсон, літати, тільки у візочку» [7].

А. Бачинський у творі «140 дицебелів тиші» описує, зокрема, момент усвідомлення героєм втрати слуху: «двері прочинилися, і на порозі з'явилася жінка в білому халаті. Безшумно підійшла до ліжка і почала говорити. Точніше, Сергійкові тільки здалося, що та говорить, бо губи її рухалися, але голосу не було чути. Жінка нахилилася до Сергійка і знову почала рухати губами. Дарма – ані звуку. Сергійко хотів попросити її говорити голосніше, але відчув, що не може вимовити ані слова. Наче стиснуло чимось рот чи горло» [1]. Письменник наочно показує, що більшість людей, які отримали статус інвалідності, не були такими від народження, а, здебільшого, стали жертвами певних обставин чи потрапили до аварій. На прикладі головного героя, А. Бачинський описує

буденне життя до втрати слуху та умови й складнощі пристосування до нових реалій після нещадного випадку. Автор застерігає, що перш ніж ігнорувати, зневажати чи знущатися над людиною з обмеженими можливостями, варто пам'ятати, що кожен із нас знаходиться за крок до втрати слуху, зору чи здатності самотійно рухатися.

У творі «Авіа, пташиний диспетчер» О. Луцевської, головним героєм є голуб Авіа. Ще в дитинстві він пошкодив свої крила і втратив здатність літати. На прикладі вигаданої історії цього птаха, читачі усвідомлюють справжні людські проблеми. А вислів про те, що у пташиній газеті написано «птах з особливими проблемами», а не голуб інвалід навчає коректному й гуманному відношенню до таких осіб.

Героїня І. Мориквас має реального прототипа. Історія, яка виглядає неправдоподібною, покликана вселити надію в тих дітей, хто за словами самої авторки можуть ходити, мають цей дар, і для тих, які не мають цього дару. «Мені би дуже хотілося, щоби книжка потрапила до дітей, які не можуть ходити, щоб вона їх сколихнула до якихось дій, здійснення мрій, до того, що вони можуть більше, ніж уявляють», – говорить вона в інтерв'ю з Д. Тарадай [9]. Читачі мають усвідомити, що якщо є бажання і воно дуже сильне, то не зважаючи ні на що, воно має здійснитися.

Інклюзивна література сьогодні – це спроба авторів поділитися з читачами можливими варіантами власного досвіду персонажів, які змогли змінити себе, прилаштувати своє життя до нових обставин та вплинути на толерантне ставлення до себе оточуючих. Юний читач має можливість не тільки простежити життєву травму персонажа, але й разом із ним пережити його біль, страхи, тривоги, самотність та несприйняття суспільством. А читачі з інвалідністю на матеріалі інклюзивної літератури знайдуть для себе відповіді на важливі для них питання: простежити та проаналізувати історії тих, хто знайшов сили та можливості змінити себе і світ навколо. Персонажі інклюзивної літератури стають прикладом для наслідування, вони надихають та мотивують як уникнути самотності та знайти себе.

Література:

1. Бачинський А. 140 децибелів тиші. URL: <https://surl.li/nduqad> (дата звернення: 27.02.2025).
2. Головченко Н. Роль сучасної української літератури у формуванні толерантного суспільства. URL : <http://lib.iitta.gov.ua/720057/1> (дата звернення: 05.03.2025).

3. Деркачова О. С. Інклюзивна література як засіб виходу з екзистенційної кризи. *Перспективи та інновації науки*. Серія: Педагогіка. 2021. № 5 (5). С. 253-263.
4. Деркачова О., Ушневич С. Література та інклюзія. Брустури: Дискурсус, 2020. 286 с.
5. Карначова С. М., Шаров С. В. Інклюзія і література: особливості процесу соціалізації, побудова комфортного суспільства. *Українські студії в європейському контексті*. 2021. № 3. С. 72-75.
6. Мринська Н. А. Егоїзм як спосіб виходу з екзистенційної кризи. *Антропологічні виміри філософських досліджень*. 2020. Вип. 17. С. 65-75.
7. Ніцой Л. Дві бабуськи в незвичайній школі, або Скарб у візку. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=25984> (дата звернення: 05.03.2025).
8. Осмолівська О. Формування видавничого напрямку української інклюзивної літератури як новітнього тренду розвитку видавничої справи. *Інтегровані комунікації*. 2017. № 4. С. 27-32.
9. Тарадай Д. Мориквас: це книга про дівчинку, яка не може ходити, але може мріяти. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-41917499> (дата звернення: 05.03.2025).
10. Шарова Т. М. Художня література як засіб соціальної реабілітації людей з обмеженими можливостями. *Міжнародна науково-практична Інтернет конференція «Літні наукові підсумки 2019 року»*. 2019. Дніпро. С. 84-89.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

*Бут Юрій Сергійович,
кандидат економічних наук,
Інститут держави і права
імені В.М. Корецького
Національної академії наук України
ORCID: 0009-0003-8256-6058*

*Науковий керівник:
Бурик Зоряна Михайлівна,
доктор наук з державного
управління, доцент, професор
кафедри публічного управління
та адміністрування,
Інститут держави і права
імені В.М. Корецького
Національної академії наук України*

ЦИФРОВА ГРАМОТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ТА ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5235/>

Цифрова грамотність населення – і, в першу чергу, державних службовців – є одним із ключових чинників успішної цифрової трансформації публічного управління в Україні. Вона визначає здатність громадян і державних службовців ефективно використовувати цифрові технології для роботи, навчання, комунікації, отримання та надання адміністративних послуг. Недостатній рівень цифрової грамотності уповільнює модернізацію державного управління, створюючи бар'єри для ефективного впровадження електронних послуг. Крім того, низька цифрова обізнаність підвищує ризики кіберзагроз, шахрайства та дезінформації. Розглянемо основні виклики, пов'язані з цифровою грамотністю в Україні, а також перспективи підвищення рівня компетенцій населення та державних службовців.

Згідно з дослідженнями, значна частина населення України має недостатній рівень цифрових навичок. Перше загальнонаціонального дослідження рівня цифрових навичок, проведене у 2019 році, показало, що у 53% населення України цифрові навички знаходилися нижче за «базовий рівень» (за методологією оцінки цифрових навичок,

яка застосовується Європейською комісією). Повторне дослідження проводилось у 2021 році: воно продемонструвало поступове зростання рівня цифрової обізнаності серед населення. Так, доля українців, чий рівень цифрових навичок оцінювався нижче за «базовий рівень», скоротилась на 5,2% і становила близько 48%. Отже, понад половина опитаних продемонстрували базову або вище середнього цифрову компетентність [6]. Втім, цей показник лишається недостатньо високим. Водночас близько 15% громадян майже не використовують цифрові технології у повсякденному житті. Це свідчить про наявність так званого "цифрового розриву", який може посилювати соціальну нерівність і обмежувати доступ до сучасних послуг та можливостей.

Серед основних факторів, що впливають на рівень цифрової грамотності, можна виділити вікову структуру населення та місце проживання. Молодь до 35 років зазвичай володіє більш високими цифровими навичками, ніж люди старшого віку. Крім того, мешканці сільських регіонів мають менший доступ до якісного інтернету та сучасних цифрових інструментів, що створює цифрову нерівність [1]. Особливо це помітно у контексті онлайн-освіти, дистанційної роботи та телемедицини, які вимагають стабільного інтернет-з'єднання та відповідного рівня навичок користування цифровими ресурсами.

В Україні реалізуються ініціативи, спрямовані на підвищення цифрової грамотності населення. Наприклад, проєкт «Дія. Цифрова освіта» пропонує безкоштовні онлайн-курси, що допомагають громадянам оволодіти базовими цифровими навичками. Однак рівень залученості населення до таких програм залишається недостатньо високим [4]. Додатковим викликом є низька мотивація громадян до навчання, особливо серед старшого покоління, а також відсутність персоналізованих програм для різних категорій населення.

Цифрова трансформація державних послуг вимагає високого рівня цифрових компетенцій серед державних службовців. Недостатня підготовка кадрів уповільнює процеси автоматизації та знижує ефективність електронного врядування [3]. Крім того, низький рівень цифрової грамотності держслужбовців може стати серйозною перешкодою для реалізації ключових реформ у сфері державного управління, в першу чергу вимог щодо прозорості, використання відкритих даних і цифрової взаємодії між державними органами.

Основними проблемами цифрової грамотності серед державних службовців на сьогоднішній день є:

- недостатній рівень володіння сучасними цифровими інструментами;
- низький рівень мотивації до навчання та підвищення кваліфікації;

- обмежений доступ до навчальних ресурсів, особливо в регіонах;
- недостатня інтеграція теми підвищення цифрової грамотності у систему підготовки держслужбовців [4].

З метою підвищення цифрової грамотності державних службовців в Україні впроваджуються різні програми навчання. Наприклад, курси, організовані Міністерством цифрової трансформації, спрямовані на покращення навичок роботи з електронними документами, кібербезпекою, аналізом даних тощо. Однак залишається потреба у розширенні таких ініціатив та їх адаптації до реальних потреб держслужбовців [4].

Необхідно збільшити кількість доступних навчальних програм, орієнтованих на різні групи населення. Важливу роль відіграє адаптація матеріалів під потреби людей різного віку та рівня підготовки [7]. Запровадження програм цифрового наставництва може сприяти кращому засвоєнню матеріалу та швидшій адаптації громадян до нових технологій.

Цифрова грамотність повинна стати невід'ємною частиною загальноосвітніх програм та професійної підготовки державних службовців. Важливо розробити стандартизовані курси та забезпечити їх обов'язкове проходження [7].

Співпраця держави з ІТ-компаніями та громадськими організаціями може сприяти більш ефективному впровадженню навчальних програм і забезпеченню якісного навчального контенту [5]. Важливо також розробити механізми стимулювання бізнесу до участі у програмах підвищення цифрової грамотності, наприклад, через податкові пільги або грантові програми.

Хоча недостатній рівень навичок використання сучасних цифрових інструментів серед громадян та державних службовців в Україні залишається серйозним викликом, проте завдяки розширенню освітніх ініціатив, інтеграції цифрових навичок у навчальні програми та залученню приватного сектору можна досягти значного прогресу в цьому напрямі.

Література:

1. Жекало Г. І. Цифрова економіка України: проблеми та перспективи розвитку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. № 26. С. 56-60.
2. Економічна стратегія України 2030. Електронний ресурс. URL: <https://strategy.uifuture.org/>
3. Піжук О. І. Сучасні методологічні підходи до оцінювання рівня цифрової трансформації економіки. Бізнес Інформ. 2019. №7. С. 39-47.
4. Проблеми та перспективи гармонізації цифрового ринку України з ринками ЄС та країн СхП: аналітичний звіт. Електронний ресурс. URL: <https://cid.center/analytics/3456787654345-2/>

5. Проект Стратегії розвитку сфери електронних комунікацій України на період до 2030 року. Електронний ресурс. URL: <https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F:15:05.pdf>
6. Цифрова грамотність населення України: звіт за результатами загальнонаціонального опитування. Електронний ресурс. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/2625-doslidzenna_2021_ukr.pdf
7. M. Hernandez, E. Montero, U. Palacio, C. Porras, R. Ballesteros, E. Fruto Silva, E. Orozco, A. Ortega, S. Maturana Rosenstand, R. Acosta, A. Cruz Digital competencies and challenges for today's teacher: A systematic review, ISSN: 2096-3246 Volume 54, Issue 03, May, 2022, URL: <https://lacasadelmaestro.co/wp-content/uploads/2022/08/Digital-competencies-and-challenges-for-toda.pdf>

***Коваленко Олександр Олександрович,
Інститут держави і права
імені В.М. Корецького
Національної академії наук України
ORCID: 0009-0002-5037-7167***

***Науковий керівник:
Бурик Зоряна Михайлівна,
доктор наук з державного
управління, доцент, професор
кафедри публічного управління
та адміністрування,
Інститут держави і права
імені В.М. Корецького
Національної академії наук України***

СТРУКТУРА МЕХАНІЗМІВ ПРОТИДІЇ ПОПУЛІЗМУ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5237/>

Популізм у сфері державного управління є серйозною проблемою, що може призвести до неефективного прийняття рішень, економічної нестабільності та зниження довіри до державних інституцій [4]. Для протидії популізму необхідно створити ефективні механізми, що базуються на принципах прозорості, інституційної стійкості та громадського контролю. Сучасний світ стикається з викликами, коли

політичні лідери маніпулюють суспільною думкою, використовуючи спрощені рішення складних проблем [1]. Відсутність належних механізмів протидії може призвести до зростання авторитаризму та ослаблення демократичних інститутів.

1. Інституційні механізми

1.1. Незалежні державні інституції.

Зміцнення незалежності судової системи, антикорупційних органів і контролюючих установ забезпечує протидію популістським рішенням. Автономність цих інституцій дозволяє запобігати політичному впливу та маніпуляціям. Уряди повинні гарантувати, що судові органи залишаються нейтральними, а їхні рішення не піддаються політичному тиску [1].

1.2. Децентралізація влади

Розширення повноважень місцевого самоврядування сприяє зменшенню впливу популістських лідерів на національному рівні та підвищенню ефективності прийняття рішень. Децентралізація дозволяє регіонам самостійно вирішувати питання, виходячи з їхніх специфічних потреб, що зменшує ризики централізованого маніпулювання суспільною думкою.

2. Законодавчі механізми

2.1. Юридичні обмеження на популістську риторику

Запровадження норм щодо відповідальності за маніпуляцію суспільною думкою, поширення дезінформації та використання ресурсів держави для політичної агітації. Окрім того, варто впроваджувати інструменти моніторингу політичних обіцянок та їхнього виконання.

2.2. Антипопулістська експертиза законопроектів

Створення незалежних експертних органів, які аналізують законодавчі ініціативи на предмет їхньої економічної обґрунтованості та довгострокових наслідків. Така практика допоможе уникнути ухвалення рішень, що спричиняють короткострокову популярність, але мають згубні наслідки для державного бюджету та економіки загалом.

3. Соціально-комунікативні механізми

3.1. Медіаграмотність та просвітницькі програми

Освітні кампанії, спрямовані на розвиток критичного мислення громадян, допомагають протидіяти маніпулятивним технологіям популістів. Варто заохочувати медіа до дотримання стандартів журналістики, впроваджувати ініціативи з викриття фейкових новин та підтримувати незалежні засоби масової інформації [2].

3.2. Сильне громадянське суспільство

Активна участь громадських організацій у контролі за діяльністю уряду та поширенні правдивої інформації сприяє зменшенню впливу

популістських політиків. Неурядові організації відіграють важливу роль у забезпеченні прозорості державного управління та захисті демократичних цінностей [3].

4. Економічні механізми

4.1. Фіскальна прозорість

Запровадження відкритого бюджетного процесу та контроль за державними видатками мінімізують можливості популістських маніпуляцій. Створення онлайн-платформ з відкритими даними щодо державних витрат може підвищити довіру громадян до влади та запобігти зловживанням.

4.2. Соціально відповідальна політика

Запровадження довгострокових соціальних програм, спрямованих на стійкий розвиток, а не на швидкі, але неефективні рішення. Політики повинні ухвалювати рішення, які базуються на реальних можливостях державного бюджету та враховують перспективи розвитку країни.

Популізм становить серйозну загрозу ефективному державному управлінню, однак його можна мінімізувати через інституційні, законодавчі, комунікаційні та економічні механізми [4]. Важливу роль відіграє розвиток громадянського суспільства та підвищення рівня політичної культури населення. Для ефективної боротьби з популізмом необхідно не лише запроваджувати відповідні реформи, а й забезпечувати їхню сталість через довгострокові зміни у суспільній свідомості та управлінських процесах.

Література:

1. Taggart P. Populism and the Pathology of Representative Politics [Text] / P. Taggart // Yves Meny and Yves Surel. – Palgrave, 2002. – P. 65-66.
2. Filsinger M., Wamsler St., Erhardt J., Freitag M. Identity and populism: The relationship between conceptions of nationhood and populist attitudes. Nations and Nationalism. 2021. Vol. 27, Issue 3, P. 656-672.
3. Jones A. Populism and Public Policy: Challenges and Responses // Oxford: Oxford University Press, 2019.
4. Mudde C., Rovira Kaltwasser, C. Populism: A Very Short Introduction. – Oxford University Press, 2017.

*Капало Юлія Вікторівна,
здобувач магістерського рівня
вищої освіти за спеціальністю
053 «Психологія», Житомирський
державний університет імені
Івана Франка, м. Житомир, Україна*

*Науковий керівник:
Кириченко Віктор Васильович,
доктор психологічних наук,
доцент, професор кафедри
соціальної та практичної
психології, Житомирський
державний університет імені
Івана Франка, м. Житомир, Україна*

АНАЛІЗ ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ СТОСУНКІВ СЕРЕД ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5227/>

Війна, як суспільно-політичний і гуманітарний феномен, накладає глибокий відбиток на всі аспекти життя, включаючи сімейні стосунки. Дитячо-батьківські взаємини в умовах військових дій стають особливим об'єктом дослідження, оскільки саме сім'я виступає базовим середовищем для формування емоційного, соціального і психологічного стану дітей. Ця стаття аналізує ключові фактори, що впливають на динаміку взаємовідносин між батьками та дітьми під час війни в Україні, і окреслює довгострокові наслідки та можливі механізми підтримки (Н. Е. Карпець) [1]. Війна супроводжується високим рівнем стресу, що зачіпає всі аспекти життєдіяльності родини. Батьки, які переживають загрозу втрати дому, роботи чи життя, часто перебувають у стані постійного емоційного напруження. Це може призвести до зниження рівня емоційної доступності для дітей, які натомість шукають у них підтримку і стабільність (Ганіч Л.) [2].

Дитячо-батьківські стосунки в умовах війни часто переходять до більш жорстких або, навпаки, надмірно обережних виховних підходів [2]:

- **Гіперпротекція:** Батьки прагнуть максимально захистити дітей, навіть якщо це обмежує їхню самостійність. Цей стиль може формувати у дитини залежність від батьків, ускладнюючи розвиток навичок адаптації та прийняття рішень.

- **Жорсткий контроль:** Через напруженість і необхідність підтримувати порядок у кризових умовах деякі сім'ї переходять до суворого стилю виховання, що може пригнічувати дитячу ініціативу і творчість.

Соціальна та психологічна допомога відіграє вирішальну роль у стабілізації дитячо-батьківських стосунків. У громадах, де родини отримують регулярну підтримку у вигляді гуманітарної допомоги, програм психологічної реабілітації, рівень стресу серед батьків і дітей знижується. Програми для дітей, такі як арт-терапія чи групові заняття, сприяють відновленню почуття безпеки та емоційного комфорту. Водночас підтримка батьків у формі консультацій чи тренінгів допомагає їм ефективно справлятися з емоційними труднощами (Гудзь І., Кабанцева А.) [3, 4].

З іншого боку, діти, які стали свідками воєнних дій або постраждали від їхніх наслідків, можуть проявляти різноманітні емоційно-поведінкові реакції, включаючи страх, тривожність або агресію. Така ситуація створює додаткові виклики для налагодження гармонійних стосунків у сім'ї.

У дослідженні взяли участь 22 родини, які мають статус внутрішньо переміщених осіб та 22 родини, які не змінювали місце проживання. У дослідження використовувався опитувальник для батьків «Аналіз сімейних взаємин» (АСВ) (Ейдемільер Е. Г., Юстицькіс В. В., 2000) дитячий варіант. Методика призначена для вивчення досвіду батьків у вихованні дитини. Вона дозволяє діагностувати дисфункції в системі взаємного впливу членів родини, порушення в структурно-рольовому аспекті життєдіяльності родини й у механізмі її інтеграції.

Ми порівнюємо результати дослідження для двох груп: внутрішньо переміщених сімей (ВПС) та родин, які не змінювали місця проживання (РНМП). Це дозволяє дослідити, як життєві обставини впливають на стиль виховання (Табл. 1).

Табл.1. Результати дослідження за методикою «Аналіз сімейних взаємин» (АСВ) (Ейдемільер Е. Г., Юстицькіс В. В., 2000)

	Внутрішньо переміщені сім'ї	Родини, які не змінювали місця проживання
Гіперпротекція	23%	12%
Гіпопротекція	0%	0%
Потурання	13,50%	4,50%
Ігнорування потреб підлітка	0%	0%
Надмірність вимог (обов'язків)	9%	12%
Недостатність обов'язків підлітка	9%	13,50%
Надмірність вимог-заборон (домінування)	22,50%	4,50%
Недостатність вимог-заборон до дитини	0%	0%
Надмірність санкцій (жорстокий стиль виховання)	18%	12%
Мінімальність санкцій	4,50%	6%
Нестійкість стилю виховання	0%	35%

Показники гіперпротекції серед ВПС значно перевищують аналогічні показники у РНМП (23% проти 12%). Цей результат свідчить про те, що переміщені сім'ї, зіткнувшись із стресовими умовами, намагаються компенсувати нестабільність і невизначеність шляхом надмірної опіки над дітьми. З одного боку, це може сприяти відчуттю безпеки у дитини, але з іншого – обмежувати розвиток самостійності. Цікаво, що обидві групи мають нульові показники гіпопротекції. Це означає, що увага до дітей у всіх сім'ях знаходиться на достатньому рівні, і жодна зі сторін не демонструє недостатності турботи. Показник потурання у ВПС становить 13,5%, тоді як у РНМП він значно нижчий – лише 4,5%. Батьки переміщених родин часто прагнуть створити більш комфортні умови для дітей, щоб мінімізувати негативний вплив стресових обставин. Однак надмірне потурання може призвести до формування неструктурованих поведінкових моделей у дітей. Домінування значно вище серед ВПС (22,5% проти 4,5% у РНМП), що може бути реакцією на потребу встановлення строгих правил в умовах хаосу. Високий рівень вимог-заборон може гарантувати дисципліну, але іноді це пригнічує творче мислення і свободу дій дитини.

Цікаво, що показник нестійкості стилю виховання у ВПС дорівнює нулю, а в РНМП він становить аж 35%. Переміщені сім'ї демонструють

більше структурованості у виховних підходах, можливо, через необхідність адаптуватися до нових умов. Натомість нестійкість стилю в РНМП може бути наслідком відсутності зовнішніх викликів, що спонукають до організації. Показник надмірності санкцій у ВПС становить 18%, що перевищує аналогічний показник у РНМП (12%). Це може бути пов'язане з емоційною напругою батьків, які намагаються підтримувати порядок жорсткими методами. Проте такий стиль може негативно позначатися на психологічному комфорті дитини.

Порівняльний аналіз внутрішньо переміщених родин і родин, які не змінювали місця проживання, демонструє суттєві відмінності у стилях виховання. У ВПС переважають гіперпротекція, потурання та домінування, що є реакцією на стресові умови. Водночас у РНМП спостерігається більше нестійкості у вихованні, що свідчить про брак зовнішніх стимулів до організації. Гармонізація стилів виховання у різних умовах потребує врахування психологічних та соціальних чинників, а також підтримки батьків у подоланні стресових обставин. Результати дослідження дають змогу краще зрозуміти потреби кожної групи сімей і розробити рекомендації для оптимізації дитячо-батьківської взаємодії.

Література:

1. Карпець Н. Дитячо-батьківські стосунки як чинник розвитку психологічної стійкості підлітків в умовах війни. *Магістерський науковий вісник Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. Вип. 41. С. 68-71.
2. Ганіч Л. Психологія сім'ї : практична психологія». Харків : Рідне слово, 2017. 216 с.
3. Гудзь І. Поведінка та саморегуляція особистості з ООП в умовах стресу. Київ : Освіта, 2021. 189 с.
4. Кабанцева А. Підтримка дитини в умовах емоційного напруження. Київ : КВІЦ, 2018. 136 с.

*Вегнер Олег Іванович,
старший викладач кафедри освітніх,
педагогічних технологій Академії
рекреаційних технологій і права
ORCID: 0009-0005-3165-3615*

*Стецюк Борис Іванович,
магістр спеціальності 017 “Фізична
культура і спорт” Академії
рекреаційних технологій і права*

*Цимбалюк Сергій Валентинович,
магістр спеціальності 017 “Фізична
культура і спорт” Академії
рекреаційних технологій і права*

ВПЛИВ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАТУРИ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗВИТКУ ШВИДКІСНИХ ЯКОСТЕЙ У ЮНИХ ЛЕГКОАТЛЕТІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5222/>

Сучасні дослідження в галузі інтегративної конституціональної антропології знаходять широке застосування в спорті, профілактичній та клінічній медицині. Зокрема, соматотип використовується як індикатор для прогнозування фізичних здібностей та схильності до певних захворювань. Крім того, встановлено значні відмінності в морфо-функціональних показниках, фізичних якостях та, за деякими даними, особливостях навчання рухових дій і фізичного здоров'я у дітей та підлітків з різними соматотипами. Здобутки інтегративної конституціональної антропології є надзвичайно важливими для практики фізичного виховання дітей [2; 3]. Вони можуть допомогти підвищити ефективність цього процесу, враховуючи нові потреби та виклики, які багато в чому пов'язані з погіршенням стану здоров'я дітей. Однак, питання природного розвитку фізичних якостей дітей різних соматотипів у віці 7-17 років, а також пов'язані з цим сенситивні періоди, залишаються майже не дослідженими. Необхідність такого дослідження зумовлена кількома ключовими факторами: по-перше, розвиток фізичних якостей у процесі фізичного виховання (стимульований розвиток) є одним із головних завдань. Для досягнення високих результатів необхідно

враховувати сенситивні періоди природного розвитку цих якостей. По-друге, стимульований розвиток фізичних якостей сприяє позитивним змінам у функціональних можливостях дитини, що, своєю чергою, позитивно впливає на її здоров'я. Таким чином, дослідження природного розвитку фізичних якостей дітей різних соматотипів є важливим для оптимізації процесу фізичного виховання та покращення стану здоров'я дітей.

У вітчизняній та закордонній літературі існує безліч класифікацій типів будови тіла та конституційних особливостей [2; 3]. Ці класифікації базуються на:

– описових та розмірних ознаках; – різноманітних індексах; – оцінці рівня фізичного розвитку; – біологічному віці; – психофізіологічних характеристиках.

Проте, незважаючи на велику кількість досліджень, досі не існує загальноприйнятих та чітких критеріїв для оцінки типологічних особливостей вікового розвитку моторики людини. У цьому контексті, специфіка окремих видів спорту вимагає розробки індивідуальних підходів. Ось деякі ключові моменти, які варто враховувати:

- різноманітність підходів – існує безліч методів класифікації типів будови тіла, кожен з яких має свої переваги та недоліки;
- відсутність єдиного стандарту – немає загальноприйнятої системи, яка б дозволяла однозначно визначити тип будови тіла та його вплив на моторику;
- специфіка спорту – кожен вид спорту вимагає певних фізичних якостей, тому необхідно враховувати специфіку виду спорту при оцінці типологічних особливостей;
- вікові зміни – необхідно враховувати вікові зміни, які впливають на будову тіла та моторику людини.

Отже, дослідження типологічних особливостей вікового розвитку моторики людини є важливим завданням, яке потребує подальших досліджень та розробки нових методів оцінки.

Розвиток швидкісних здібностей в легкій атлетиці має свої специфічні особливості. Основними засобами швидкісної підготовки легкоатлетів є різноманітні вправи, які вимагають швидкої реакції, високої швидкості виконання окремих рухів, максимальної частоти рухів [1; 4]. Ці вправи можуть мати загально-підготовчий, допоміжний і спеціальний характер. Чим вища кваліфікація спортсмена, тим більше застосовують змагальних і спеціально-підготовчих вправ, які забезпечують комплексне вдосконалення певних якостей стосовно виконаних різноманітних прийомів і дій, що складають зміст змагальної діяльності. Для визначення індивідуальних особливостей розвитку у різні вікові періоди ми вирішили використовувати зовнішні анатомічні показники. Ці показники не лише

оптимальні з точки зору біомеханіки, але й відображають темпи онтогенезу. Вага тіла та довжина ніг мають важливе значення для біомеханічної структури спринтерського бігу та його результативності, а також для оцінки рівня та швидкості фізичного розвитку дітей, підлітків та юнаків. Тому ми використали ці два показники для класифікації учнів на типологічні групи у кожному віковому періоді, враховуючи простоту їх вимірювання.

Наше дослідження виявило вікові періоди, які є найбільш сприятливими для розвитку швидкості бігу. Динаміка показників фізичного розвитку у легкоатлетів з різними типами статури має свої особливості. Зокрема, періоди максимального приросту швидкості відрізняються за часом у різних типів статури. Варто зазначити, що вікова динаміка швидкості у легкоатлетів, незалежно від типу статури, має тенденцію до зростання. Проте абсолютні значення показників у різних типів статури неоднакові у кожному віковому періоді.

Результати експерименту показують, що у легкоатлетів з різними типами статури, які тренуються за однаковою програмою, існують відмінності у сенситивних періодах розвитку швидкісних якостей. Основний педагогічний експеримент показав, що для комплексної діагностики здібностей легкоатлетів віком 11-14 років можна використовувати однакоvu програму тестування, але оцінка результатів повинна бути диференційованою, враховуючи тип статури та важливість окремих факторів для кожного морфотипу.

Список літератури:

1. Адамчук В., Кульчицька І., Овчарук В., Овчарук В. Використання допоміжних засобів тренування в легкій атлетиці. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. 2022. Вип. 13 (32). С. 103-115.
2. Єдинак Г. А., Галаманжук Л. Л., Мисів В. М., Зубаль М. В., Клюс О. А. Соматотипи та фізичний стан дітей і молоді : монографія. Кам'янець Подільський : ТОВ "Друкарня "Рута", 2021. 408 с.
3. Маєвська С. М., Гриньків М. Я., Куцериб Т. М. та ін. Спортивна морфологія : метод. посіб. для вик. самост. робіт. Львів : ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2024. 70 с
4. Маленюк Т. В., Бабаліч В. А., Брояковський О. Особливості швидкісної підготовки юних спринтерів 14-15 років у групах базової підготовки. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Випуск 3К (131) 2021. С. 246-250.

*Добринський Володимир Семенович,
кандидат наук з фізичного виховання
та спорту, доцент кафедри освітніх,
педагогічних технологій Академії
рекреаційних технологій і права
ORCID: 0000-0002-2164-2681*

*Хриплюк Олександр Петрович,
старший викладач кафедри освітніх,
педагогічних технологій Академії
рекреаційних технологій і права
ORCID: 0000-0002-3761-4087*

*Самолук Станіслав Олександрович,
магістр спеціальності 017 “Фізична
культура і спорт” Академії
рекреаційних технологій і права*

ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ ВАЖКОАТЛЕТИЧНИХ ВПРАВ НА РОЗВИТОК НЕОБХІДНИХ СИЛОВИХ ЯКОСТЕЙ ДЛЯ МЕТАННЯ СПИСА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5223/>

Технічна складність метання списа робить його одним із найвимогливіших видів легкої атлетики. Оптимізація тренувального процесу в цьому виді спорту, незважаючи на зовнішню простоту, є досить складним завданням і, можливо, потребує більш глибокого вивчення, ніж інші дисципліни легкої атлетики. Швидкісно-силова підготовка є невід’ємною частиною тренувань металників списа, спрямованою на покращення їхніх спортивних результатів [1; 3; 4]. Впровадження сучасних тренажерів та розробка нових методичних підходів сприяють удосконаленню процесу силовій підготовки. Ці інновації дозволяють більш точно регулювати режими роботи м’язів під час виконання вправ і тісніше пов’язати силову підготовку з вимогами конкретного виду спорту. Хоча легкоатлети-металники мають доступ до широкого спектру силових вправ, у системі їхньої підготовки існує значний недолік: недостатнє врахування специфіки впливу цих вправ на організм. Зокрема, тренери та спортсмени, особливо у метанні списа, часто не приділяють належної уваги цьому аспекту. Високі спортивні результати не свідчать про наявність чітко розробленої методики спеціальної силовій підготовки в нашій країні, яка є ключовим фактором для досягнення видатних спортивних досягнень [3; 5].

Згідно з результатами аналізу спортивної практики, метальники списа часто зосереджуються на розвитку силових показників без урахування специфіки застосування сили під час виконання кидка. Існують різні підходи до вибору та використання спеціальних вправ у тренувальній програмі. Деякі дослідники пропонують вправи, спираючись на зовнішні ознаки рухів, тобто на кінематичні параметри, що не завжди сприяє покращенню спеціальної силової підготовки [2; 4].

Силові вправи відіграють ключову роль у вдосконаленні техніки та ритму фінального зусилля у метанні списа. Важливо розуміти, що не лише вправи, які візуально схожі на елементи метання, є ефективними [4]. Навіть ті, що відрізняються кінематично, але стимулюють м'язи, задіяні у метанні, до високого рівня біопотенціалу, можуть вважатися цінними спеціальними вправами. Ось ключові моменти, які слід враховувати:

Техніка та ритм: Силові вправи допомагають спортсменам засвоїти правильну техніку та відчути ритм фінального зусилля, що є критично важливим для ефективного кидка.

Біопотенціал м'язів: Вправи, які забезпечують високу біоелектричну активність м'язів, що беруть участь у метанні, є ефективними, навіть якщо вони не повністю відповідають кінематиці кидка.

Індивідуальний підхід: Вибір силових вправ повинен базуватися на індивідуальних потребах спортсмена та аналізі його техніки.

Отже, при виборі силових вправ для метальників списа необхідно враховувати не лише зовнішню схожість з елементами техніки, але й здатність вправ стимулювати м'язи до високого рівня активності.

Незважаючи на велику кількість спеціальних вправ з обтяженнями, їхня ефективність не завжди підтверджена. Наше дослідження, що базується на аналізі параметрів руху та зусиль у фінальній фазі кидка списа, а також аналогічних параметрів під час виконання спеціальних вправ, виявило наступне:

- електроміографічне дослідження фази фінального зусилля під час кидка списа показало, що нервово-м'язові зусилля мають вибуховий характер з високим рівнем активності м'язів (в середньому 11,2 mV для руки та 76 mV для ноги), що перевищує показники інших спеціальних вправ.

- силові вправи, як правило, характеризуються високою біоелектричною активністю м'язів руки та ноги, і в деяких випадках ця активність навіть перевищує показники кидка списа (наприклад, вправа з гумовою стрічкою для руки – 17,0 mV).

- вправи, які не повністю відповідають кінематичним параметрам кидка списа, але мають схожість в окремих елементах техніки фінального зусилля, можуть вважатися спеціальними, якщо вони викликають високу активність м'язів під час виконання аналогічних рухів.

– ізометричні вправи можуть бути використані як спеціальні, за умови правильного вихідного положення, максимального напруження та короткої тривалості (2-3 с).

Подальші дослідження будуть спрямовані на чітке розмежування засобів спеціально-підготовчого характеру та спеціальних вправ для метальників списа на основі порівняльного аналізу біоелектричної активності м'язів, що залучені під час кидка.

Список літератури:

1. Міщенко З. Г. Швидкісно-силова підготовка метальників списа як компонент технічної підготовленості спортсменів : кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра : спец. 017 “Фізична культура і спорт / науковий керівник Гамалій В. В. Київ, НУФВСУ, 2020. 59 с.
2. Небож В. Т. Вдосконалення швидкісно-силових якостей легкоатлетів-метальників на етапі початкової спортивної спеціалізації. *Теорія та методика навчання (з галузей знань)*. Випуск 13. Т. 2. 2019. С. 100-106.
3. Ткач І. Ю. Структура та зміст швидкісно-силової підготовки метальників списа на етапі попередньої базової підготовки : кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра: спец. 017 “Фізична культура і спорт” / науковий керівник С. П. Совенко. Київ, 2022. 65 с.
4. Ціпов'яз А. Спеціальна силова підготовка метальника списа. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2022. № 4. С. 15-20.
5. Шалар О., Стрикаленко Є., Дейкун В. Особливості методики розвитку силових якостей у легкоатлетів-метальників. Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції “Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації” : Зб. наук. праць. Переяслав, 2020. Вип. 60. С. 152-154.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Межебовський Михайло Олегович

МЕТОДИКИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ:

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ.....3

Мотурнак Євген Володимирович

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ НЕЛІНІЙНОЇ ДИНАМІКИ ДЛЯ

ОЦІНКИ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ У КОНТЕКСТІ

ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇН. СУЧАСНИЙ СТАН, ВИКЛИКИ.....8

Савенко Микола Тарасович

ETSY: ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ВИХОДУ МАЛОГО

БІЗНЕСУ НА ЗАКОРДОННІ РИНКИ.....11

Суздаєва Олена Сергіївна

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ:

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ, МІЖНАРОДНА ДОПОМОГА,

ПАРТНЕРСТВО З ПРИВАТНИМ СЕКТОРОМ.....14

Федуняк Ігор Осипович

СУЧАСНИЙ СТАН НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ

ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ.....16

Шуба Олена Артурівна, Самойлова Альона Андріївна

ДО ПИТАННЯ ПРО СЕГМЕНТАЦІЮ СВІТОВОГО

ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ.....18

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Гуменюк Юрій Ігорович

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СУДДІВ У ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ:

ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ.....20

Дудар Єлизавета Миколаївна

ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСІБ, ЩО ЗВЕРТАЮТЬСЯ ЗА

ПОСВІДЧЕННЯМ ПРАВОЧИНІВ ЩОДО ВІДЧУЖЕННЯ

НЕРУХОМОГО МАЙНА.....24

Задніченко Олег Михайлович, Пашинська Ірина Володимирівна ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	28
Карпенко Мілена Вадимівна ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ЖЕРТВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОЇ І ЗАРУБІЖНИХ МОДЕЛЕЙ.....	31
Качан Тетяна Валеріївна СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ У СПРАВАХ ПРО ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ.....	36
Лещенко Андрій Вікторович НОВАЦІЇ КВАЛІФІКАЦІЇ КАТУВАНЬ В УКРАЇНІ.....	38
Ніколенко Людмила Миколаївна РОЛЬ ESG-КРИТЕРІЇВ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	41
Пономарьов Андрій Валентинович АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НАРКОТИЧНИМИ ЗАСОБАМИ І ПСИХОТРОПНИМИ РЕЧОВИНАМИ.....	44
Пономарьов Андрій Валентинович ОКРЕМІ ЧИННИКИ НАРКОТИЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ КОЛЕКТИВІВ....	47
Саввопуло Костянтин В'ячеславович МЕХАНІЗМ ТА СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	50
Светлєюций Артем Олегович САМОЗАХИСТ В ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИНАХ: ПОНЯТТЯ, МЕХАНІЗМ, СПОСОБИ.....	54
Філіпчук Олександр Георгійович СУЧАСНІ ВИКЛИКИ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ У ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИННОСТІ.....	58

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Гуцул Роман Тарасович

ОЦІНЮВАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ФУТБОЛІСТІВ-ПІДЛІТКІВ
НА ЕТАПІ ПОЧАТКОВОЇ ПІДГОТОВКИ.....61

Харченко Інна Іванівна

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА
АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....63

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Степанов Юрій Олександрович

ПРОРОСІЙСЬКІ РЕЛІГІЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ
СУСПІЛЬСТВІ ЯК ІНСТРУМЕНТ «РУССКОГО МІРА» (1991-2014).....67

Чижев Василь Степанович

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ
НАСЕЛЕННЯ ТА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОГО ПАРАФІЯЛЬНОГО
ДУХОВЕНСТВА СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ У 1920-1930 РОКАХ.....70

Широколава Михайло Володимирович

ФОРМИ І ВИДИ УЧАСТІ В ГРОМАДСЬКОМУ РУСІ ЗА
ПОЧАТКОВУ НАРОДНУ ОСВІТУ В ХАРКІВСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ У
ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ.....73

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Козеняшев Євген Альбертович

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ ДУХОВИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЯК
ДЖЕРЕЛО ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТОТОЖНОСТІ
ВИКОНАВЦЯ-ДУХОВИКА.....78

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Комзюк Анатолій Володимирович

ТЕМА ВІЙНИ НА СХОДІ УКРАЇНИ І ЛЮДЕЙ НА ВІЙНІ
В КНИЗІ «ВОВЧЕ» КОСТЯНТИНА ЧАБАЛИ.....82

<i>Хомусько Дар'я Сергіївна, Тендітна Надія Миколаївна</i> РІЗНОВИДИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	85
---	----

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

<i>Бут Юрій Сергійович</i> ЦИФРОВА ГРАМОТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ТА ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	90
---	----

<i>Коваленко Олександр Олександрович</i> СТРУКТУРА МЕХАНІЗМІВ ПРОТИДІЇ ПОПУЛІЗМУ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	93
---	----

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

<i>Капало Юлія Вікторівна</i> АНАЛІЗ ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ СТОСУНКІВ СЕРЕД ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....	96
---	----

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

<i>Вегнер Олег Іванович, Стецюк Борис Іванович, Цимбалюк Сергій Валентинович</i> ВПЛИВ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАТУРИ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗВИТКУ ШВИДКІСНИХ ЯКОСТЕЙ У ЮНИХ ЛЕГКОАТЛЕТІВ.....	100
--	-----

<i>Добринський Володимир Семенович, Хриплюк Олександр Петрович, Самолук Станіслав Олександрович</i> ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ ВАЖКОАТЛЕТИЧНИХ ВПРАВ НА РОЗВИТОК НЕОБХІДНИХ СИЛОВИХ ЯКОСТЕЙ ДЛЯ МЕТАННЯ СПИСА.....	103
--	-----

НАУКОВА СПІЛЬНОТА

www.spilnota.net.ua

***Дев'яносто п'яті
економіко-правові дискусії***

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

27-28 березня 2025 р.

**Матеріали міжнародної мультидисциплінарної
наукової інтернет-конференції**

Наукове видання

Дев'яносто п'яті економіко-правові дискусії

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

Рік заснування – 2014

Видання виходить 11 разів на рік

Відповідальний за випуск *У.О. Русенко*
Комп'ютерне верстання *О.В. Ковальський*

Підписано до друку 04.04.2025.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 60 прим.

ГО «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. 0979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net